



ЗБІРКА

**РОБІТ ПЕРЕМОЖЦІВ ТА ЛАУРЕАТІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ
РОЗРОБОК З МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА
ТА ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ
ДЛЯ ПЕДАГОГІВ**



МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ



УКРАЇНЬСЬКА
ГЕЛЬСІНЬСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Збірка навчально-методичних матеріалів включає в себе розробки уроків, навчальних занять, тренінгових занять з тематики прав людини та міжнародного гуманітарного права та сприяють формуванню загальнолюдських цінностей у здобувачів освіти відповідно до оновлених навчальних програм з історії, громадянської освіти та основ правознавства.

Освітні редакторки:

Наталя Герасим, вчителька ліцею № 15 ОРТ Чернівецької міської ради;

Тетяна Ремех, завідувачка відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України, старший дослідник, кандидатка педагогічних наук.

Авторка ідей: **Олександра Козорог**, керівниця освітнього напрямку Української Гельсінської спілки з прав людини.

Координаторка проекту: **Дар'я Полтавська**, координаторка освітніх програм Української Гельсінської спілки з прав людини.

Автори та авторки навчально-методичних розробок: **Гладун В., Жабчик Н., Квак Л., Кошовий С., Кравченко О., Сербін О., Скригун О., Росовська Л., Рясик Л., Фісун Е., Шиманчик Я., Шульга Ю.**

Збірка робіт переможців та лауреатів Всеукраїнського конкурсу навчально-методичних розробок з міжнародного гуманітарного права та прав людини в умовах збройних конфліктів для педагогів: збірка / авт. кол.; ред.: Н. Герасим, Т. Ремех. – К.: Українська Гельсінська спілка з прав людини, 2024. – 194 с.

Всі розробки надруковано зі збереженням авторської орфографії та пунктуації.

Пропонована публікація стала можливою завдяки щедрій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Права людини в дії», яка реалізується Українською Гельсінською спілкою з прав людини.

Погляди та інтерпретації, представлені у цій публікації, не обов'язково відображають погляди USAID або Уряду США. Відповідальність за вміст публікації несуть виключно автори.

Більше інформації про USAID за тел. Відділу зв'язків з громадськістю Місії USAID в Україні (+38 044) 521-57-53, на веб-сайті: <http://www.usaid.gov/ukraine>, або ФБ сторінці: <https://www.facebook.com/USAIDUkraine>, [ebook.com/USAIDUkraine](https://www.facebook.com/USAIDUkraine).



МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ



ЗМІСТ

Передмова	4
Позакласний захід «Правнича настільна гра «У світі МГП», авт. Кравченко О.	6
Виховний захід «Гуманітарне право в дії: захист цивільних осіб у збройних конфліктах», авт. Скригун О	14
Позакласний онлайн-захід: «Міжнародне гуманітарне право та права людини під час війни», авт. Шиманчик Я.	18
Навчальне заняття «Повернення додому. Проблема депортованих українських дітей», авт. Шульга Ю	31
Навчальне заняття: «Міжнародне гуманітарне право: Про що? Як? Навіщо?», авт. Гладун В	42
Навчальне заняття: «Долоні миру», авт. Квак Л.	68
Навчальне заняття: «Депортація і переміщення дітей з України – продовження геноцидних практик держави-агресора», громадянська освіта і правознавство (профільний рівень) Тема 6. Права людини та права дитини в умовах збройного конфлікту, авт. Фісун Е.	81
Практичне заняття: «Права людини і права дитини в умовах збройного конфлікту», авт. Жабчик Н	105
Ток-шоу «Правовий вісник», авт. Кошовий С	125
Квест-гра «Подорож у країну МГП», авт. Росовська Л.	132
Навчальне заняття: «Міжнародне гуманітарне право: чи є у нього майбутнє?», авт. Рясик Л.	138
Урок мовленнєвого розвитку. Написання тексту публічного виступу «Правила війни чи війна без правил», авт. Сербін О	160

Передмова

У збірку увійшли роботи переможців та лауреатів Всеукраїнського конкурсу навчально-методичних матеріалів з міжнародного гуманітарного права та прав людини в умовах збройного конфлікту для педагогів, який проводила Українська Гельсінська Спілка з прав людини у партнерстві з Міністерством освіти і науки України з січня по березень 2024 року.

Конкурс мав на меті: підвищення рівня обізнаності та популяризацію знань з МГП і прав людини в умовах збройного конфлікту серед педагогічних працівників/-ць закладів освіти; розвиток їхнього творчого потенціалу, підвищення професійної майстерності з викладання МГП та прав людини; виявлення та поширення кращих практик викладання означених тем в закладах освіти та обмін досвідом.

На конкурс було подано 94 навчально-методичні розробки, більшість з яких відповідали його тематиці та були підготовлені відповідно до його рамкових вимог.

Матеріали конкурсних робіт стосуються змістових ліній конкурсу у сфері прав людини та міжнародного гуманітарного права та сприяють формуванню загальнолюдських цінностей у здобувачів освіти. Практично усі автори та авторки конкурсних робіт звернулися до тематики збройного конфлікту Російської Федерації проти України та його наслідків, зокрема, для цивільного населення, викликів, пов'язаних із порушенням прав дитини, принципів і норм міжнародного гуманітарного права, інших складних ситуацій, в яких перебували й перебувають українські діти, їхні рідні та близькі, українське суспільство загалом.

Особливістю конкурсних розробок навчальних занять і поза-класних заходів є надання авторами переваги технологіям і методам активного навчання здобувачів освіти – їх залученню до групових досліджень, обговорень, навчальних проєктів, дискусій, тощо.

Збірка навчально-методичних розробок стане в нагоді вчителям, методистам закладів післядипломної педагогічної освіти, всім, хто цікавиться проблемами міжнародного гуманітарного права і прав людини.

Позакласний захід:

«Правнича настільна гра «У світі МГП»

Авторка: **Кравченко Оксана,**



Диплом 1 ступеню, педагог-організатор, вчителька історії та основ правознавства Ямпільської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Ямпільської селищної ради

Очікувані освітні результати

Учні/учениці зможуть:


- **застосовувати** поняття: МГП, комбатант, цивільна особа, збройний конфлікт;
- **пояснювати** сутність та умови застосування МГП, різницю між «правом Гааги» та «правом Женев»;
- **обґрунтовувати** важливість дотримання МГП усім сторонами конфлікту, життя людини – найвища цінність.
- **висловлювати** власні думки стосовно дії норм МГП як способу пом'якшити наслідки збройного конфлікту та протидіяти воєнним злочинам.

 Тривалість: **50–60 хвилин**

 Віковий склад учасників/учасниць: **15–17 років**

ХІД ПРОВЕДЕННЯ

I. Вступна частина заходу

 **Слово вчителя.** Людське життя – безцінне, в будь-який час, у будь-якому місці ми маємо пам'ятати про це. Живучи у буремні часи воєнного лихоліття, ми мусимо не забувати, що справедливість сильніша за зброю, навіть якщо за злочини одразу не настає відповідальність, однак правосуддя рано чи пізно здійсниться.

Робота з кросенсом

Пропоную вам розшифрувати кросенс і дізнатися, про що ми будемо говорити. Кросенс – візуальний асоціативний ланцюжок, який складається з 9 зображень, кожен з яких пов'язаний з попереднім і наступним зображенням, що в результаті з різних сторін розкриває певне поняття, явище або факт. (в п'ятому зображенні зашифроване поняття, яке учні повинні розгадати (МГП)).

Як розшифровується кросенс:




- 1 Битва під Сольферіно.
- 2 Анрі Дюнан, який був очевидцем цієї битви.
- 3 Книга «Спогади про Сольферіно», яку написав Дюнан під враженням від кривавої битви.



- 4 Міжнародний Комітет Червоного Хреста, який був заснований після виходу книги, це заклало підґрунтя МГП.
- 5 міжнародне гуманітарне право, яке необхідно розшифрувати, завдяки усім підказкам-зображенням.
- 6 Женевські конвенції.
- 7 Елеонора Рузвельт тримає Загальну декларацію прав людини, це говорить про те, що загальне поняття пов'язано із міжнародним правом та правами людини.
- 8 Збройні Сили України – комбатанти, одне з ключових понять МГП.
- 9 Військовий рятує дитину – вона належить до цивільного населення, яке захищають норми МГП.

(Учні/учениці працюють з кросенсом, можна індивідуально чи у парах/групах).

 **Слово вчителя.** Молодці, ви розгадали кросенс і дізналися, що сьогодні ми говоритимемо про Міжнародне Гуманітарне Право, про яке у нас уже було декілька заходів.

II. Основна частина заходу (настільна гра)

Робота в групах

Пропоную вам об'єднатися у 4 групи і на аркушах А3 за допомогою маркерів зобразити у вигляді образів чи хмарини слів, що таке МГП, та яке його значення під час збройного конфлікту, а потім представити роботу своєї команди.

(Учні/учениці працюють та представляють свої роботи).

Правнича настільна гра «У світі МГП»



Зараз ви об'єднайтеся у дві команди *(за допомогою кольорових карток, які витягують учні/учениці зі скриньки)* і пограєте в правничу гру «У світі МГП».

Інструкція до гри

Можна грати як командою, так і окремими гравцями.

Комплект гри: картки (5 видів) з різними завданнями, два гральні кубики, дві фігурки, гральне поле.

Мета гри: швидше пройти гральне поле від старту до фінішу. Учасники/учасниці гри кидають кубика, визначають, скільки випало і на скільки необхідно походити на гральному полі, визначають колір клітинки, на якій зупинилася гральна фігурка, за кольором відповідно витягують картку із завданням. Картки викладені сорочкою догори, щоб учасники не бачили їх вміст. У грі є ведучий, який слідкує за дотриманням правил гри (вчитель).

Усього 5 видів карток:



ЗЕЛЕНИЙ КОЛІР «Так чи ні?» (на картці вказане правдиве/хибне твердження про МГП і треба відповісти так/ні).



БЛАКИТНИЙ КОЛІР «Фотофакт» (запитання пов'язані із зображеннями на картках).



ПОМАРАНЧЕВИЙ КОЛІР «Без слів» (ведучий загадує учаснику/учасниці команди показати жестами та мімікою поняття, написане на картці, команда учасника/учасниці має відгадати, те що він показує.)



СИНІЙ КОЛІР «Ребус » (розгадати ребус).



КОРИЧНЕВИЙ КОЛІР «У половні часу» (запитання, пов'язані з історією МГП).



ЧЕРВОНИЙ КОЛІР: учасник/учасниця/команда пропускає хід (тому картки не має.)

Якщо учасник/учасниця/команда виконали завдання картки правильно, то залишаються на цьому місці, на яке просунулися завдяки числу, що випала на кубуку, якщо ні – повертаються назад.

III. Підсумок заходу та зворотній зв'язок



Слово вчителя. Завдяки настільній грі ви пригадали, що таке міжнародне гуманітарне право та його основні аспекти.

А зараз пропоную вам об'єднатися у чотири групи і за допомогою SWOT-аналізу визначити своє ставлення та розуміння аспектів МГП.

SWOT-аналіз

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО І УКРАЇНА

В
н
у
т
р
і
ш
н
і

Сильні сторони

Слабкості

З
о
в
н
і
ш
н
і

Можливості

Загрози

(Учні/учениці представляють свої напрацювання).

Висновки. Міжнародне гуманітарне право є дуже актуальним не тільки для України, а й для світу загалом, оскільки його принципи та норми намагаються мінімізувати негативні наслідки збройного конфлікту, наскільки це можливо, захищають цивільне населення, жертв війни. Зрозуміло, що міжнародне гуманітарне право розвивається, як і інші галузі права, тому не є досконалим і залежить від того, наскільки всі учасники збройного конфлікту будуть дотримуватися принципів та норм МГП. Пам'ятайте, що перемогти можна тільки завдяки людяності, тому так важливо обговорювати тему міжнародного гуманітарного права і бути обізнаними з його особливостями.



Список використаних ресурсів

- 1.** Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ–Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145с.
- 2.** Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. 268с.
- 3.** Настільна гра, шаблон SWOT-аналізу та Кросенс створені за допомогою застосунку Canva.
- 4.** Ребуси створені за допомогою <http://rebus1.com/ua>

Виховний захід: «Гуманітарне право в дії: захист цивільних осіб у збройних конфліктах»

Авторка: **Скригун Оксана**, Диплом 1 ступеню, заступник директора з виховної роботи Богданівського опорного закладу загальної середньої освіти Чернігівської селищної ради Бердянського району Запорізької області



Назва	Гуманітарне право в дії: захист цивільних осіб у збройних конфліктах
Очікувані результати	<p>Учні/учениці зможуть:</p> <ul style="list-style-type: none">• пояснити, що таке права людини;• назвати основні права людини, які гарантуються в умовах війни;• навести приклади порушення прав людини в умовах війни;• висловлювати власне ставлення до захисту прав людини в умовах війни.
Тривалість заходу	 60 хвилин
Вік учасників/ць	 15–17 років

Матеріали	<ul style="list-style-type: none">• Презентація до заходу• Вікторина «Пряма/непряма участь цивільного населення у воєнних діях»• Відео «Як МГП захищає цивільних осіб під час окупації?»• Інтерактивна вправа до відео• Ситуативні завдання (Додаток 1)• Exit ticket (Додаток 2)
Хід проведення	<ol style="list-style-type: none">1. Вправа-криголам «Мої права»2. Введення в тему. Запитання «Чи впливає збройний конфлікт на цивільне населення та права людини?»3. Вступ до нового матеріалу: Ознайомлення з концепцією міжнародного гуманітарного права (МГП) як правової бази, створеної для пом'якшення гуманітарних наслідків збройних конфліктів. Короткий огляд основних принципів і цілей МГП. (робота в групах). Акцент на важливості захисту цивільних осіб під час збройного конфлікту.4. Вікторина «Пряма/непряма участь цивільного населення у воєнних діях»5. Перегляд відео «Як МГП захищає цивільних осіб під час окупації?». Відповідь на запитання6. Практичне завдання. Розбір ситуативних задач (групова або фронтальна робота залежно від кількості учасників/учасниць).7. Підсумок. Рефлексія. Заповнення Exit tickets
Список використаних ресурсів:	<ol style="list-style-type: none">1. Відео «Як МГП захищає цивільних осіб під час окупації?»2. Методичні рекомендації щодо викладання міжнародного гуманітарного права (лист МОН України № 4/2698-22 від 27.09.2022 року)3. Навчально-методичний посібник «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право», друге видання

Додаток 1

Ситуації для аналізу

Ситуація 1: У місті, яке опинилось у зоні збройного конфлікту, раптово почалося бомбардування. Учні/учениці мають обговорити, які права людини були порушені в цій ситуації, хто є відповідальним за порушення цих прав і що можна зробити для їхнього захисту.



Ситуація 2: Групу військовополонених утримують у таборі для військовополонених. Учні/учениці мають обговорити, які права людини мають військовополонені, які порушення цих прав можуть відбутися в таборі та що можна зробити для їхнього захисту.



Ситуація 3: Група цивільних осіб вимушена тікати з дому через збройний конфлікт. Учні/учениці мають обговорити, які права людини мають цивільні особи, які перебувають у ситуації внутрішнього переміщення, які порушення цих прав можуть відбутися і що можна зробити для їхнього захисту.



Ситуація 4: Журналіст/журналістка висвітлює збройного конфлікту. Учні/учениці мусять обговорити, які права людини має журналіст/журналістка, які порушення цих прав можуть відбутися і що можна зробити для їхнього захисту.



Ситуація 5: Організація, яка працює над питаннями захисту прав людини, отримує повідомлення про порушення прав людини в зоні збройного конфлікту. Учні/учениці мають обговорити, як організація може відреагувати на це повідомлення, щоб захистити права людини.



Додаток 2



Exit Ticket



Ім'я: _____

Дата: _____

3 Ключові слова уроку:

2 Питання, що я маю:

1 Найважливіша річ, про яку я дізнався/дізналась сьогодні:



Exit Ticket



Ім'я: _____

Дата: _____

3 Ключові слова уроку:

2 Питання, що я маю:

1 Найважливіша річ, про яку я дізнався/дізналась сьогодні:



Позакласний онлайн-захід: «Міжнародне гуманітарне право та права людини під час війни»

Авторка: Шиманчик Яна, Диплом 2 ступеню, викладачка історії Наукового ліцею міжнародних відносин II-III ступенів Університету митної справи та фінансів Дніпропетровської області



Очікувані результати:

Називати невідчужувані права людини, мету застосування норм міжнародного гуманітарного права.

Застосовувати поняття: «права людини», «принципи міжнародного гуманітарного права», «цивільні особи», «комбатанти», «держава-окупант», «режим окупації».

Пояснювати важливість захисту прав людини у мирний час і в період збройних конфліктів; умови, сутність та особливості застосування МГП.

Розрізняти сфери застосування права прав людини і міжнародного гуманітарного права.

Висловлювати власну думку щодо взаємозв'язку загальнолюдських цінностей із правами, що захищаються міжнародним гуманітарним правом, власні міркування щодо ефективності МГП у захисті цивільних осіб у період збройного конфлікту.

 **Тип заняття:** позакласний онлайн-захід.

 **Часові рамки:** 1 година 20 хвилин.

 **Учасники:** учні 10–11 класу.

Обладнання: програма Zoom, вчительська [інтерактивна презентація \[https://www.canva.com/design/DAF5N2kBa4I/DAUxn4SCQP8IJryiWihUgQ/edit?utm_content=DAF5N2kBa4I&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton\]\(https://www.canva.com/design/DAF5N2kBa4I/DAUxn4SCQP8IJryiWihUgQ/edit?utm_content=DAF5N2kBa4I&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton\)](https://www.canva.com/design/DAF5N2kBa4I/DAUxn4SCQP8IJryiWihUgQ/edit?utm_content=DAF5N2kBa4I&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton)

ХІД ОНЛАЙН-ЗАНЯТТЯ

I. Вступна частина

(Вчитель налаштовує клас на захід: вирішують технічні моменти)



Налаштування на роботу

Робота з фото

(Учитель демонструє серію (підбірку) фото та запитує про те, що об'єднує всі ці фото)

II. Основна частина

(Вчитель оголошує тему та план заняття)

План заходу

1. Права людини та збройний конфлікт
2. Основні поняття міжнародного гуманітарного права
3. Захист цивільних під час війни

1. Права людини та збройний конфлікт

Онлайн-опитування: **Що таке «права людини»?**

(робота з сервісом Answergarden.

URL: <https://answergarden.ch/4009496>)



Розповідь вчителя

Права людини – комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, зумовлених фактом існування людини в цивілізованому суспільстві.

24 лютого 2022 року після початку повномасштабного нападу Російської Федерації на нашу державу, життя України та українців змінилося.

Права людини діють як у мирний час, так і в період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій. Наявність збройного

конфлікту не є підставою недотримання прав людини, їх скасування. Але держава може обмежити деякі права людини під час дії правового режиму воєнного стану чи надзвичайних ситуацій. Таке обмеження є можливим лише за умови відповідності міжнародному праву прав людини, що підтверджує тезу про непорушність прав людини.

Тому для захисту прав людини в особливих умовах, якими є збройний конфлікт, застосовують міжнародне гуманітарне право. Його норми зобов'язують воюючі держави дотримуватися елементарних правил гуманності під час війни.

МГП визначають як сукупність юридичних норм, що обмежують насильство в період збройних конфліктів. Але й поза МГП ці правила існують як релігійні та моральні норми, які, незважаючи на антигуманну сутність війни, забезпечують можливою мірою захист жертв війни від насильства.

Під час збройного конфлікту одночасно діє і право прав людини, і МГП. Як норми спеціальні, положення МГП мають пріоритет над загальними нормами права прав людини в період збройного конфлікту. Тобто МГП захищає ті ж права людини, що й право прав людини, але є більш ефективним, оскільки має механізми, більш адаптовані до умов збройного конфлікту.

МГП діє лише в період збройного конфлікту, на відміну від права прав людини, яке діє як у мирний час, так і в період збройного конфлікту. МГП застосовують для захисту жертв війни, які належать до супротивної сторони збройного конфлікту.

Таким чином, міжнародне гуманітарне право – це галузь міжнародного права, головна мета якої полягає в обмеженні насильства у період збройного конфлікту.



Робота в групі (можна використати дошку Jamboard або будь-яку іншу):

Вчитель пропонує учням в групах обговорити цінності та обрати 5-6 спільних для групи. За допомогою функції Zoом вчитель об'єднує учнів у групи (на сесійні зали).

Кожна група отримує посилання на онлайн-дошку та набір цінностей: свобода, планшет, щастя, чиста вода, висока зарплата, власна квартира, здоров'я, великий телевізор, повага, свобода слова, обдаровані учні, заборона тортур, їжа, безпека, особиста недоторканість, забезпечена школа, любов, хобі, мир, дім, захист, красиве тіло, вільний час, гарний одяг, ліки, творчість, чисте повітря, заборона рабства, людська гідність, рівність, свобода пересування (слайд 13).

Після групової роботи всі повертаються до загальної зали на спільне обговорення.



Спільне обговорення:

- 1.** З яким переліком цінностей ви завершили гру? Чому саме з цими?
- 2.** Чи можна примусити іншу людину прийняти чужі цінності? За яких обставин?
- 3.** Чи може збройний конфлікт вплинути на зміну цінностей? Чому?
- 4.** Яким чином пов'язані цінності, які ми обираємо, та права людини?



Робота з документом:

Загальна Декларація з прав людини

(Вчитель надсилає в чат документ «Загальна декларація з прав людини». Учні знайомляться та виконують завдання:

Оберіть одне право, яке є невід'ємним і однаково важливим для реалізації як у мирний час, так і в період збройного конфлікту. Поясніть свій вибір).

2. Основні поняття міжнародного гуманітарного права



Розповідь вчителя

Міжнародне гуманітарне право – це система принципів і норм міжнародного права, які регулюють відносини між державами щодо захисту жертв війни та обмеження засобів і методів ведення війни.

Головна мета МГП – обмеження насильства у період збройного конфлікту та полегшення страждань жертв війни.

МГП зобов'язує:

- а) **щадити** тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях;
- б) **обмежувати** насильство обсягом, необхідним для досягнення мети конфлікту (послабити військовий потенціал супротивної сторони).

Для застосування МГП здебільшого достатньо засвоїти про- сті правила:

- 1.** не нападати на цивільних осіб, на цивільні об'єкти та некомбатантів;
- 2.** не нападати на комбатантів з використанням будь-яких заборонених засобів;
- 3.** гуманно поводитися з особами, які перебувають під владою супротивної сторони, з пораненими та хворими; захищати жертв конфлікту.

Ці правила у поєднанні зі здоровим глуздом і людяністю забезпечать виконання основних норм МГП.

МГП застосовується лише у разі збройного конфлікту. В інших ситуаціях насильства (порушення громадського порядку, внутрішня напруженість, внутрішній безлад) МГП не застосовується.

МГП поділяє всіх осіб на дві основні групи: цивільні особи та комбатанти. До комбатантів належить особовий склад збройних сил. Комбатанти – це законні учасники війни. Вони мають право застосовувати насильство в межах, дозволених МГП, і не несуть за це персональної відповідальності. При цьому вони є законною військовою ціллю. Ця категорія використовується лише у міжнародному збройному конфлікті. Цивільні особи – це всі особи, які не належать до комбатантів. Цивільні особи не мають права брати участь у збройному конфлікті. Вони забезпечені імунітетом від нападу, доки не беруть безпосередньої участі у воєнних діях. Серед цивільних осіб як окремі під категорії, які мають спеціальні механізми захисту, вирізняють жінок, дітей, поранених, хворих.

МГП детально регулює методи й засоби ведення воєнних дій. До заборонених методів ведення війни належать, насамперед, віроломство (ст. 37 ДП I), віддання наказу не залишати нікого в живих (ст. 40 ДП I) та деякі інші.

Під заборону підпадає зброя масового знищення (ядерна, хімічна, біологічна); конкретні види звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію (боєприпаси, що містять уламки, які не піддаються виявленню, міни-пастки та інші).



Перегляд відео:

«Як втримати людяність під час війни»

URL : <https://www.youtube.com/watch?v=e0Ju9bhaVaw>



Обговорення за запитаннями:

1. Про що йдеться у відео?
2. В яких ситуаціях та кого захищає міжнародне гуманітарне право?
3. Які вимоги щодо воєнних дій згадано у відео?
4. Що забороняє та до чого зобов'язує МГП?
5. Навіщо це робиться? В чому головна суть МГП?

3. Захист цивільних під час війни



Розповідь вчителя

12 серпня 1949 р. було прийнято Женевські конвенції про захист цивільного населення під час війни. У подальшому відбувся розвиток механізмів захисту, і зараз нормами, які прямо забезпечують захист цивільного населення, є положення IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (1949 р.), відповідні норми Додаткових протоколів до Женевських конвенцій, що стосуються захисту жертв збройних конфліктів (1977 р.), відповідні норми Звичаєвого міжнародного гуманітарного права.

Основною метою МГП є захист цивільних осіб і цивільного населення. Цю мету відображають загальні приписи Звичаєвого міжнародного гуманітарного права: «Напади не повинні спрямовуватися проти цивільних осіб; з цивільними особами слід поводитися гуманно». Ці приписи є проявом загального принципу гуманності, їх конкретизовано у відповідних нормах договірного та звичаєвого міжнародного гуманітарного права. Саме принципи міжнародного гуманітарного права – принцип розрізненості, сумірності та обережності – спрямовані на захист цивільних осіб і цивільного населення.

Стосовно цивільного населення та цивільних осіб заборонено:

- прями напади;
- тероризування;
- напади невибіркового характеру ;
- напади на все населення або на окремих осіб у порядку репресалій;
- використання «живих щитів».

МГП вимагає, щоб до цивільних осіб, які опиняються під владою супротивної сторони, ставилися гуманно за будь-яких обставин. МГП виділяє окремі категорії цивільних осіб, які потребують особливого захисту: жінки, діти, особи з інвалідністю та інші категорії (наприклад, журналісти).

Складником МГП є право воєнної окупації. Його основні джерела такі: Гаазька конвенція про закони та звичаї сухопутної війни, (1907 р.), IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (1949 р.), Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права.

Документування та моніторинг порушень міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення під час збройного конфлікту в Україні здійснюють місії міжнародних міжурядових організацій (Моніторингова місія Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні, Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні), міжнародних неурядових організацій (Amnesty International, Truth Hounds та ін.) і неурядові організації України (Коаліція правозахисних організацій та ініціатив «Справедливість заради миру на Донбасі», Українська Гельсінська спілка з прав людини, Центр документування порушень прав людини, Харківська правозахисна група та ін.).



Творча робота в групах

Учитель об'єднує учнів у групи (сесійні зали Zoom). Кожна група отримує картки із заборонами стосовно цивільного населення у період ведення бойових дій. Кожна група має зобразити відповідну заборону у вигляді інфографіки. Групи по черзі представляють результати роботи і за потреби роз'яснюють свій вибір ключових повідомлень та символіки їх зображення. Учні використовують для творчої роботи платформу Canva та презентують свої напрацювання на дошці Padlet: <https://padlet.com/shymanchykyana/padlet-il0glt42qs9wpgwi>

Теми для створення інфографіки:

Група 1. Захоплення заручників забороняється.

Група 2. Пограбування забороняються.

Група 3. Будь-яке знищення окупаційною державою рухомого чи нерухомого майна, що є індивідуальною/колективною власністю приватних осіб, держави, інших громадських установ, соціальних або кооперативних організацій, забороняється, за винятком випадків, коли це необхідно для проведення воєнних операцій.

Група 4. Забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні.

III. Підсумок заходу

Розповідь вчителя

Учитель підбиває підсумок заходу та наголошує

Україна з 2014 року стала державою, для якої норми міжнародного гуманітарного права перетворилися з теоретичних на життєво необхідні. Будучи суто абстрактними у мирний час, вони перетворюються на механізм виживання та забезпечення життєдіяльності в період збройного конфлікту. Тому розповідження знань з міжнародного гуманітарного права – це не тільки обов’язок держави, це – об’єктивна необхідність і сфера відповідальності усього суспільства та країни в цілому.

IV. Рефлексія

Робота з онлайн-дошкою

Учитель надсилає в чат посилання. Учні переходять за посиланням та працюють з онлайн-дошкою: обирають розділ і дають відгук про заняття.

URL: <https://padlet.com/shymanchykyana/padlet-ahzia7or0hvdeewr>



Список використаної літератури та джерел:

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. Навчальний посібник.
URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/MGP_4_3.pdf
2. Василюк Н. Права людини і громадянина під час воєнного стану. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudyny-i-gromadyanyna-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu>
3. Бунчук О. Право на життя в умовах війни?!
URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny>
4. Права і свободи громадян в умовах воєнного стану.
URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
5. Міжнародне гуманітарне право і право прав людини: в чому різниця?
URL: <https://ihlaw.org/mizhnarodne-gumanitarne-pravo>

Навчальне заняття: «Повернення додому. Проблема депортованих українських дітей»

Авторка: **Шульга Юлія**, Диплом 2 ступеню, керівниця наукової секції «Історичне краєзнавство» Комунального закладу «Роменська міська Мала академія наук учнівської молоді» Роменської міської ради Сумської області



Очікувані результати:

Учні зможуть:

- **визначити** поняття «депортація» та «геноцид», їх взаємозв'язок;
- **охарактеризувати** алгоритм дій в разі виявлення дитини без супроводу дорослих та розробити алгоритм повернення депортованих дітей;
- **розвинути** вміння працювати в команді, досліджувати, аналізувати та презентувати інформацію.

 **Тривалість: 1 год 20 хв**

 **Віковий склад учасників/ць: 15–18 років**



Презентація до заняття:



ХІД ПРОВЕДЕННЯ

1. Вступ

Представлення теми заняття та його цілей.

Перегляньте фотографії (Додаток 1). Які емоції у вас виникають? З чим це пов'язано? Про що вони розповідають?

Так, всі ці фотографії об'єднує дуже важлива, актуальна та болюча нині проблема – повернення незаконно депортованих та вивезених російським агресором українських дітей.

Російська Федерація вбиває, знищує, вивозить, викрадає все, що пов'язане з Україною. Вона прагне викоринити українську ідентичність, бо той наратив, який вона поширює, нічого не вартий, поки Україна повністю його викриває своїм історичним минулим, культурою, звичаями, традиціями тощо.

Діти – це майбутнє нашого народу, і ворог це розуміє, тому спрямовує варварську політику проти наших маленьких громадян. Це реалії нашого життя, і в багатьох випадках наш народ має усіма можливими засобами боротися з цим на юридичному фронті.

2. Бліц-опитування

Любі діти, пропоную обговорити проблемне питання: Що ви знаєте про депортацію та повернення дітей під час війни? Чи знаєте ви, хто цим займається? (діти долучаються до обговорення проблемного питання).

Так, депортація – це насильницьке перевезення на територію іншої країни, а примусове переміщення – це насильницьке переміщення в межах однієї держави. Тому якщо РФ перевозить дітей у межах тимчасово окупованих територій – це примусове переміщення.

На жаль, сьогодні ми маємо невтішний досвід з цієї проблеми. Станом на 10.01.2024 р. є певні розбіжності у статистиці з ворожою стороною. На порталі «Діти війни» (<https://childrenofwar.gov.ua>) зазначено: за даними Національного інформаційного бюро депортовано 744 тис. дітей, за даними з відкритих джерел, озвучених РФ ця кількість набагато менша – 19 546 депортованих та/або примусово переміщених. На цьому ж порталі наводяться страшні цифри про загиблих (за даними офісу Генерального прокурора України – 520 діток), поранених (1191 дитина), зниклих (за даними Національної поліції України – 2267 дітей), тощо.

На сьогоднішній день вдалося повернути лише 388 дітей, цифри вражають... Адже дійсно, це невеличка крапелька в буремному морі. Над цим потрібно дуже ретельно працювати, щоб значно покращити даний показник та повернути всіх маленьких українських громадян.

3. Алгоритм дій в разі виявлення дитини без супроводу дорослих

Що ж робити, якщо ми стали свідками такої ситуації, коли дитина залишилася сама без супроводу дорослих? Давайте подумаємо та визначимо схематично, які кроки потрібно зробити, щоб допомогти малечі. Вам потрібно буде розмістити наведені кроки у правильній послідовності.

Робота над Вправою «Алгоритм дій в разі виявлення дитини без супроводу дорослих» (<https://learningapps.org/view33453940>).

Молодці! Так, вірно, ви все правильно визначили.

Цей алгоритм за своїм змістом нескладний, але вартий уваги. Для закріплення виконаного завдання пропоную переглянути співзвучний із зазначеною назвою алгоритма дій в такій ситуації відеоролик.

(Перегляд відео «Алгоритм дій в разі виявлення дитини без супроводу дорослих»
https://childrenofwar.gov.ua/load/148/docs/algorithm-dij-v-_20.mp4)

Таким чином, ми повинні:

- 1) Не залишати дитину саму.**
- 2) Подбати про її безпеку: відвести у безпечне місце, заспокоїти, надати домедичну допомогу чи викликати швидку;**
- 3) Зателефонувати «102».**

Ми маємо знати та пам'ятати про те, як діяти і що робити, знайти інших з такими кроками. Це може врятувати життя, повернути дитину її родині! В жодному разі не слід вагатися – потрібно діяти вже зараз заради нашого майбутнього, наших дітей!

4. Робота в групах

Учні об'єднуються в групи по 3–4 особи.

Кожна група отримує завдання для дослідження:

- 1) познайомитися з історією дитини, яка була депортована;
- 2) визначити, які права дитини порушені;
- 3) дізнатися, яким чином їй вдалося врятуватися;
- 4) довідатися, про що мріє герой вашого відеосюжету.

(Робота з картками та відео)

За матеріалами Державного порталу розшуку дітей «Діти війни»
<https://childrenofwar.gov.ua>

- 1 **група** працює над відеосюжетом «Ілля, 11 років, м. Маріуполь» (<https://youtu.be/zpkA9nD1R-g>)
- 2 **група** працює над відеосюжетом «Перевиховання дітей в таборах (окупований Крим)» (<https://youtu.be/l2mSG3pXw3U>)
- 3 **група** працює над відеосюжетом «Сашко, 12 років, м. Маріуполь» (<https://youtu.be/NF0KOqSUS7c>)



Презентація результатів

Кожна група представляє результати свого дослідження у формі короткої презентації. Діти можуть використовувати слайди, аудіо- або відеоматеріали для ілюстрації своїх виступів.



Обговорення

Учні обговорюють та аналізують представлену інформацію, порівнюючи дослідження різних груп.



Розповідь вчителя

Як бачимо з цих історій болю та страждань, росія сьогодні викрадає дитячі мрії, вона нахабно знищує цілий український народ, переступаючи через усі цінності та людські чесноти.

Повернення депортованих дітей в Україну – надскладна юридична процедура, яка ґрунтується на міжнародному гуманітарному праві. До процесу повернення наших маленьких українців потрібно залучати всю світову спільноту та міжнародні гуманітарні організації.

З точки зору права, те, що відбувається при депортації дітей, становить ніщо інше як геноцид. Відповідно до Конвенції ООН від 09 січня 1948 року про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, можемо побачити, що під геноцидом розуміються дії, вчинені з наміром знищити, цілком чи частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку у тому числі насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу.

Міжнародне гуманітарне право забороняє евакуацію дітей стороною у збройному конфлікті, за винятком тимчасової евакуації, якщо цього вимагають вагомі причини, пов'язані зі здоров'ям або медичним обслуговуванням дітей або, за винятком окупованої території, їхньою безпекою. Потрібна письмова згода батьків або законних представників.

У жодній із ситуацій, які розглядала Комісія, передача дітей, здається, не відповідала вимогам, встановленим міжнародним гуманітарним правом. Перевезення не було виправдано міркуваннями безпеки або медичними міркуваннями. Здається, немає жодних ознак того, що було неможливо дозволити дітям переселитися на територію під контролем українського уряду... Комісія дійшла висновку, що розглянуті нею ситуації щодо передачі та депортації дітей в межах України та до Російської Федерації відповідно, порушують міжнародне гуманітарне право та становлять воєнний злочин (Доповідь Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні. Рада ООН з прав людини. 15 березня 2023).

Мішель Бачелет, Верховний комісар ООН з прав людини, оголосила 15 червня 2022 року, що УВКПЛ почало розслідування звинувачень у примусовій депортації дітей з України до російської федерації. В Україні діє Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні.

15 березня 2023 року Слідча комісія Організації Об'єднаних Націй визнала, що росія скоїла в Україні широкий спектр воєнних злочинів, включаючи навмисні вбивства, систематичні тортури та депортацію дітей.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) опублікувало доповідь, у якій засвідчило ці примусові переміщення дітей незаконними та воєнними злочинами.

У звіті загалом визначено три категорії депортованих дітей: 1) ті, хто втратив зв'язок із батьками через російське вторгнення; 2) ті, кого розлучили, коли їхніх батьків відправили до російського фільтраційного табору; 3) ті, хто перебував у закладах.

Зі змісту Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року ми бачимо, що окупаційна влада за будь-яких обставин не повинна змінювати громадянський статус дітей, а також є пряма заборона незалежно від мотивів окупаційної влади на здійснення примусового індивідуального чи масового переселення або депортацію осіб (у цьому випадку ми кажемо про дітей), що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави. Пошук та повернення депортованих дітей часто ускладнюються такими факторами як зміна прізвища ім'я та по батькові, відомостей щодо дати та місця народження тощо.

На думку Еммануеля Дюда, французького юриста, який подав позов до Міжнародного кримінального суду через насильницьке вивезення українських дітей до Російської Федерації, сам факт депортації дітей є складником злочину геноциду. Напади на частину населення з метою (це дуже важливо!) асиміляції цього населення (тут – української нації) достатньо, щоб кваліфікувати те, що відбувається, як геноцид. Іншими словами, забрати дітей силою, депортувати, вивезти їх до Росії, віддати російським усиновлювачам, щоб потім розірвати всі зв'язки – і психологічні, і фізичні – з їхніми батьками, з українським народом, з історією... Так, це називається асиміляцією частини української нації й тому це можна назвати геноцидом.

Відповідно до ст. 442 Кримінального кодексу України геноцид як злочин – це діяння, умисно вчинене з метою повного/часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи

заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу.

Доведення вини за вчинення геноциду – надзвичайно складне завдання. Для притягнення до відповідальності росіян необхідно:

- 1. Встановити** існування наміру (мети) знищити національну чи етнічну групу – цілком або частково. Наявність цього мотиву – це найважливіша ознака, яка відрізняє геноцид від інших міжнародних злочинів.
- 2. Ідентифікувати** жертв.
- 3. Встановити** вину. Злочинці можуть прямо не визнавати свою провину у суді. У такому випадку намір вчинення злочину геноциду встановлюють на підставі поведінки обвинувачених та зібраних доказів.

Отже, процес доказування злочину геноциду доволі складний та може тривати роками. Потрібно зібрати доказову базу, а також підтвердити, що всі ці дії мали цілеспрямований намір знищення українців як нації чи етносу.

Конвенція ООН про права дитини закріплює, що Держави-учасниці погоджуються, що освіта дитини має бути спрямована на виховання її культурної самобутності, мови й національних цінностей країни, в якій дитина проживає, країни її походження. На жаль, депортовані діти позбавлені цих базових принципів, можливості знати, хто вони та звідки, можливості повернутися додому. На жаль, немає й чіткого алгоритму та механізмів повернення депортованих дітей.

5. Групова робота «Місія порятунку» (🕒 20 хв)

Подумайте та запропонуйте можливі шляхи полегшення повернення депортованих дітей та подальше розв'язання їхніх проблем

Учні об'єднуються у групи-команди.

Кожна група отримує завдання: розробити план допомоги для дітей під час повернення, обговорення різних аспектів (освіти, психологічної підтримки, медичної допомоги).

Групи презентують свої плани та обговорюють їх ефективність.

6. Висновки й оцінювання (🕒 10 хв)

Учитель запрошує учнів зробити висновки про важливість розуміння проблем дітей, які повертаються додому під час війни.

Учні оцінюють свою роботу, результати заняття та діляться своїми враженнями.

7. Домашнє завдання

Учні отримують завдання долучитися до благодійної акції або надіслати листи-підтримки дітям, які повернулися додому.



Список використаних ресурсів

1. Алгоритм дій в разі виявлення дитини без супроводу дорослих // База даних «Діти війни».
URL: <https://childrenofwar.gov.ua/load/148/docs/algorithm-dij-v-20.mp4>
2. Депортація дітей: те, про що не можна мовчати // База даних «NSA».
URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/deportacija-ditei-te-pro-shho-ne-mozna-movcati>
3. Державний портал розшуку дітей «Діти війни» // База даних «Діти війни».
URL: <https://childrenofwar.gov.ua>
4. Дії влади, спрямовані на захист прав дітей // База даних «Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».
URL: <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/dii-vlady-ukrainy-spriamovani-na-zakhyst-prav-ditei>
5. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни//База даних «LIGA 360».
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU49006?an=445655>
6. Кримінальний Кодекс України // База даних «LIGA 360».
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T012341>
7. Якщо дитина депортована // База даних «Діти війни».
URL: https://childrenofwar.gov.ua/load/148/if_child_is_deported.pdf

Додаток 1



Навчальне заняття: «Міжнародне гуманітарне право: Про що? Як? Навіщо?»

Автор:



Гладун Віталій, Диплом
3 ступеню, старший ви-
кладач Миколаївського
обласного інституту піс-
лядипломної педагогіч-
ної освіти й освіти учнів
з роллю та значенням
міжнародного гуманітар

Мета: ознайомити з правами у врегулюванні збройних конфліктів для формування в здобувачів освіти гуманітарних цінностей та розвитку їхньої культури.

Очікувані результати:

- **знають** визначення основних термінів та принципів МГП;
- **називають** основні категорії міжнародного гуманітарного права, види збройних конфліктів;
- **розрізняють** поняття «право Женеви» та «право Гааги»;
- **характеризують** принципи МГП;
- **аналізують** нормативні документи щодо принципів МГП;
- **встановлюють** елементи дотримання МГП відповідно до реальних ситуацій;
- **усвідомлюють** важливість та значення МГП в сучасному глобальному світі;
- **усвідомлюють** гуманізацію перебігу збройних конфліктів у новітній час.

🕒 **Тривалість навчання: 45Х2 (90 хвилин)**

👥 **Віковий склад учасників/ць: 10–11 клас (15–17 років)**

Обладнання та матеріали: проєктор, Інтернет, картки «Бінго», фрагменти відео, ватман, фліпчарт, маркери, нормативні документи, візуальні матеріали для вправ.

ХІД ПРОВЕДЕННЯ

Перша частина

1. Організація роботи

Вступне слово.

2. Вправа «З-Х-Д»

Інструкція: Попросити учасників/учасниць заповнити таблицю з вчителем протягом заняття. Учитель демонструє таблицю (онлайн можна за допомогою онлайн дошки (JAMBOARD, екран ZOOM), учасники/учасниці заповнюють або називають і вчитель записує.

1. Знаю про МГП	2. Хочу дізнатися	3. Хочу (по)ставити запитання	4. Дізнався

Пункти 1–3 заповнюють зразу, а 4-й наприкінці заняття.

🕒 **Час: 5-7 хвилин**

Обговорення: учасники/учасниці за бажанням коментують свої тези

3. Робота з поняттям

🕒 Час: 5 хв

Інструкція: Використовуючи онлайн сервіс Ментіметр, попросити учасників/учасниць написати 3 тези/слова/асоціації, що найкраще, на їхню думку, розкривають сутність і зміст МГП.

Обговорення: Обговорити ключові слова, написані учнями/цями.

Міні лекція: Основні поняття та особливості МГП

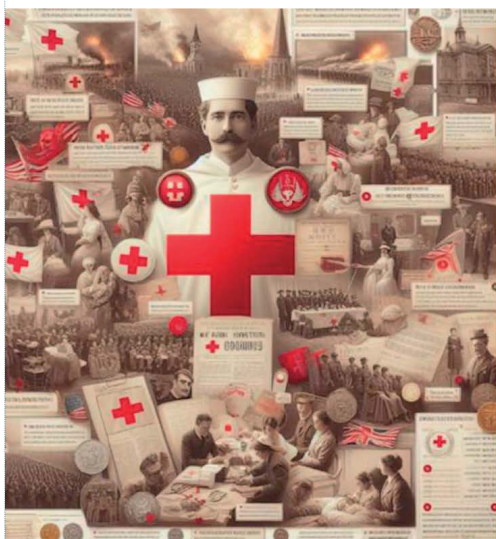
Міжнародне гуманітарне право – це система принципів і норм міжнародного права, які регулюють відносини між державами щодо захисту жертв війни та обмеження засобів і методів ведення війни. головною метою МГП – обмеження насильства у період збройного конфлікту та полегшення страждань жертв війни. МГП зобов'язує: а) щадити тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях; б) обмежувати насильство обсягом, необхідним для досягнення мети конфлікту (послабити військовий потенціал супротивної сторони. *(Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. друге видання / О. Войтенко, м. Єлігулашвілі, О. Козорог, т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента товариства червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. С. 41).*

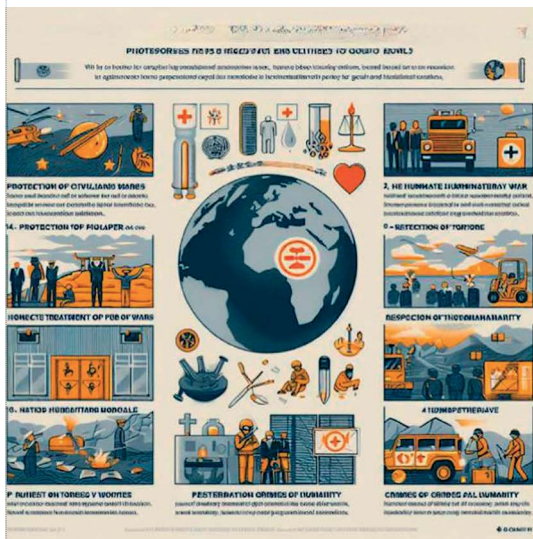
4. Вправа «Як це бачить штучний інтелект»

Мета: актуалізація знань

Час: 7 хв.

Інструкція: Об'єднати учнів/учасниць у групи. Продемонструвати на екрані малюнки, згенеровані штучним інтелектом:





Попросити обдумати, яке зображення відповідає, на думку групи, поняттю «МГП», та аргументувати свій вибір.

Важливо вислухати всі групи та акцентувати на тому, що всі зображення відповідають поняттю «МГП», просто використані різні прокти (генератор зображень BING)

Обговорення: Як вам працювалось?

Який малюнок, на ваш погляд, більше розкриває суть поняття «МГП»? Чому ви так вважаєте?

Який малюнок викликає суперечності?

5. Інтерактивна лекція з використанням презентації

🕒 Час: 7 хв

Зміст:

1. У чому важливість МГП.
2. Умови застосування МГП.
3. Учасники МГП.

Запитання до теоретичної інформації:

1. У чому полягає роль принципу гуманності у МГП?

Провідним принципом МГП є принцип гуманності, який відображено у будь-якій нормі МГП. Тобто під час збройних конфліктів воюючим сторонам для забезпечення принципу гуманності необхідно дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права. війна без обмежень – це свавілля, і МГП обмежує це свавілля на користь гуманності. Загалом, сутність МГП – обмежити насильство в період збройного конфлікту та забезпечити захист жертв війни (осіб, які не воюють або перестали воювати через захоплення в полон, добровільну відмову, хворобу чи поранення).

По суті, МГП стоїть на варті людяності, є відображенням принципу гуманності в кожній своїй нормі, обмежуючи військову необхідність рамками, встановленими державами. Будь-який дисбаланс між цими двома принципами або робить неможливою війну, або веде до тотальної війни, забороненої міжнародним правом. *(Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. друге видання / О. Войтенко, м. Єлігулашвілі, О. Козорог, т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента товариства червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. С. 16–17).*

2. Чи можна вважати окупацію Криму міжнародним збройним конфліктом?

Збройний конфлікт на території України відповідно до спільної ст. 2 Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. кваліфікується як міжнародний збройний конфлікт між РФ та Україною: як щодо Криму (окупація, яка не зустріла збройного опору), так і щодо Сходу України. *(Так само, с. 43)*

3. Хто на вашу думку є учасниками збройного конфлікту? *(Так само, с.44)*

4. Як ви схарактеризуєте поняття «жертви війни»?

До жертв війни відносять цивільних осіб, поранених і хворих комбатантів (законних учасників війни, до яких належить особовий склад збройних сил), які припинили опір, військовополонених. Ці категорії перебувають під захистом відповідних Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року.

6. Перегляд відео

 Час: 5 хв

Інструкція: Актуалізуємо інформацію про учасників/ць збройного конфлікту. Учні/ці переглядають фрагмент відео «Дитина бере гранатомет» (фільм «Снайпер») <https://www.youtube.com/watch?v=k7otrCuw348> Дають відповідь на поставлені запитання.

Запитання для обговорення:

- Які ваші враження від переглянутого відео?
- Чи порушено у відео норми МГП?
- Які ознаки не порушення МГП?
- Чому цивільне населення не може бути військовою ціллю?

7. Дискусія

 Час: 10 хв

Інструкція: Об'єднати в групи (нові чи в ті, які вже були створені). Поставити дискусійне питання:

А) Чи існують правила ведення війни? (Учасники/учасниці говорять про договори, документи про ненапади, про білий прапор здачу в полон; про червоні хрести на госпіталях, яких не потрібно піддавати нападу; про обов'язкову допомогу пораненим і т. п.)

Б) Чому варто дотримуватися правил

Відповідь надати, використовуючи метод «Прес»: Я вважаю... тому що... наприклад... отже... (відповіді учасників/учасниць акцентовано на цивілізованості народів)



Перегляд відео «Право знати»:

<https://www.youtube.com/watch?v=0so6YSc16oE&t=104s> (1.23-3.56)

Питання для обговорення:

- Про які конвенції ви почули?
- Що вони регламентують?
- Які ж існують правила ведення війни відповідно до МГП?
- Як можна назвати дії рашистів щодо ведення війни в Україні?

Акцентувати увагу ще на одному джерелі МГП - праві «Гааги» (<https://redcross.org.ua/ihl>)

Обговорення: Як відрізнити «Право Женеви» та «Право Гааги»?

Друга частина

8. Вправа: «Пазл»

Мета: сформувати базові уявлення про принципи МГП та особливості їх застосування, проаналізувати нормативні документи щодо принципів МГП, розвинути критичне сприйняття інформації.

Час: 20 хв

Інструкція: Ознайомити учасників/учасниць з основними принципами МГП (принцип розрізнення, принцип сумірності(пропорційності), принцип прийняття запобіжних заходів. Заборона окремих видів ведення війни. Похідний принцип гуманності). Об'єднати учасників/учасниць в 4 групи. Надати групам роздатковий матеріал (один лист із зображеннями чи розрізаний на окремі частинки) (Додаток 1 <https://cutt.ly/4wGqYPea> (краще відкривати через покликання в пошуковій системі))

- 1. Надати** групам нормативні документи щодо застосування принципів МГП (Додаток 2).
- 2. Пояснити** завдання для груп (кожна група отримує свій принцип (розрізнення, пропорційності, прийняття запобіжних заходів, заборона окремих видів зброї)):
 - **Прочитати** відповідний матеріал, встановити візуальні предмети, які підходять для ілюстрації цього принципу.
 - **Пояснити** свою позицію відповідно до статей та норм.
 - **Презентувати** результати.

Обговорення:

- Як вам працювалося?
- Чи були труднощі? Якщо так, то які?
- Який малюнок викликав непорозуміння?
- Який малюнок підходить для ілюстрації всіх принципів?

9. Робота з кейсами

Мета: показати та оцінити на реальних прикладах дотримання міжнародного гуманітарного права (МГП) у сучасній війні.

Час: 15 хв

Інструкція: Після міні лекції щодо дотримання норм МГП в сучасному світі, об'єднати учасників/ць в 4 групи. Роздати кожній групі (чи дати покликання на) реальний кейс щодо дотримання МГП (Додаток 3). Учасники в групах мають встановити, які елементи сприяють дотриманню МГП, презентувати результати роботи в групі. *Матеріали використанні з проекту «МГП у дії: повага до закону на полі бою»* <https://ihl-in-action.icrc.org>

Запитання до обговорення в групах:

1. Який принцип МГП застосовано чи розглядається?
2. Які основні моменти дотримання МГП?
3. Які зобов'язання несуть сторони збройного конфлікту перед пораненими та хворими?

Обговорення в загальному колі

Чи може, на вашу думку, дотримання МГП однією державою спонукати інші дотримуватися цього?

10. Вправа «Бінго»

Мета: узагальнити опрацьований матеріал

Час: 8 хв

Інструкція:

1. Роздайте аркуші із запитаннями та ручки. (Додаток 4)
2. Поясніть, що кожен учасник/кожна учасниця має знайти партнера/партнерку й поставити йому/їй одне із запитань. Необхідно записати ключові слова-відповіді під відповідним запитанням.
3. Після цього пари розходяться та шукають собі нових партнерів/партнерок.
4. Мета гри – не просто відповісти на всі запитання, а отримати відповіді від різних осіб.
5. Хто першим заповнить таблицю, гукає «Бінго!». Цей учасник/учасниця є переможцем/переможницею.

Запитання для обговорення:

- Чи вдалося зібрати всі картки? Якщо ні, то чому?
- На які запитання було важко знайти відповіді?
- Які запитання видалися легкими?

11. Вправа : Рефлексія «Кубики Рорі» або метафоричні картки

Мета: учасники/учасниці діляться враженнями, емоціями, досвідом

 **Час:** 5 хв

Інструкція: За допомогою інтерактивних речей (кубики чи картки) діляться своїми враженнями.

Повертаються до таблиці «З-Х-Д» та заповнюють останній стовпчик.



Обговорення: Учасники/учасниці обговорюють запитання, які виникли, озвучують висновки з теми.



Список використаних ресурсів

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. друге видання / О. Войтенко, м. Єлігулашвілі, О. Козорог, т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель; за заг. ред. радника президента товариства червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021.
2. Міжнародне гуманітарне право. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/mizhnarodne-gumanitarne-pravo?fbclid=IwAR31B79xGKJSglQyTQH1uqKBXKVWPGIgmUPlglJDqGZcJDbTpqI0tDmPfOk>
3. «МГП у дії: повага до закону на полі бою» URL: <https://ihl-in-action.icrc.org>
4. Міжнародне гуманітарне право. URL: <https://redcross.org.ua/ihl>
5. Відео ресурси: <https://www.youtube.com>
6. Візуалізація: <https://www.canva.com>
7. Штучний інтелект: <https://www.bing.com/images/create>

Додаток 1



Додаток 2

1 група. Принцип розрізнення

Сторони у збройному конфлікті завжди повинні проводити розрізнення між цивільними особами і цивільними об'єктами, з одного боку, та комбатантами і військовими об'єктами – з іншого. Сторона в збройному конфлікті може здійснювати напад тільки на комбатантів або військові об'єкти. ні цивільне населення, ні окремі цивільні особи не можуть зазнавати нападів, якщо і поки вони не беруть безпосередньої участі у воєнних діях.

- Сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення й комбатантів, а також цивільні й воєнні об'єкти та відповідно спрямовувати свої дії тільки проти воєнних об'єктів (ст. 48 ДП І)
- Цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападів. Заборонено акти насильства чи загрози насильства, що мають головною метою тероризувати цивільне населення (п. 2 ст. 51 ДП І)
- Заборонені напади невибіркового характеру (п. 4 ст. 51 ДП І)

Заборона нападів на цивільних осіб має єдиний виняток: цивільні особи, які безпосередньо беруть участь у воєнних діях, втрачають імунітет від можливих нападів протягом часу такої безпосередньої участі та часу, протягом якого вони готуються до запланованого ними нападу (п. 3 ст. 51 ДП І).

Напади повинні суворо обмежуватися військовими об'єктами.

Військові об'єкти обмежуються тими об'єктами, які через свій характер, розміщення, призначення або використання вносять ефективний вклад у військові дії і повне або часткове руйнування, захоплення чи нейтралізація яких за існуючих у даний момент обставин дає явну військову перевагу (п. 2 ст. 52 ДП І)

2 група. Принцип пропорційності

Конкретна і безпосередня військова перевага, здобута в результаті військової операції, повинна переважати шкоду, завдану в її ході цивільним особам та цивільним об'єктам. Йдеться не про цілеспрямований напад на цивільних осіб чи цивільні об'єкти, що є забороненим згідно з принципом розрізнення, а про ризик випадкової шкоди цивільним особам та/або об'єктам.

Дотримання принципу пропорційності при нападі

- **Норма 14.** Забороняються напади, від яких можна очікувати спричинення випадкової загибелі цивільного населення або поранення цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів або поєднання таких наслідків, які були б надмірними порівняно з очікуваною конкретною та безпосередньою військовою перевагою, що мали б одержати. [МЗК/НМЗК]

Забороняються напади, від яких можна очікувати спричинення випадкової загибелі цивільного населення, поранення цивільних осіб чи пошкодження цивільних об'єктів, або поєднання таких наслідків, які були б надмірними порівняно з очікуваною конкретною та безпосередньою військовою перевагою, що мали б одержати.

3 група. Принцип обережності

Сторона, що здійснює напад, повинна зробити все можливе, щоб упевнитися, що об'єкти нападу є військовими цілями. вона повинна обрати такі засоби і методи нападу, які дозволять уникнути випадкових втрат серед цивільного населення і випадкової шкоди цивільним об'єктам або хоча б звести їх до мінімуму. вона повинна утримуватися від нападу, якщо здається очевидним, що викликані ним втрати або шкода будуть надмірними щодо конкретної й безпосередньої військової переваги, яку передбачається отримати.

При проведенні військових операцій повинна постійно виявлятися турбота про те, щоб оберігати цивільне населення, цивільних осіб і цивільні об'єкти (ст. 57 ДП І). Ті, хто планує напад або приймає рішення про його здійснення:

- **роблять** все практично можливе, щоб пересвідчитися в тому, що об'єкти нападу не є ні цивільними особами, ні цивільними об'єктами й не підлягають особливому захисту, а є військовими об'єктами, і напад на них не заборонено;
- **вживають** усіх практично можливих запобіжних заходів при виборі засобів і методів нападу з тим, щоб уникнути випадкових втрат життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і випадкової шкоди цивільним об'єктам і, в усякому випадку, звести їх до мінімуму; утримуються від прийняття рішень про здійснення будь-якого нападу, який, як можна очікувати, викличе випадкові втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і завдасть випадкової шкоди цивільним об'єктам або те й інше разом, що було б надмірним щодо конкретної і прямої військової переваги, яку передбачається одержати;
- **напад відміняється** або зупиняється, якщо стає очевидним, що об'єкт не є військовим, що він підлягає особливому захисту, або що напад, як можна очікувати, викличе випадкові втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і завдасть випадкової шкоди цивільним об'єктам або те й інше разом, що було б надмірним щодо конкретної і прямої воєнної переваги, яку передбачається отримати;
- **робиться** ефективно завчасне попередження про напади, які можуть торкнутися цивільного населення, за винятком тих випадків, коли обставини цього не дозволяють.

4 група. Заборонені методи ведення війни

До заборонених методів ведення війни належать насамперед віроломство (ст. 37 ДП I) та віддання наказу не залишати нікого в живих (ст. 40 ДП I).

- Заборонені засоби ведення війни (тобто зброя) встановлюються як загальними положеннями (ст. 35-36 ДП I), так і конкретними міжнародними договорами, що визнають ті чи інші види зброї такими, що завдають надмірної шкоди та зайвих страждань.

Стаття 35. Основні норми ДП I

1. У разі будь-якого збройного конфлікту право сторін, що перебувають у конфлікті, обирати методи або засоби ведення війни не є необмеженим.
2. Заборонено застосовувати зброю, снаряди, речовини й методи ведення воєнних дій, здатні завдати надмірних пошкоджень або надмірних страждань.
3. Заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довгочасної і серйозної шкоди природному середовищу.

Додаток 3

1 група. Ірак, Сполучені Штати охороняють Зіккурат в Урі, об'єкт Всесвітньої спадщини

<https://ihl-in-action.icrc.org/case-study/iraq-united-states-protects-ziggurat-ur-world-heritage-site>

Зіккурат у місті Ур є одним із найцінніших стародавніх місць Іраку. У 2016 році Організація Об'єднаних Націй визнала його об'єктом всесвітньої спадщини.

Під час війни в Перській затоці 1990–1991 років Сполучені Штати Америки (США) брали участь у коаліції проти Іраку у відповідь на вторгнення Іраку в Кувейт. Ведення конфлікту відповідно до норм МГП вважалося важливим для підтримки громадської підтримки місії.

Американські військові вжили різноманітних заходів, щоб уникнути супутньої шкоди культурним цінностям під час конфлікту, зокрема вирішили не атакувати іракські літаки, розташовані поблизу Зіккурата. Щоб підтримати своїх планувальників ударів у мінімізації ризику для культурних цінностей Іраку, Центральне командування США розробило список об'єктів, які не повинні бути цілями. Організатори ОПЕРАЦІЇ: переглянули цілі, щоб ідентифікувати культурні цінності поблизу, і виділяли будь-які такі об'єкти як «нецільові» на картах; вибирали літаки та зброю, які забезпечували максимальну точність; наказали екіпажам, які атакували цілі поблизу культурних цінностей, не стріляти, якщо вони вважають ризик побічної шкоди занадто високим.

Одного разу США вирішили не атакувати два іракські винищувачі, розташовані поряд із Зіккуратом, вважаючи, що це місце було надто значним, щоб виправдати потенційну випадкову шкоду.

У 1993 році, звітуючи перед Конгресом США про свої дії щодо захисту культурних цінностей в Іраку, Міністерство оборони США заявило про свій намір продовжувати такі зусилля відповідно до принципів МГП щодо військової необхідності та пропорційності.

Запитання до групи:

- 1.** Який принцип МГП застосовано чи розглядається?
- 2.** Які основні моменти дотримання МГП?
- 3.** За яких обставин використання протипіхотних мін буде вважатися незаконним методом ведення війни?

2 група. Лівія, Мобільна операція Канади та принципи пропорційності та запобіжних заходів під час нападу

<https://ihl-in-action.icrc.org/case-study/libya-canadas-operation-mobile-and-principles-proportionality-and-precautions-attack>

У 2011 році Організація Північноатлантичного договору (НАТО) очолила військову кампанію проти збройних сил Лівії у відповідь на резолюцію Ради Безпеки ООН 1973. Королівські повітряні сили Канади (RCAF) були розгорнуті для підтримки операції НАТО.

Канадські пілоти винищувачів, які підтримували місію наземного нападу, скасували запропонований авіаудар, оскільки вони оцінили ризик випадкової шкоди цивільному населенню як занадто високий. На їхні дії, які продемонстрували повагу до принципів розрізнення, пропорційності та запобіжних заходів під час нападу, могли вплинути військова етика, а також стратегічні та політичні інтереси, зокрема бажання зберегти громадську підтримку канадської операції.

Екіпажі, які брали участь у військовій операції RCAF, мали змогу перевірити військові цілі в повітрі та скасувати місії в останню хвилину, якщо вони вважали, що ризик випадкової шкоди суперечить їхнім правилам застосування зброї та/або МГП у цілому.

У березні 2011 року два винищувачі RCAF, яким було доручено атакувати лівійський аеродром, перервали місію після прибуття на місце події через близькість невідомих будівель до цілі. Припускаючи, що ці будівлі були цивільними, вони вирішили не кидати зброю, оцінивши ризик випадкової шкоди цивільним особам як занадто великий.

Запитання до групи:

1. Який принцип МГП застосовано чи розглядається?
2. Які основні моменти дотримання МГП?
3. За яких обставин використання протипіхотних мін буде вважатися незаконним методом ведення війни?

3 група. Філіппіни, зобов'язання недержавних збройних груп проти протипіхотних мін

<https://ihl-in-action.icrc.org/case-study/philippines-commitment-non-state-armed-groups-against-anti-personnel-landmines>

Південні Філіппіни десятиліттями страждали від збройного конфлікту між урядом і недержавними збройними групами, серед яких Фронт ісламського визволення Моро (MILF). Деякі сторони застосували наземні міни.

Уряд Філіппін ратифікував [Конвенцію про заборону використання, накопичення, виробництва та передачі протипіхотних мін і про їх знищення \(Оттавська конвенція\)](#) у 2000 році. На відміну від національних держав, озброєні групи не мають права підписувати міжнародні гуманітарні договори.

Усвідомлюючи небезпеку, яку несуть наземні міни для цивільного населення, MILF підписав Договір про зобов'язання з Geneva Call – неурядовою організацією, яка прагне посилити повагу до гуманітарних норм серед недержавних збройних груп – в односторонньому порядку зобов'язавшись заборонити анти- кадрові міни. Її зобов'язання було підкреслено як приклад для інших збройних груп на Філіппінах.

У квітні 2002 року MILF підписала Договір про зобов'язання з Geneva Call. Вона визнала свою принципову готовність поважати МГП і міжнародні норми прав людини та зобов'язалася: повна заборона на виробництво та використання протипіхотних мін; робота з національними/міжнародними організаціями протимінної діяльності щодо знищення запасів, розмінування та навчання мінній безпеці; навчання командирів і учасників бойових дій MILF їхнім обов'язкам та застосування санкцій за потреби.

У 2009 році, після нових повідомлень про те, що сили MILF використовують протипіхотні міни, керівництво MILF вжило заходів, щоб забезпечити повне виконання Угоди. За сприяння Geneva Call MILF видала новий наказ, що підкреслює важливість заборони, і у співпраці з місцевою організацією популяризувала це серед військ.

Приклад MILF спонукав Філіппінську кампанію із заборони наземних мін і Швейцарський фонд протимінної діяльності публічно закликати іншу збройну групу, Борців за ісламську свободу Бангсаморо, взяти на себе зобов'язання заборонити невибіркову зброю в 2016 році.

Запитання до групи:

- 1.** Який принцип МГП застосовано чи розглядається?
- 2.** Які основні моменти дотримання МГП?
- 3.** За яких обставин використання протипіхотних мін буде вважатися незаконним методом ведення війни?

4 група. Фолклендські/Мальвінські острови, медична допомога пораненим учасникам бойових дій

<https://ihl-in-action.icrc.org/case-study/falklandmalvinas-islands-medical-treatment-wounded-combatants>

У 1982 році між Аргентиною та Великою Британією спалахнув збройний конфлікт за контроль над Фолклендськими/Мальвінськими островами, що призвело до жертв з обох сторін.

Відповідно до британських планів медичної підтримки, британський військовий медичний персонал надавав швидку та всебічну медичну допомогу пораненим британським та ворожим комбатантам, виходячи лише з медичної потреби. Навчання, проведене для медичних бригад, і близькість підрозділів медичної підтримки до бойових підрозділів допомогли виконати ці дії відповідно до МГП.

Згідно з британськими планами медичної підтримки, польові хірургічні підрозділи, укомплектовані висококваліфікованими польовими медиками, були розташовані поблизу лінії фронту в міру її просування, що дозволяло їм надавати належне лікування пораненим учасникам бойових дій, незалежно від їхньої вірності, з мінімальною затримкою. Коли польові хірургічні підрозділи були переповнені, поранених перевезли на британське госпітальне судно, щоб забезпечити належне лікування.

Британський медичний персонал організував для аргентинських військовополонених здачу крові, які потребували переливання. Запаси крові ретельно маркувалися та зберігалися за тим же методом, який використовувався для запасів крові, зданих британськими солдатами.

Один хірург Королівського флоту Великобританії отримав найвищий орден Аргентини на знак визнання його неупередженого ставлення до комбатантів обох сторін конфлікту.

Запитання до групи:

- 1.** Який принцип МГП застосовано чи розглядається?
- 2.** Які основні моменти дотримання МГП?
- 3.** Які зобов'язання несуть сторони збройного конфлікту перед пораненими та хворими?

Додаток 4

Я розумію, що з будь-якої теми неможливо знати все	Я можу пояснити важливість МГП	Я знаю, що таке Женевські конвенції	Я можу назвати декілька міжнародних гуманітарних організацій
Я розумію, що таке МГП	Я знаю, хто такий Анрі Дюнан	Я знаю основні принципи МГП	Я можу пояснити принципи гуманності, що діє в МГП
Я знаю, що таке «право Гааги»	Я можу назвати, хто є жертвами війни	Я можу перерахувати учасників збройного конфлікту	Я можу пояснити, за яких умов діє МГП
Я можу пояснити актуальність цієї теми	Я можу пояснити різницю між військовим об'єктом та цивільним	Я можу назвати 2–3 правила війни	Я можу назвати приклади дотримання МГП

Розробка: «Долоні миру»

Авторка: Квак Лілія,



Диплом
3 ступеню, викладачка
Комунального закладу
Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені
Маркіяна Шашкевича»

Мета: ознайомити студентів з основними принципами і нормами міжнародного гуманітарного права та сферою його застосування; формувати стійку громадянську позицію; розширити знання про міжнародні гуманітарні організації; виховувати толерантне ставлення до жертв війни.

Очікувані результати:

- **називати** основні принципи міжнародного гуманітарного права, гуманітарні організації, які діють в період збройного конфлікту;
- **застосовувати** поняття «права людини», «цінності», «гуманність», «збройний конфлікт», «гуманітарні організації», «Міжнародне гуманітарне право», «цивільні особи», «комбатанти»;
- **пояснювати** особливості застосування принципів МГП, мету, завдання, сферу дії та функції міжнародних гуманітарних організацій;
- **аналізувати** життєві ситуації щодо дотримання принципів МГП.

Матеріали: Загальна декларація прав людини 1948 р., символіка міжнародних гуманітарних організацій, презентація, роздатковий матеріал.

Терміни і поняття: права людини, цінності, гуманність, збройний конфлікт, гуманітарні організації, Міжнародне гуманітарне право, цивільні особи, комбатанти.

🕒 Орієнтовна тривалість заходу: 60 хвилин

👥 Вік учасників: 15–16 років
(студенти коледжу, 1–2 курс)



презентація до заняття:

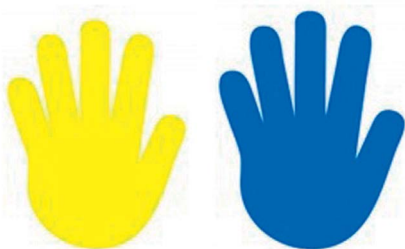


ХІД ПРОВЕДЕННЯ ЗАХОДУ

Вступне слово викладача:

24 лютого 2022 року – новий етап міжнародного збройного конфлікту, який триває з лютого 2014 року, коли було окуповано Автономну Республіку Крим та Севастополь. Після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, життя українців змінилося. Безжально зруйновані міста, долі людей, забрані життя – реалії, з якими ми зіштовхнулися і продовжуємо їх спостерігати. Але українці ніколи не опускали руки, не зробимо цього і сьогодні. Адже в наших серцях немає жодного сумніву, що Україна вистоїть і переможе ворога. І саме в наших руках стати єдиною монолітною жовто-блакитною силою в протистоянні ворогу.

Студенти отримують макет долоні синього або жовтого кольору для подальшого виконання завдань в ході проведення заходу (Додаток 1).



Перед початком визначимося з ключовими поняттями, з якими будемо поетапно працювати та записувати на **долонях миру**. Пропонуємо вам знайти поняття, які зашифровані в таблиці:

К	Ц	І	Н	Н	О	С	Т	І	З	Щ
З	Г	Д	О	П	О	М	О	Г	А	О
П	Р	А	В	О	П	Ц	Н	И	Х	И
П	К	Ж	И	Т	Т	Я	А	О	И	Н
К	Т	Д	Д	С	К	Л	А	И	С	И
И	Г	У	М	А	Н	Н	І	С	Т	Ь

1 поняття – ЦІННОСТІ

Цінності – це те, що особливо важливе для людини і є регулятором її діяльності, основні життєві пріоритети, які відображають її поведінку. На їх формування впливають культура, виховання, життєвий досвід. У кожного з нас від шести до десяти особистих цінностей.

Завдання: Що для вас важливо в житті? Визначте 6 цінностей, які є для вас пріоритетними.

Чи може збройний конфлікт в Україні вплинути на зміну наших цінностей або змінити їх пріоритетність? (*Презентація. Слайд 2,3*)

Заповнення таблиці і обговорення результатів:

Мої цінності	
У мирний час	В умовах війни

В умовах війни цінності не зникають з нашого життя і не змінюються суттєво. Феномен людських цінностей полягає в тому, що в умовах найважчих випробувань в наше поле зору потрапляють найактуальніші орієнтири і вони формують спільну колективну ціннісну матрицю.

2 поняття – ПРАВО

Найвищою цінністю нині є повага до людського життя. А наше **право на життя** закріплене статтею Загальної декларації прав людини та Конституцією України. Людина не лише має право на життя, вона не може позбавляти цього права інших.

Завдання: Ознайомтеся з переліком прав людини в Загальній Декларації прав людини. Поясніть, які цінності та базовані на них права, на вашу думку, підлягають захисту у будь-якому випадку? (*Презентація. Слайд 4-5. Додаток 2*)



Однак забезпечити основне право людини – на життя – без забезпечення права на мир, сьогодні неможливо.

3 поняття – ГУМАННІСТЬ

На варті людяності й протидії насильства в період збройного конфлікту стоїть **Міжнародне гуманітарне право** (МГП). Провідним принципом МГП є принцип гуманності, який відображено практично в кожній його нормі. Принцип гуманності забороняє заподіяння страждань і ушкоджень за будь-яких обставин незалежно від поведінки супротивника та характеру або причин конфлікту.

Попри війну українці продовжують зберігати гуманність та доброту до інших людей (**Презентація. Слайд 6,7**).

Завдання. Розгляньте запропоновані життєві ситуації від людей, які пережили повномасштабне вторгнення, та вкажіть, в якій з них спостерігається дотримання принципу гуманності, а в якій – ні.

Ситуація 1. Надія Зубець, 62 роки, вчителька географії та біології, заступниця директора з навчально-виховної роботи зі стажем 35 р., вихователька в закладі дошкільної освіти, смт. Немішаєве Київської області.



«Окупанти прикривалися мирними людьми, не дозволяючи виходити. Вони грабували й забирали останню їжу та воду, вели хаотичний обстріл житлових будинків, адміністративних будівель, що горіли. Скрізь гинули прості люди...».

Ситуація 2. Сергій Грецький, 18 років, студент 4 курсу



Маріупольського коледжу мистецтв,
м. Маріуполь.

Сергій жив у Східному районі Маріуполя разом із 67-річною бабусею. Дім батьків Сергія згорів ущент – уся дев'ятиповерхівка. Перші тижні війни хлопець із сім'єю переїжджав із району в район у пошуках більш безпечного місця. Відчуття відносної безпеки «подарувала» евакуація. Один із сусідів Сергія щодня ходив під обстрілами в центр міста, щоб дізнатися, чи відкриватимуть гуманітарні коридори. Одного дня він повернувся зі звісткою, що можна пробувати виїхати. Дорога була складною. Але завдяки евакуації їм вдалося добратися до українського блокпосту.

Ситуація 3. Родина Богданових, село Безруки (неподалік Харкова).



В Олександра та його дружини Юлії четверо дітей – чотирнадцятирічний син Денис, п'ятирічна донька Кароліна та чотиримісячні двійнята – Данило та Матвій. Їхнє село сильно постраждало від обстрілів на початку війни. Старші діти важко переживали ці події. «Виїхати ми не могли: не було ні грошей, ні транспорту», – згадує Олександр. З настанням холодів родина зрозуміла, що не має можливості купити дрова для обігріву. «А маленькі діти хворіють від найменшого зниження температури», – додає багатодітний батько. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) надав родині 2 тонни брикетів для опалення. Цього Богдановим має вистачити на весь зимовий сезон.

Розглянувши ситуації, можемо пригадати слова відомого філософа І. Канта про два основні складники людяності в суспільстві: «Людина робить сама себе людиною, по-перше, поважаючи в собі людину, і по-друге, поважаючи людину в іншій особі».

4 поняття – ЗАХИСТ

За словами Жанна Пікте, відомого швейцарського юриста, гуманітарне право пронизане духом людяності та спрямоване на захист особи. Його мета – це перш за все захист жертв війни, до яких належать окремі цивільні особи і цивільне населення в цілому, а також поранених і хворих комбанантів, які припинили опір, військовополонених (ці категорії перебувають під захистом відповідних Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року).

Завдання: Із запропонованого переліку осіб виберіть категорії, які перебувають під захистом Міжнародного гуманітарного права. Обравши потрібну категорію, розмістіть біля неї свою долоню миру (Презентація. Слайд 8,9).

студент

військовий
капелан

вчитель

танкіст

медичні
працівники

поліцейський

журналіст

льотчик-
випробувач

снайпер



На жаль, в сучасних реаліях під час збройних конфліктів сторони не завжди дотримуються норм Конвенції, тому втрати серед мирного населення є, інколи значні.

5 поняття – ДОПОМОГА

Міжнародні гуманітарні організації від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації надали допомогу 13,5 мільйона громадян України. Гуманітарна допомога була спрямована на порятунок життя, зменшення страждань людей від збройного конфлікту. Найактивніше до підтримки українців долучилися UNHCR, UNICEF, IOM, WFP, OCHA, Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Товариство Червоного Хреста України, де кожна організація охопила свій вектор дії. *(Презентація. Слайд 10,11)*

Завдання. За QR-кодом перейдіть на сторінку гуманітарної організації та охарактеризуйте її діяльність (Додаток 3).

Заповнення таблиці “Міжнародні гуманітарні організації”:

Назва організації	Логотип	Вектор діяльності

і обговорення результатів.

Рефлексія. Завдання. Запропонуйте, що може зробити кожен із нас «своїми руками» задля наближення перемоги України і миру. *(Презентація. Слайд 11)*

Лайфхаки від студентів Бродівського фахового педагогічного коледжу імені Маркіяна Шашкевича:

1. Плести маскувальні сітки. <https://www.facebook.com/groups/pedkoledz/permalink/24998854196372168/>
2. Збирати кришки від пластикових пляшок. <https://www.facebook.com/groups/pedkoledz/permalink/25203644085893177/?ref=share>
3. Робити окопні свічки. <https://www.facebook.com/groups/pedkoledz/permalink/9651545238196313/>
4. Збирати кошти на потреби українських військових. <https://www.facebook.com/groups/pedkoledz/permalink/24992517363672518/>

«24 лютого мільйони з нас зробили вибір. Не білий прапор, а синьо-жовтий стяг. Не втеча, а зустріч. Зустріч ворога. Опір і боротьба. (...) Нам казали: «У вас немає інших варіантів, ніж здатися». Ми кажемо: « У нас немає інших варіантів, ніж перемогти. (...) Ми готові за це боротися».

В. Зеленський



Список використаних ресурсів

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. 268с.
2. Громадянська освіта в умовах війни. Додаткові матеріали до методичного посібника до курсу громадянської освіти «3D Демократії: думаємо, дбаємо, діємо» для учнів 10-го класу закладів загальної середньої освіти. / О. Волошенюк, Г. Горленко, П. Кендзьор та ін. За ред. П.Кендзьора. 2023, 57 с.
3. Збірка «100+ історій жінок та дівчат у війні Росії проти України». Том 2 / уклад.: О. Бучинська, О. Давліканова, І. Лилик, О. Яшкіна та ін; за ред. О. Давліканової. Київ : ТОВ «ВІСТКА», 2022. 232 с.
4. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право. Загальний курс. URL.: <https://cutt.ly/jQTwyYZ>

Додаток 1

Долоні миру



Додаток 2

Загальна декларація прав людини



Додаток 3



 <p>UNHCR The UN Refugee Agency</p>	 <p>unicef</p>	 <p>WFP</p>
 <p>OCHA</p>	 <p>IOM UN MIGRATION</p>	 <p>МКЧХ</p>

Навчальне заняття:

«Депортація і переміщення дітей з України – продовження геноцидних практик держави-агресора»

Громадянська освіта і правознавство (профільний рівень) Тема 6. Права людини та права дитини в умовах збройного конфлікту

Автор:



Фісун Едуард, Диплом 3 ступеню, вчитель історії, правознавства, громадянської освіти Полтавського міського багатопрофільного ліцею № 1 імені І.П. Котляревського Полтавської міської ради Полтавської області

 **Тривалість: 45 хвилин**

 **Віковий склад: ліцеїсти/ліцеїстки, 15-16 років**

Поняття і терміни: «міжнародне гуманітарне право», «депортація», «переміщення», «усиновлення», «прийомна сім'я», «опіка і піклування», «асимілятивний геноцид», «індоктринація», «правовий статус дітей – жертв війни», «інтеграція дітей».

Форма організації навчальної діяльності: змішане навчання («перевернуте» навчання) – вдома ліцеїсти/ліцеїстки прослуховують шкільну лекцію.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань, умінь, навичок і цінностей.

Методи та прийоми навчання: шкільна лекція; практикум: кейс-метод, дискусія.

Актуальність: права і свободи дитини в умовах війни нагальні, пекучі, своєчасні.

Навчальні ресурси: Конституція України, Конвенція про права дитини, Женевські Конвенції і Додаткові Протоколи, Кримінальний Кодекс України, Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду, Гаазька Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, Конвенція про запобігання злочину геноциду, Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, Укази президента Російської Федерації «О некоторых вопросах приобретения гражданства РФ», «Об отдельных категориях иностранных граждан и лиц без гражданства, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство РФ в упрощенном порядке»; пам'ятки, самооцінювання; кейси з фабулами справ і завдання до них.

Очікувані результати:

Знання	Уміння	Аксіологічні, ціннісні установки
<p>Тлумачити основні дефініції «депортація дітей», «переміщення дітей», «асимілятивний геноцид», «індоктринація», «правовий статус дітей - жертв війни», «інтеграція дітей», «усиновлення», «опіка і піклування», «приймна сім'я».</p> <p>Розуміти у чому полягає суть прав дитини в умовах війни, в чому полягає суть міжнародного гуманітарного права.</p> <p>З'ясувати склад міжнародного кримінального правопорушення.</p>	<p>Застосовувати теоретичні знання про права дитини та надати посильну юридичну консультацію одноліткам</p> <p>Розв'язувати кейси з міжнародного гуманітарного права</p> <p>Відстоювати свою правову позицію, сприймати альтернативні точки зору.</p> <p>Аналізувати міжнародно - правові акти.</p>	<p>Повага до прав дитини, до норм міжнародного гуманітарного права</p> <p>Позитивні мотиви до інтелектуальної, творчої роботи</p> <p>Повага до правил співжиття</p> <p>Висловлювати судження щодо морально-етичної і правової оцінки ситуації.</p>

Дидактико-методичний супровід уроку

Епіграф:

*Важке дитинство ніколи не закінчується
(Єжи Урбан)*

Етап уроку	Час (хв)	Зміст	Методи і прийоми	Діяльність учителя	Діяльність учня
Організаційний етап. Актуалізація знань	7	Привітання. Епіграф.	Евокація	Відповіді на запитання учнів, спільне з'ясування теоретичного матеріалу, який школярі самостійно опанували вдома	Учні в чаті написали запитання, коментарі щодо лекції. На початку уроку вчитель і десятикласники надають відповіді на найбільш складні запитання і учні отримують бали, як за цікаві запитання, так і за відповіді.
		Встановлення труднощів, які виникли в учнів за наслідками прослуховування лекції (Додаток 1) (первинне сприйняття вдома) та спроб розв'язання юридичних задач.	Бесіда		

Етап уроку	Час (хв)	Зміст	Методи і прийоми	Діяльність учителя	Діяльність учня
II. Практикум	30	Розв'язування різнорівневих, проблемних, творчих юридичних кейсів із міжнародного гуманітарного права. Пропоную ситуації, які реально відбулися і є рішення судів, історичні кейси.	-кейс-метод (Додаток 3) Дослідження (Додаток 2) (робота з витягами з Конституції України, Конвенції про права дитини, Женевські Конвенції і Додаткові Протоколи, КК України, «Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду», Укази президента росії - мозковий штурм, дискусія.	Створюю ситуацію вибору. Надаю можливість самостійно обрати кейс і в такий спосіб учні об'єднуються в групи. Інструктаж, керована, дієва допомога учням. Консультує. Є експертом.	Самостійна робота в групах, парах. Спроби вирішення кейсів. Представлення звітів від груп.
III. Узагальнення та систематизація	5	Рефлексія.	«відкритий мікрофон» або «Рюкзак» Фіксуємо на дошці конкретні уміння, отримані на уроці.	Яка практична значущість цього уроку? Де зможемо застосувати отримані знання?	Учні відповідають на запитання вчителя, діляться своїми враженнями.
IV. Інструктаж домашнього завдання	3	Прослухати лекцію, опрацювати матеріал підручника розв'язати тести і задачі.		Підготовка лекції	Опановують теоретичний матеріал, готують запитання.

Додаток 1

Шкільна лекція (конспект)

О 3:40 24 лютого 2024 розпочалась повномасштабна агресія РФ проти України. Найбільш незахищеними в добу війни є діти. Верифіковано 19 546 дітей, громадян України, які депортовані до держави-агресора.

Право війни (*jus in bello*) – поняття майже таке ж давнє, як і саме міжнародне право. Під МГП розуміємо сукупність діючих звичаєвих та конвенційних норм, які забезпечують повагу людської особистості та її розвиток. Норми МГП в значній мірі є імперативними (*jus cogens*) і відповідно до ст. 53 Віденської конвенції «Про право міжнародних договорів» 1969 р. приймається і визнається міжнародним співтовариством держав у цілому як норма, відхилення від якої недопустиме і яку може бути змінено тільки наступною нормою загального міжнародного права, що носила б такий же характер.

Депортація дитини – протизаконне (незаконне) переміщення з застосуванням насильства або без нього державою, визнаною державою-агресором, дитини шляхом виселення та/або інших дій, у тому числі за відсутності усвідомленої думки дитини та її законних представників, щодо її переміщення з території України, на якій вона законно перебуває, на територію держави-агресора, або на територію її союзників за відсутності підстав, що передбачені законами України та/або допускаються міжнародним правом.

Примусове переміщення дітей – переміщення державою, визнаною державою агресором, дитини, яка на законних підставах перебуває на території України, шляхом виселення, переселення та/або інших дій з застосуванням насильства чи без

нього, у тому числі за відсутності усвідомленого вибору дитини та її законних представників щодо її переміщення у межах тимчасово окупованих територій України за відсутності підстав, що передбачені законами України та/або допускаються міжнародним правом.

Залежно від того, **куди** відбувається переселення, розрізняють **примусове переселення (переміщення цивільних осіб з території їхнього проживання на іншу територію в межах держави їхнього громадянства) та депортацію (переміщення цивільних осіб з території їхнього проживання на територію держави-окупанта або іншої держави)**. У цьому контексті примус включає не лише фізичну силу, але й психологічний примус, зловживання владою, погрози насильством, переслідування, затримання, цілеспрямоване розпалювання ворожнечі з боку однієї зі сторін збройного конфлікту

Індокринація – створення обмеженого, бажано замкненого інформаційного простору (5 принципів: спрощення, спотворення, маніпуляції, одностайність, повторюваність), з метою створення химерного, контрольованого світу.

Усиновлення є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду.

Встановлення опіки та піклування – влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України, які перебувають, переважно, у сімейних, родинних відносинах з цими дітьми сиротами або дітьми, позбавленими батьківського піклування, з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку і захисту їх прав та інтересів. Доповнено особливостями в умовах правового режиму воєнного стану.

Прийомна сім'я – сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

27 січня 2023 року Верховний комісар ООН з прав людини Філіппо Гранді вказав, що «надання дітям російського громадянства суперечить фундаментальним принципам дитячого права». З початком російської агресії після 24.02.22 міжнародне викрадення дітей набуло масштабного характеру.

Міжнародне гуманітарне право передбачає абсолютну заборону на переміщення дітей - захищених осіб.

Правовий статус дитини:

- а)** абсолютна перевага прав перед дорослими;
- б)** права дітей захищені міжнародними стандартами і незахищені у час війни;
- в)** дитина – спеціальний суб'єкт;
- г)** вікова незрілість;
- д)** строковий характер;
- е)** змінюється життєвий ритм... з'являється страх, непередбачуваність, відчуття небезпеки;
- є)** посттравматичний синдром (в'єтнамський синдром, афганський синдром).

Діти – новітні полонені!!! Діти як військовий трофей!!!

Передавати РФ українських дітей під опіку та піклування, а також визнавати українських дітей громадянами РФ для спрощення їх усиновлення – це порушення зобов'язання держав поважати право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки, а також право змінювати громадянський статус дітей. Таке передавання дітей має ознаки злочину **геноциду** в частині насильницького передавання дітей з однієї людської групи в іншу, зокрема, враховуючи обставини: занурення дітей в російську систему освіти відразу після переміщення; поміщення дітей під опіку чи піклування в російській сім'ї замість належного пошуку родичів в їхній національній групі та передавання таких дітей відповідальним органам України; процедуру усиновлення дітей, яка передбачає закриття інформації про дитину; а також можливість для нових «батьків» змінити її персональні дані, що унеможлиблює її подальшу ідентифікацію.

З позиції міжнародного права **депортація дітей** – це одне із 6 серйозних порушень проти дітей в умовах воєнних конфліктів. Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію 1261 РБ ООН у 1999 році, в якій було детально описано шість серйозних порушень проти дітей під час збройного конфлікту. Ці порушення витікають з основоположних принципів міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини, а також Женевських конвенцій (включно з додатковими протоколами до них), Римського статуту і Конвенції про права дитини.

Тут йдеться про Конвенцію про захист цивільного населення під час війни, а саме про **ст. 50 «Окупаційна влада... за будь-яких обставин не повинна змінювати їхнього (прим. громадянського статусу дітей) громадянського статусу або вносити їх до списків підконтрольних їй формувань або організацій»**

Стаття 78 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року встановлює пряму заборону переміщувати дітей до іноземної держави.

Неможливість вчиняти певні юридично значущі дії. Інші держави (враховуючи особливу вразливість цієї категорії **захищених осіб** та те, що вони не можуть робити інформований вибір самостійно) з єдиним винятком – невідкладні причини, пов'язані зі станом здоров'я Передавати РФ українських дітей під опіку та піклування, а також визнавати українських дітей громадянами РФ для спрощення їх усиновлення – це **порушення зобов'язання держав поважати право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки, а також право змінювати громадянський статус дітей.** Таке передавання дітей має ознаки злочину геноциду в частині насильницького передавання дітей з однієї людської групи в іншу, зокрема, враховуючи обставини: занурення дітей в російську систему освіти відразу після переміщення; поміщення дітей під опіку чи піклування в російські сім'ї замість належного пошуку родичів в їхній національній групі та передавання таких дітей відповідальним органам України; процедуру усиновлення дітей, яка передбачає закриття інформації про дитину; а також можливість для нових «батьків» змінити її персональні дані, що унеможлиблює її подальшу ідентифікацію.

Викрадення дітей – якщо дитячі будинки... діти підопічні держави... повинні бути повернуті державі...

Прийомні діти відчують дисонанс на рівні підсвідомості; травматичний синдром; страх, відсутність безпеки; стирання української ідентичності.

Усиновлення – міжнародний злочин.. росіяни беруть дітей, які по праву їм не належать.. квазісімейні відносини.. держава вводить в оману «усиновителів» коли стверджують, що батьки вчиняють добре... В Росії спрощена процедура усиновлення – один день!!!

Привід для викрадення ... евакуація, оздоровлення, лікування... Мілітаризація свідомості українських дітей...

Переміщення в інше культурне середовище... спроби відібрати його історію, мову, ідентичність...

Про найпоширеніші сценарії переміщення дітей:

- **примус** і погрози батькам;
- **насильницькі** методи депортації;
- **усиновлення** в РФ і зміна даних дітей;
- **переміщення** дітей по всій РФ і приховування інформації.

У травні 2022 р. Росія спростила процедуру отримання російського громадянства для дітей з України. Понад 260000 тисяч депортованих українських дітей знаходяться на території РФ. Невиправдана затримка з репатріацією дітей, відмова у наданні списків зі світлинами – є порушенням ст.85(4)(b) і кваліфікується як військовий злочин. Ситуація ускладнюється тим, що держава-агресор вважає українських дітей громадянами Російської Федерації. До прикладу, депортовані хлопці, яким виповниться 18 років, відповідно до ст.23 Федерального закону №138-ФЗ не зможуть відмовитися від російського громадянства і покинути територію РФ в зв'язку з невиконаним обов'язком перед РФ, а саме військового обов'язку.

Ідентифікація українських дітей утруднена і тим фактом, що змінюється ім'я дітей. До прикладу, Пилип – Филипп, Дарина – Дарья тощо.

Створюються складнощі й низка перепон з поверненням на Батьківщину. До прикладу: вимога для батьків надати документи, що діти будуть продовжувати навчання в Україні російською мовою (сім'ї Межевих і Лазечко); або батьків зобов'язували пройти перевірку на поліграфі.

За відомостями Благодійного фонду «Спасемо Україну разом» поїздка батьків за своїми дітьми в Росію складає 3 тис. доларів на одну особу.

В Україні створено Національне інформаційне бюро відповідно до ст. 122 Женевської конвенції – національний механізм збору інформації про дітей, що примусово перевезені до Росії. 15 вересня 2023 р. Європейський парламент прийняв Резолюцію про порушення прав людини в контексті депортації українських дітей в Росію і насильницьке усиновлення там.

Індоктринація

У лютому 2023 року опубліковано дослідження науковців Йельського університету присвячене ідеологічній обробці депортованих українських дітей. До прикладу. В Ростовській області президентський грант близько 40 тис. доларів отримав проєкт «Допомога дітям – сиротам Донбасу». В описі зазначено: «діти проходять процес зміни Батьківщини і їм необхідно прищеплювати «русский мир и традиции патриотизма». Ще один наратив: навчання за російськими програмами.

Порушення права на ідентичність відбувається «у численні різні способи», стверджує ОБСЄ. Так, дітей, які опинилися в таборах або під опікою в російських сімей, постійно змушують говорити російською мовою, відвідувати уроки російської та вчать, що українська та білоруська мови є лише діалектами російської.

Місія не змогла встановити **жодного випадку, коли навіть елемент української культури був би дозволений російською владою.**

Геноцид. Геноцид і його ознаки у діях Російської Федерації проти України.

Під час повномасштабної збройної агресії Російська Федерація вчиняє щодо громадян України усі види злочинів, які можуть підпадати під визначення геноциду, а саме:

- **оголошення** намірів про знищення українців: президент Росії і представники російської влади неодноразово заявляли, що українців як етносу «не існує», що це «штучно створена» нація, і тих, хто так не вважає, «треба знищити», а України і українців не повинно існувати у майбутньому;
- **публічні заклики** до знищення українців;
- **цілеспрямовані обстріли** систем життєзабезпечення населення та закладів охорони здоров'я України з метою позбавити людей електроенергії, водопостачання, зв'язку, медичної допомоги та інших засобів для життя;
- **переслідування** і знищення на окупованих територіях людей із проукраїнською позицією;
- **винищення** інтелігенції: учителів, митців, людей, які є носіями української культури та виховують інших у ній;
- **запровадження** в освітніх закладах на окупованих територіях системи навчання та виховання, націленої на зміну ідентичності дітей;

- **депортація** дітей без батьків до Росії з метою зміни їхньої ідентичності;
- **вилучення** та знищення із бібліотек українських книг, пограбування музеїв та цілеспрямоване викрадення артефактів, що вказують на давню історію українців.

Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього була ухвалена Генеральною асамблеєю ООН у 1948 р. Вона визначає **геноцид** як дії, що здійснюються з наміром повністю або частково знищити національну, етнічну, расову, релігійну, етнічну групу як таку. **Ознаки геноциду**: насильницька передача дітей з однієї групи до іншої; публічне підбурювання до вчинення таких дій.

Воєнні злочини визначаються як порушення законів і звичаїв війни, вчинені під час збройного конфлікту **Гаазькою конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей**. Тому Конвенція має на меті відновлення статусу-кво шляхом негайного повернення незаконно вивезених дітей.

У 2023 році **МКС** визнав викрадення Росією українських дітей під час повномасштабного вторгнення геноцидом, що стало надзвичайно важливою подією у міжнародному праві, адже Палата попереднього провадження II Міжнародного кримінального суду видала ордери на арешт двох осіб у контексті ситуації в Україні: Володимира Путіна та Марії Львової-Белової. Палата попереднього провадження II постановила 22 лютого 2023 року на підставі клопотань Прокуратури, що існують вагомі підстави вважати, що кожен підозрюваний несе відповідальність за воєнний злочин протиправної депортації та протиправного переміщення населення з окупованих районів України до російської федерації, що поставило під загрозу життя українських дітей. Така подія показує, що міжнародно-правова спільнота активно розвиває законодавчу базу і відповідає на нові виклики у цій сфері, а питання міжнародно-правового викрадення дітей набуває кримінального аспекту.

Факти депортації російською владою дітей з України та їхня насильницька русифікація є елементами злочину геноциду. Діти мають бути невідкладно повернені їхнім рідним, а особи, які вчинили ці злочини, повинні бути притягнуті до відповідальності. Про це йдеться у резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), яка була ухвалена у четвер, 27 квітня, у Страсбурзі. Резолюція була ухвалена фактично одногосно. Її підтримало 87 депутатів.

Об'єктивна сторона злочину

З об'єктивної сторони злочин проявляється в суспільне небезпечних діях або бездіяльності, формами якого є: **насильницька передача дітей з однієї національної, етнічної, расової чи релігійної групи в іншу. Метою цієї передачі звичайно є стирання з пам'яті дитини інформації, що ідентифікує її у власному уявленні як члена певної групи з наступним біологічним розчиненням її нащадків серед представників іншої групи. Треба довести «спеціальний намір» - *dolus specialis* - спеціально знищити певну групу.**

68 відсотків родин в РФ не хочуть мати дітей. Постійна зміна геолокації дітей.

Геноцид є злочином системним і організованим. Його не можна вчинити випадково чи з необережності. Зазвичай, він більш складний і важче доказуваний, ніж навіть, воєнні злочини чи злочини проти людяності. Для того, щоб в юридичному сенсі діяння було визнано геноцидом, повинні виконуватися дві ключові умови: 1) має бути доведено, що метою злочинців є намір знищити повністю або частково етнічну, національну, расову чи релігійну групу як таку; 2) винуватці мали вчиняти проти жертв якусь із цих дій – вбивство, завдання серйозних тілесних чи ментальних ушкоджень, створення умов неможливих для вижи-

вання, примусова передача дітей до іншої групи або заходи із перешкоджання дітонародженню. Поєднання цих двох пунктів становлять зміст поняття геноцид.

Особливість російської геноцидної політики

Враховуючи, що нація чи релігія не є чимось фізично видимим та незмінним, а також, що, наприклад, насильницька передача дітей з однієї групи до іншої **не є фізичним убивством**, то можна стверджувати, що геноцидом також є насильницьке змушування до відмови від самих себе, від своєї ідентичності та спільноти. Наприклад, якщо людину в малому віці вкрали і віддали на виховання в іншу групу, у неї практично немає шансів дізнатися про своє походження і приналежність. Так само певну релігійну чи національну групу де-факто знищують, якщо її представників під страхом смерті чи тортур змушують відмовитися від своєї віри чи національної приналежності і розсіюють серед іншої групи.

Знищення української групової ідентичності відбувається на ідеологічному базисі російської ідеологеми про «руський мір» та залишках радянських тоталітарних догм про «совецького чело-века» (все те, що отримало офіційну назву «рашизм»).

Складовими злочину геноциду є: примусова депортація, примусове переміщення українських дітей з однієї національної групи до іншої, спрощене усиновлення, спрощена паспортизація, для складання шкільних іспитів на території РФ (ЄГЕ), дозволи на депортацію з нібито гуманітарних міркувань із зони бойових дій вглиб Росії.

По-друге, частина друга статті 442 КК України виділяє публічні заклики до геноциду в самостійний закінчений склад злочину. Самостійність складу цього злочину теоретично дозволяє притягнути винуватих осіб до відповідальності без доведення фак-

ту вчинення злочину геноциду. Вказівка на це міститься в рішенні апеляційної палати Міжнародного трибуналу щодо Руанди від 28.11.2007 в справі №ICTR-99-52 (справа Медіа), де суд зазначив, що злочин прямого та публічного підбурювання до скоєння геноциду, який розглядається судом, є незакінченим злочином, караним, навіть якщо жоден акт геноциду не був скоєний.

Водночас Міжнародний трибунал у низці інших рішень підтвердив, що акти геноциду траплялися на території Руанди, а тому міжнародні судові інституції ще жодного разу не розглядали злочин підбурювання до скоєння геноциду як дійсно окремий склад злочину, без урахування попередньо доведених фактів геноциду.

Натомість чинна редакція частини другої статті 442 КК України є підставою для притягнення винуватих осіб до відповідальності лише за вчинення однієї з перелічених у цій частині дій за умови, що такі дії стосувалися поширення закликів до вчинення геноциду.

Наприклад, встановлення та доведення перед судом наявності закликів чи спонукань до вчинення геноциду в мовленні російських пропагандистів можна розглядати як один з перших етапів доведення найпроблемнішого фрагмента складу конвенційного визначення «геноциду» – спеціального умислу (*dolus specialis*). І що більш переконливими та систематизованими є такі докази, то з більшою ймовірністю буде доведено, що геноцид українців є частиною політики Росії.

Насильницьке переміщення дітей з однієї групи в іншу з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову або релігійну групу вважається злочином геноциду відповідно до пункту (е) статті 2 Конвенції про геноцид 1948 р., що збігається з задокументованими доказами депортації та насильницького переміщення українських дітей в Російську Федерацію або на території, що тимчасово перебувають під російською окупацією.

Підсумовуючи: очевидно, що всі депортовані і переміщені діти повинні повернутися в Україну. Організатори збройної агресії проти України повинні понести кримінальну відповідальність. Серед викликів, які необхідно вирішити законодавчо, такі: набуття дітьми, які репатрійовані, статусу дітей війни – жертв депортації; створення для кожної дитини індивідуальної траєкторії реабілітації і практики повернення, що включає комплекс психологічних, поведінкових корекцій для реабілітації дітей, які стали жертвами воєнного конфлікту; ресоціалізація дітей – ментальні зміни тощо.

Додаток 2

Витяги з нормативно–правових актів.

Стаття 35 Конвенції ООН про права дитини встановлює, що держави учасниці повинні вживати всіх належних національних, двосторонніх і багатосторонніх **заходів для запобігання викраденню**, продажу або торгівлі дітьми з будь-якою метою та в будь-якій формі.

Конвенція про права дитини ст. 11 «держави-учасниці вживають заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей за кордон».

Військові злочини визначаються як порушення законів і звичаїв війни, вчинені під час збройного конфлікту.

Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни:

Стаття 24. Діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин, догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, та їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам **з такими самими культурними традиціями**.

Сторони конфлікту сприятимуть прийманню цих дітей **нейтральною країною** на час конфлікту за згодою держави-покровительки, якщо така є, та коли гарантується додержання принципів, викладених в абзаці першому.

Крім того, вони намагатимуться вжити необхідних заходів для того, щоб особу усіх дітей до 12 років можна було встановити завдяки **спеціальним медальйонам** або якимось інакше.

Стаття 25. Кожна особа, яка знаходиться на території однієї зі сторін конфлікту або на окупованій нею території, зможе повідомляти членам своєї сім'ї, де б вони не були, а також отримувати від них відомості суто сімейного характеру. Ця кореспонденція повинна пересилатися швидко й без невиправданого зволікання.

Стаття 49. Забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні.

Окупаційна держава повинна вжити всіх необхідних заходів для полегшення процедури встановлення особи дітей та реєстрації їхніх сімейних зв'язків. Вона за будь-яких обставин не повинна змінювати їхнього **громадянського статусу або вносити їх до списків підконтрольних їй формувань або організацій.**

Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду

Стаття 6. Геноцид. Для цілей цього Статуту «геноцид» означає будь-яке з таких діянь, які вчинено з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

е) насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи.

Стаття 7. Злочини проти людяності. 1. Для цілей цього Статуту «злочин проти людяності» означає будь-яке з таких діянь, коли вони вчиняються в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, і такий напад вчиняється усвідомлено:

д) депортація або насильницьке переміщення населення.



УКАЗ

ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

О внесении изменений в Указ Президента Российской Федерации от 24 апреля 2019 г. № 183 "Об определении в гуманитарных целях категорий лиц, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке" и Указ Президента Российской Федерации от 29 апреля 2019 г. № 187 "Об отдельных категориях иностранных граждан и лиц без гражданства, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке"

1. Внести в Указ Президента Российской Федерации от 24 апреля 2019 г. № 183 "Об определении в гуманитарных целях категорий лиц, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке" (Собрание законодательства Российской Федерации, 2019, № 17, ст. 2071; 2020, № 13, ст. 1906; № 45, ст. 7094; 2022, № 19, ст. 3190; Официальный интернет-портал правовой информации (www.pravo.gov.ru), 2022, 25 мая, № 0001202205250004) следующие изменения:

а) дополнить пунктом 1¹ следующего содержания:

"1¹. Установить, что дети-сироты и дети, оставшиеся без попечения родителей, недееспособные лица, являющиеся гражданами Донецкой Народной Республики, Луганской Народной Республики или Украины, приобретают гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке в соответствии с частью восьмой статьи 14 Федерального закона от 31 мая 2002 г. № 62-ФЗ "О гражданстве Российской Федерации".";





УКАЗ

ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

О некоторых вопросах приобретения гражданства Российской Федерации

В соответствии с федеральными конституционными законами от 4 октября 2022 г. № 5-ФКЗ "О принятии в Российскую Федерацию Донецкой Народной Республики и образовании в составе Российской Федерации нового субъекта - Донецкой Народной Республики", от 4 октября 2022 г. № 6-ФКЗ "О принятии в Российскую Федерацию Луганской Народной Республики и образовании в составе Российской Федерации нового субъекта - Луганской Народной Республики", от 4 октября 2022 г. № 7-ФКЗ "О принятии в Российскую Федерацию Запорожской области и образовании в составе Российской Федерации нового субъекта - Запорожской области", от 4 октября 2022 г. № 8-ФКЗ "О принятии в Российскую Федерацию Херсонской области и образовании в составе Российской Федерации нового субъекта - Херсонской области" постановляю:

1. Утвердить прилагаемые:

а) Порядок подачи лицами, приобретшими гражданство Российской Федерации в результате признания их гражданами Российской Федерации, заявления о выдаче паспорта гражданина Российской Федерации;

б) Порядок подачи заявления о признании ребенка, не достигшего возраста 14 лет, гражданином Российской Федерации;

в) Порядок подачи и учета заявлений о нежелании состоять в гражданстве Украины.



Ст. 442. Кримінального кодексу України:

1. Геноцид, тобто діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу, - карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

2. Публічні заклики до геноциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до геноциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів.

Додаток 3

Практикум

Кейс №1

Директор мовлення Russia Today Антон Кузнецов-Красовський опублікував у власному обліковому записі в телеграмі лише одну публікацію такого змісту: «Ребят, ну очевидно, что надо взять себя в руки. Собраться. Перестать думать о «братьях». Они не братья нам. Я там вырос, со знанием дела говорю. Мочите! Давайте! Хватит!»

Чи вбачається в тексті публікації наявність ознак злочину – геноцид? Чи мала місце публічність? Чи був заклик? Чи є геноцидальна спрямованість заклику? Свою думку обґрунтуйте.

Кейс № 2

Лідер «Справедливої Росії» депутат Державної Думи Сергей Міронов і його дружина удочерили депортовану з Херсону 10-місячну Маргариту Прокопенко. Подольський міський суд Московської області постановив рішення про зміну прізвища та імені дівчинки, а також місця народження. Тепер вона Міронова Марина. Біологічну маму Подольський суд позбавив батьківських прав. У Маргарити в Україні залишилися родичі.

Надайте юридичний аналіз ситуації. Чи вбачаються в діях Міронова і його дружини ознаки воєнного злочину? Чи понесе відповідальність суддя, який ухвалив рішення? Якими нормами регулюються ці правовідносини?

Кейс №3

Справа Богдана Єрмохіна

Богдан втратив батьків у вісім років. До початку повномасштабного вторгнення РФ він навчався у металургійному коледжі в Маріуполі й мав законного опікуна в Україні. Після окупації Маріуполя росіяни депортували підлітка до росії. Незважаючи на те, що Богдан мав законного опікуна в Україні, його було в росії передано під опіку ветерану чеченської війни. Богдан Єрмохін, якому 19 листопада 2023 виповнилося 18 років, отримав повістку з вимогою з'явитися до військомату Московської області РФ 19 грудня. Він декілька разів намагався повернутися в Україну, зокрема в березні 2023 року, коли вже отримав паспорт РФ, його затримали російські силовики поблизу білорусько-українського кордону. Хлопець написав листа на ім'я Уповноваженого Верховної Ради України з проханням захистити його права й повернутися на Батьківщину.

Надайте юридичний аналіз ситуації. Які норми міжнародного гуманітарного права порушено? Яка різниця між усиновленням, опікою і піклуванням?

Практичне заняття:

«Права людини і права дитини в умовах збройного конфлікту»

Авторка: Жабчик Наталія, Ди-



плом лауреата, вчителька історії та громадянської освіти Сарненського ліцею №1 ім. Т.Г. Шевченка Сарненської міської ради Сарненського району Рівненської області

Мета уроку: проаналізувати проблеми захисту прав людини під час збройних конфліктів та відповідальності за них; сприяти розумінню учнями проблеми збройних конфліктів як актуальної в системі сучасних міжнародних відносин, ознайомити учнів із Женевськими конвенціями 1949 р. та Додатковими протоколами до них про захист жертв війни; формувати активну позицію учнів щодо захисту своїх прав на території, де відбувається збройний конфлікт.

Очікувані результати діяльності учнів:

Знання і розуміння: знає зміст понять: права людини, збройний конфлікт; пояснює як саме здійснюється захист населення в умовах збройного конфлікту; описує ознаки порушення прав людини та дитини.

Уміння і навички: здатність зрозуміти, якими документами варто керуватися при захисті прав людини та дитини, а також де їх знайти.

 Час проведення: **45 хвилин**

 Віковий склад учасників: **10 клас (15–17 років)**

План проведення:

- I. Організаційний** момент
- II. Мотивація** навчальної діяльності
- III. Актуалізація** опорних знань
- IV. Вивчення** нового матеріалу
 1. Міжнародно-правовий захист жертв війни:
 - 1.1. Комбатанти, некомбатанти, цивільна особа.
 - 1.2. Захист поранених, хворих та осіб, потерпілих корабельну аварію.
 - 1.3. Гуманне поводження з військовополоненими.
 2. Захист цивільного населення. Захист дітей в умовах збройного конфлікту у міжнародному праві
 3. Відповідальність за порушення прав людини в умовах збройних конфліктів.
- V. Підсумки уроку і рефлексія.** Оцінювання учнів.
- VI. Домашнє завдання**

Хід заняття

I. Організація навчальної діяльності

Повідомлення мети та теми уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності



Демонструється відео «Правила ведення війни. Випуск 1»

https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=LMf_GON0_wA

Мозковий штурм

1. Що таке, на вашу думку, закони та звичаї війни? Хто їх приймає?
2. Хто першим розгорнув діяльність, результатом якої стала міжнародна Женевська конвенція 1864 р. і Додаткові протоколи до неї?

Захист прав людини і прав дитини в умовах збройного конфлікту – це нове завдання, що постало перед Україною у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації та вимагає комплексного підходу до його вирішення.

III. Актуалізація опорних знань

Робота з терміном:

Міжнародне гуманітарне право (МГП) – це галузь міжнародного публічного права, яка застосовується під час збройних конфліктів з метою обмеження засобів та методів ведення воєнних дій і сьогодні на занятті ми спробуємо розібратись у тому як себе захисти в умовах збройного конфлікту .

Завдання для обговорення:

- 1.** З курсу історії пригадайте та назвіть основні причини виникнення воєн.
- 2.** Наведіть можливі сучасні способи запобігання війнам.
- 3.** Визначте види діяльності громадян, спрямовані на захист суверенітету й територіальної цілісності держави, на основі аналізу останніх подій в Україні,
- 4.** Хто, на вашу думку, має забезпечувати дотримання норм МГП?
- 5.** На кого має розповсюджуватись захист норм МГП? Чи має він бути однаковим для різних людей, наприклад – військових, медиків, жінок, дітей, людей з інвалідністю тощо? Поясніть.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Міжнародно-правовий захист жертв війни.

1.1. Комбатанти, некомбатанти, цивільна особа.

ГРА-ДЕШИФРАТОР

Завдання: Поясніть назви учасників збройних конфліктів та особливості правового статусу учасників збройних конфліктів (опрацювання матеріалу підручника «Громадянська освіта. Інтегрований курс. Рівень стандарту. 10 клас. авт. Васильків І. Д. та ін., с. 227)

1.



(комбатанти)

2.



(некомбатанти)

3.



(цивільна особа)

Назва учасників збройних конфліктів	Особливості правового статусу учасників збройних конфліктів
Комбатанти	
Некомбатанти	
Цивільна особа	
Поранені, хворі, потерпілі корабельну аварію	
Військовополонені	

Для опрацювання наступних завдань учнів об'єднуємо у 3 групи. Кожна група отримує завдання і результати вносить в таблицю.

Метод «Бортовий журнал»

- 1.2. Захист поранених, хворих та осіб, потерпілих корабельну аварію.
- 1.3. Гуманне поводження з військовополоненими.
- 1.4. Захист цивільного населення. Захист дітей в умовах збройного конфлікту у міжнародному праві

Завдання для групи 1:

1. **Розробіть** свої положення (не менше трьох), що захищають поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію. Заповніть ліву колонку таблиці
2. **Ознайомтесь** з положеннями, що захищають поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію. Результати занесіть у ліву колонку таблиці.

Завдання для групи 2:

1. **Розробіть** свої положення (не менше трьох), що захищають військовополонених. Заповніть ліву колонку таблиці
2. **Ознайомтесь** з положеннями, що захищають військовополонених. Результати занесіть у ліву колонку таблиці.

Завдання для групи 3:

1. **Розробіть** свої положення (не менше трьох), що захищають цивільне населення. Захист дітей в умовах збройного конфлікту у міжнародному праві. Заповніть ліву колонку таблиці.
2. **Ознайомтесь** з положеннями, що захищають цивільне населення. Результати занесіть у праву колонку.

РОБОТА У ГРУПАХ

Додатковий протокол 1977 р. до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) (витяг)

Матеріали для групи 1

Частина III. Поранені, хворі та особи зазнали аварії

Стаття 7. Захист і догляд

1. Всі поранені, хворі та особи, що зазнали аварії, незалежно від того, чи брали вони участь у збройному конфлікті, користуються повагою і захистом.
2. За всіх обставин з ними поведуться гуманно і надають їм у максимально можливою мірою та в найкоротші строки медичну допомогу і догляд, яких вимагає їх стан. Між ними не проводиться ніякого розрізнення за яким би то не було міркувань, крім медичних.

Матеріали для групи 2

Частина II. Гуманне звернення

Стаття 4. Основні гарантії

1. Всі особи, які не беруть безпосередньої участі або припинили брати участь у військових діях, (...) мають право на повагу до своєї особистості, своєї честі, своїх переконань. (...) За всіх обставин з ними поведуться гуманно. (...)

- 2.** Без шкоди загальним положенням, зазначеним вище, забороняються і будуть залишатися забороненими в будь-який час і в будь-якому місці такі дії щодо осіб, згаданих у пункті 1;
- a)** посягання на життя, здоров'я, фізичний і психічний стан осіб, зокрема вбивства, а також таке жорстоке поводження, як катування, нанесення каліцтв або будь-які форми тілесних покарань;
 - б)** колективні покарання;
 - в)** взяття заручників;
 - г)** акти тероризму;
 - д)** наруга над людською гідністю, зокрема принизливо - образливе звернення (...);
 - е)** рабство і работоргівля в усіх їх формах;
 - ж)** грабіж;
 - з)** погрози вчинити будь-який з вищевказаних дій.
- 3.** Дітям забезпечуються необхідна турбота і допомогу і, зокрема:
- a)** вони отримують освіту, включаючи релігійне і моральне виховання, згідно з побажаннями їхніх батьків (...);
 - б)** вживаються всі необхідні заходи для сприяння возз'єднання тимчасово роз'єднаних сімей; з | діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не підлягають вербуванню в збройні сили або групи, і їм не дозволяється брати участь у військових діях;
 - д)** особливий захист, що передбачається цією статтею щодо дітей, не досягли п'ятнадцятирічного віку, продовжує застосовуватися до них, якщо вони беруть безпосередню участь у воєнних діях, всупереч положенням підпункту;
 - с)** і потрапляють у полон; (...)

Матеріали для групи 3

Частина IV. Цивільне населення

Стаття 48. Основна норма

Для забезпечення поваги і захисту цивільного населення і цивільних об'єктів сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди проводити відмінність між цивільним населенням та комбатантами (учасниками військових дій-ред.), а також між цивільними об'єктами та військовими об'єктами, і відповідно спрямовувати свої дії тільки проти військових об'єктів.

Стаття 51. Захист цивільного населення

- 2.** Цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападів. Забороняються акти насильства або загрози насильством, що мають основною метою тероризувати цивільне населення, (...)
- 4.** Напади не вибіркового характеру забороняються. (...)
- 7.** Присутність або пересування цивільного населення або окремих цивільних осіб не повинні використовуватись для захисту певних пунктів або районів від військових дій (...)

Стаття 52. Загальний захист цивільних об'єктів. Цивільні об'єкти не повинні бути об'єктом нападу (...)

Стаття 53. Захист культурних цінностей та місць відправлення культу.

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру (Протокол II) (витяг)

2. Відповідальність за порушення прав людини в умовах збройних конфліктів

Учитель. Кожна людина має права і свободи. Це закріплює та гарантує Основний закон – Конституція України. Також Конституція визначає, що обсяг прав і свобод, закріплений Основним Законом, не може бути зменшений або звужений, вони не можуть бути скасовані. Пригадаймо: Які види прав має людина і охарактеризуємо їх:

Особисті	право на життя, право на свободу й особисту недоторканність, право на повагу до честі й гідності, право на ім'я, свобода думки й слова, право на вільне вираження своїх поглядів, свобода совісті та віросповідання
Політичні	право на участь в управлінні державою, право на об'єднання в політичні партії та громадські організації, право на мирні збори та демонстрації
Економічні	право на працю, право на власність, право на підприємницьку діяльність
Соціальні	право на охорону здоров'я, право на соціальне забезпечення
Культурні	право на освіту, право на користування досягненнями культури

Метод «Мозковий штурм»

- Які права людини порушуються під час збройного конфлікту?
- Чи дотримуються війська агресора прав людини?
- Як саме порушувалися права людини на окупованих територіях (Донецька, Луганська, Херсонська, Запорізька області) під час проведення референдумів за приєднання до Російської Федерації?

Захист дітей в умовах збройного конфлікту у міжнародному праві

РОБОТА ІЗ ЗОБРАЖЕННЯМ

Розгляньте зображення – мурал у Празі



Дайте відповіді на запитання:

1. Яким подіям присвячений мурал?
2. Що хотів автор донести до людей, створивши це зображення?
3. Якою є головна ідея зображення?

Метод «Думай, збирайся, ділись»

Основні міжнародно-правові акти, що захищають права дитини:

- Конвенція ООН про права дитини (1989)
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000, ратифікований Україною у 2004 році)
- Женевські конвенції про захист жертв війни (1949)
- Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977)
- Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999)
- Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками

Із початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації майже кожного дня стає відомо про нові випадки поранення, контузії або каліцтва дітей внаслідок воєнних дій в Україні.

Статтю 38 Конвенції про права дитини, передбачено, що Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними. Однак воєнні дії Російської Федерації призводять до систематичного порушення прав дітей.

За інформацією Офісу Генерального прокурора України, станом на 15 червня 2022 року більше ніж 892 дитини постраждало в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації: 313 дітей загинуло і 579 було поранено. Встановити реальну кількість постраждалих дітей у зонах активних воєнних дій та на окупованих територіях поки що неможливо.

Кожна постраждала дитина потребує відповідного лікування, реабілітації, психологічної підтримки та соціального захисту.

Визначення поняття «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів»

До початку повномасштабного збройного вторгнення 24 лютого 2022 року, законодавство України вже містило норми щодо поняття «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів».

Так, відповідно до Закону України [«Про охорону дитинства»](#) (далі – Закон), дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – це дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні.

Згідно зі статтею 30-1 Закону, держава вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон.

Закон передбачає можливість отримати статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів.

Серед різних підстав для отримання цього статусу є і отримання поранення, контузії або іншої шкоди здоров'ю.

Законодавство передбачає певні гарантії для дітей, які отримали поранення, зокрема право на медичну допомогу та деякі заходи соціального захисту зокрема Наразі статус дітей, що зазнали страждань через збройну агресію росії, регулюється Постановою Уряду від 5 квітня 2017 р. № 268 «Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів».

Хто має право на цей статус

Оформити цей статус можуть діти, які на час воєнних дій не досягли 18 років, і:

- зазнали поранення, контузії, каліцтва;
- стали жертвами фізичного, сексуального насильства;
- були викрадені або незаконно вивезені за межі України;
- залучалися до участі в діях воєнізованих чи збройних формувань;
- незаконно утримувалися, у тому числі в полоні;
- зазнали психологічного насильства.

Якщо є кілька наслідків, буде визначатися обставина, яка мала найбільший негативний вплив на стан здоров'я та розвиток дитини.

Документи потрібні для оформлення відповідного статусу:

- заява;
- копії: свідоцтва про народження або іншого документа, що посвідчує особу дитини; документа, що посвідчує особу заявника; документа, що підтверджує повноваження законного представника дитини; довідки ВПО; паспорта у формі книжечки; паспорта ID або закордонного; витягу з реєстру територіальної громади.

Водночас, якщо дитина зазнала поранення, контузії, каліцтва, подаються також виписки з медичної карти або консультаційного висновку із зазначенням діагнозу згідно з Міжнародною класифікацією хвороб та споріднених проблем здоров'я десятого перегляду, отриманих у період здійснення воєнних дій, збройних конфліктів.

Крім того, якщо щодо дитини вчинено кримінальне правопорушення, то подається відповідна заява про залучення дитини до провадження як потерпілої, витяг з ЄРДР про відкриття кримінального провадження та копія висновку експерта за результатами судової експертизи.

Орган опіки та піклування ухвалює рішення про надання або відмову в наданні статусу протягом 30 календарних днів з дати реєстрації заяви.

Хто уповноважений подавати документи

Дитина, якій виповнилося 14 років, має право самостійно звернутися до служби у справах дітей та подати документи.

Служба у справах дітей за місцем виявлення дитини, яка має право на отримання статусу, — якщо дитина залишилася без батьківського піклування, а за нею тимчасово доглядають родичі або інші люди.

Законний представник дитини або, коли дитина переміщується без супроводження батьків або осіб, які їх замінюють, її родичі (баба, дід, прабаба, прадід, тітка, дядько, повнолітні брат або сестра), вітчим, мачуха, представник органу опіки та піклування подають до служби у справах дітей заяву та необхідний пакет документів.

У разі втрати документів Національна соціальна сервісна служба не пізніше ніж через 5 робочих днів із дати надходження письмового запиту від законного представника надає необхідну інформацію.

Однак станом на сьогодні законодавством не передбачені соціальні гарантії чи виплати для дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій. Наразі це питання регулює застарілий Закон України «Про соціальний захист дітей війни», а в ньому йдеться про дітей, яким на момент закінчення Другої світової війни було менше ніж 18 років.

Водночас Законом [«Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»](#) передбачено, що діти, які мають статус дитини, постраждалої внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, можуть безплатно харчуватися в навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності. Та здебільшого певні пільги для дітей зі статусом постраждалих від війни надаються на місцевому рівні залежно від можливостей територіальної громади.

Куди звертатись, якщо стало відомо про порушення прав дитини?

Телефон гарячої лінії захисту прав дітей:

0 800 500 225 або **772** (з мобільного)

Телефон гарячої лінії Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини:

0 800 501 720 або **+38 044 253 75 89** (з мобільного)

Телефон гарячої лінії Уповноваженого президента з прав людини:

+38 044 255 78 03

3. Відповідальність за порушення прав людини в умовах збройних конфліктів

Чи має, на вашу думку, наступати відповідальність за порушення прав людини в умовах збройних конфліктів? Відповідь аргументуйте.

Робота в групах

Як різні нормативно-правові документи регулюють відповідальність за порушення прав людини в умовах збройних конфліктів?

1 група

Додатковий протокол I 1977 р., Гаазьке положення про закони та звичаї сухопутної війни 1907 р., Гаазька декларація про кулі, що легко розвертаються і сплющуються 1899 р., Женевський протокол про застосування газів 1925 р.

2 група

Женевські конвенції 1949 р. ст.50 ЖК I; ст. 51 ЖК II; ст. 130 ЖК III; ст. 147 ЖК IV.

3 група

Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р., підписаний від імені України 20 січня 2000 р.

V. Підсумки і рефлексія. Оцінювання учнів.

Квінтесенцією положень міжнародного права, застосовуваного в період збройних конфліктів, є такі основні правила:

- 1.** Особи, які вийшли з ладу (*hors de combat*), і ті хто не бере безпосередньої участі в бойових діях, мають право на повагу до їх життя, на моральну і фізичну недоторканність. За всіх обставин вони мають право на захист і гуманне звернення без будь-якої дискримінації.
- 2.** Забороняється вбивати чи наносити каліцтво противнику, який здається в полон або є що вийшов з ладу (*hors de combat*).
- 3.** Поранені і хворі повинні підбиратися і забезпечуватися відходом тією стороною конфлікту, під владою якої вони перебувають. Захисту також підлягають медичний персонал, установи, транспортні засоби та обладнання. Емблема червоного хреста або червоного півмісяця позначає право на такий захист і повинна поважатися.

4. Захоплені в полон учасники бойових дій (далі іменовані комбатантами) і цивільні особи, що знаходяться на території, контрольованій противником, мають право на повагу до їх життя, гідності, особистих прав і переконанням. Їм має бути забезпечений захист від насильства і репресалій, вони мають право на листування зі своєю родиною і на отримання допомоги.
5. Кожен має право на основні юридичні гарантії. Ніхто не повинен зазнавати фізичним і моральним тортурам, тілесним покаранням, а також жорстокому або принизливого поводження.
6. Сторони в конфлікті і їхні збройні сили не можуть користуватися необмеженим вибором методів і засобів ведення війни. Забороняється використовувати таку зброю і такі методи ведення бойових дій, які за своїм характером можуть викликати не обумовлені необхідністю втрати або спричинити за собою надмірні страждання.
7. Сторони в конфлікті зобов'язані постійно робити різницю між цивільним населенням та комбатантами і по можливості щадити цивільне населення і майно. Ні цивільне населення в цілому, ні окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападу.

Домашнє завдання: Створити есе, плакат або відеоролик на задану тематику.



Список використаних ресурсів:

1. Громадянська освіта. Інтегрований курс, рівень стандарту: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. // І. Д. Васильків, В. М. Кравчук, О. А. Сливка, І. З. Танчин, Ю. В. Тимошенко, Л. М. Хлипавка. Тернопіль : Астон, 2018. 256 с.
2. Громадянська освіта: перемогти війну (матеріали до курсу Громадянська освіта 10 клас). Всеукраїнська асоціація вчителів історії та суспільних дисциплін «Нова доба» URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PLIY_vhFNBrGs-BGDMu1zLh-6lybf9_6dghttps://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=LMf_GON0_wA

Ток-шоу «Правовий вісник»

Автор:



Кошовий Сергій, Диплом лауреата, вчитель англійської мови Комунального закладу «Сосонський ліцей Вінницького району Вінницької області»

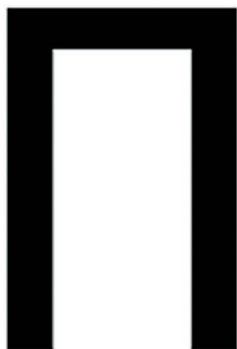
Мета: продемонструвати необхідність захисту прав людини, вивчення цінностей і принципів міжнародного гуманітарного права та прав людини, та вміння застосовувати їх на практиці.

Учасники заходу: учні, запрошені гості, вчителі.

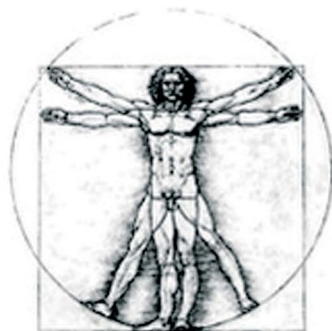
Місце проведення: класна кімната (актова зала)

Ведучий: Вітаю шановні гості, глядачі та учасники шоу. В ефірі ток-шоу «Правовий вісник» та я, його ведучий, Сьогодні ми з вами поговоримо на тему – а ось яку... ви здогадаєтесь, розгадавши цей ребус

rebus1.com / ua



1 = P



6 = И

Так, усе вірно, тема нашого обговорення «Права людини та дитини в умовах воєнного стану». Ця тема є дуже важливою, тому що під час воєнного стану багато прав та свобод можуть бути обмежені та порушені (державою-агресором). А про це потрібно знати.

Для початку, шановна аудиторіє, пропоную вам пограти на тему прав людини, щоб дізнатися, наскільки ви обізнані з цього питання. То ж, ловіть посилання та долучайтеся до гри <https://quizizz.com/admin/quiz/6597184950a09c36e6917fd5/startV4?fromBrowserLoad=true>

Добре, ви знаєте багато, проте ми запросили фахівчиню з прав людини, вчительку історії та правознавства нашого ліцею – пані Любов. Отже, Любов Василівна, чи обмежуються права під час війни?

Вчителька правознавства: Обмеження прав людини під час війни є нормою. На період дії воєнного стану в країні можуть обмежуватися конституційні права та свободи громадян.

Ведучий: Але які права у нас можуть «забрати», а які є невідчужуваними у будь-якому разі?

Учителька правознавства: Найголовніше право – право людини на життя, воно закріплене Конституцією України та міжнародними правовими документами. Жодна людина не має бути позбавлена права на життя.

Ведучий: А які ще права не можуть бути порушені?

Учителька правознавства: В умовах війни також не можуть бути порушені:

- права на рівність та повагу до гідності особи,
- право на особисту недоторканність
- право на укладання шлюбу
- право на громадянство
- право на справедливий суд, юридичну допомогу та захист
- право на житло

Ведучий: А які права можуть бути обмежені?

Учителька правознавства: Військове комендування може обмежувати право на вільне пересування. Це і введення комендантської години, і заборона або обмеження вільного вибору місця проживання. Також може бути встановлений особливий режим в'їзду/виїзду з населених пунктів тощо.

- Під час воєнного стану у людини можуть примусово відчужити майно. Це допускається в установленому законом порядку за умови подальшої компенсації.
- Воєнний стан передбачає можливість втручання у приватне життя осіб. Зокрема, контроль засобів зв'язку, перевірка речей, документів, житла тощо.
- Також за воєнного стану громадян можуть залучати до суспільно-корисних робіт. Впровадження трудової повинності також регламентується законом.
- У період дії режиму воєнного стану заборонено проводити вибори та референдуми, що обмежує права громадян на участь в управлінні державними справами. Під забороною і масові збори та акції.

Ведучий: А які права людини найчастіше порушуються під час війни?

Вчителька правознавства: В умовах війни практично беззахисним є основне право людини – право на життя. Вбивства й тілесні ушкодження, викрадення людей на захоплених територіях і примусове вивезення, катування та нелюдське поводження, зґвалтування та інші форми насильства – є прямим порушенням як права на життя, так і прав на гідність та недоторканність. Порушуються і права людини на охорону здоров'я – це як неможливість доступу до медицини, так і завдання шкоди здоров'ю внаслідок травмвань тощо. Порушенням прав людини також можна вважати пошкодження або руйнування майна, а також те, що людина внаслідок війни була позбавлена власної домівки чи не могла виїхати із окупованих територій.

Ведучий: Дякуємо Вам за чіткі та зрозумілі відповіді.

Під час війни незахищеними є діти, вони можуть бути розлучені із батьками, втратити доступ до освіти, медицини тощо, а це є порушенням прав дитини.

«Під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист», – зазначається у звіті ООН 1996 року «Вплив збройного конфлікту на дітей».

Багато міжнародних організацій стоїть на захисті прав дитини. Пропоную вам переглянути відео «500 днів війни в Україні»: <https://www.youtube.com/watch?v=sGJDAb8ebAQ>

Діти – це найбільш вразлива категорія, яка страждає від військових дій. Пропоную вам переглянути останню статистику: <https://childrenofwar.gov.ua>

Порушення прав дитини вимагають правового регулювання та захисту з боку як національних, так і міжнародних інституцій. До нашої студії ми запросили фахівця з прав дитини – Білоконя Владислава Олександровича.

Ведучий: Владиславе Олександровичу, розкажіть нам про основні міжнародно-правові акти, що стоять на захисті прав дитини.

Фахівець із захисту прав дитини: В останні десятиліття захист і добробут дітей під час конфлікту став важливою частиною порядку денного міжнародної спільноти. Таким чином було розроблено низку норм і стандартів, що утворюють нормативно-правову базу для захисту дітей в умовах збройного конфлікту. Діти, що зростають в умовах воєн, захищені нормами міжнародного гуманітарного права як частина цивільного населення. Проте, з огляду на вразливість і потреби, пов'язані з дитячим розвитком, діти мають особливий захист. Деякі гарантії, передбачені міжнародно-правовими актами, стали частиною звичаєвого права.

Основні міжнародно-правові акти, що є основою для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту:

- Конвенція ООН про права дитини (1989)
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000, ратифікований Україною у 2004 році)
- Женевські конвенції про захист жертв війни (1949)
- Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977)
- Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999)
- Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 рр.

Система міжнародних угод, протоколів та інших інструментів «м'якого права» продовжує розвиватися та надавати рекомендації щодо того, як розширити захист і дотримання прав дитини під час збройних конфліктів. Однак, ефективне впровадження стандартів, передбачених цими нормативно-правовими актами, досі є значною проблемою в багатьох частинах світу, і зокрема в Україні.

Ведучий: А як українське законодавство захищає права дітей в умовах збройного конфлікту?

Фахівець із захисту прав дитини: Попри існування численних міжнародно-правових норм, що діють в умовах збройного конфлікту, права мільйонів дітей у всьому світі досі порушуються. Держави зобов'язані покласти край цій ситуації. Тому національне законодавство є важливою частиною правової системи, покликаної захистити дітей в зонах конфлікту.

Наразі Закон України «Про охорону дитинства» регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів. Згідно з ним, дитиною, постраждалою внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, вважається «дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні».

Держава зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту цих дітей, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї (зокрема розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон).

- Також у 2019 році Україна приєдналася до Декларації про безпеку шкіл (Safe Schools Declaration). Основна думка цього документу – відповідно організована освітня система може допомогти захистити дітей та молодь від смерті, травм та експлуатації. Положення Декларації ще не імplementовані в українське законодавство, проте у серпні 2021 р. Кабінет Міністрів затвердив план заходів щодо її реалізації. Серед поставлених завдань – забезпечення безперервності навчання, запровадження моніторингу нападів на заклади освіти, їх захист від нападів та відновлення в разі пошкодження.

Зараз для дітей, що зростають в умовах війни, досі не передбачено жодних гарантій, окрім безоплатного гарячого харчування в державних і комунальних закладах освіти. Дещо краща ситуація з соціальним захистом громадян України, яким на час закінчення (02 вересня 1945 року) Другої світової війни було менше 18 років. Державні гарантії для цих осіб гарантуються законом «Про соціальний захист дітей війни».

Ведучий Дякуємо, Вам за розгорнуті відповіді на наші запитання.

Наостанок, шановна аудиторіє, пропоную вам пройти підсумкове опитування, щоб пересвідчитися, що знання, отримані вами, не залишаться мертвим багажем: <https://quizizz.com/admin/quiz/6597cf7cccce3db0a05ddcc8/startV4?fromBrowserLoad=true>

Отже, сьогодні ми говорили про правові засади використання положень українського та міжнародного права, які стоять на захисті права людини та дитини в умовах війни, зрозуміли цінність набутих знань та змогли використати на практиці набуті нами знання. Бережіть себе, своїх рідних. Спокою Вам та Вашим родинам та однієї заповідної для нас всіх Перемоги!

Квест-гра «Подорож у країну МГП»

Авторка:



Росовська Лариса, Диплом лауреата, вчителька історії та правознавства Бандурського ліцею Мигіївської сільської ради Первомайського району Миколаївської області

Мета: в ігровій формі формувати знання учнів про МГП, уявлення про захист прав людини та дитини в умовах збройного конфлікту; розвивати навички роботи в групах, логічне мислення; виховувати повагу до прав людини, співчуття до людей, чії права порушуються, взаємоповагу, толерантність.

Очікувані результати:

- **називати** мету, завдання, джерела, принципи застосування норм міжнародного гуманітарного права;
- **застосовувати** поняття: «права людини», «невідчужувані права людини», «збройний конфлікт», «принцип гуманності», «МГП»;
- **розрізняти** сфери застосування права прав людини і міжнародного гуманітарного права;
- висловлювати власне ставлення до значення МГП

 **Тип заняття:** **квест-гра**

 **Тривалість:** **45 хвилин**

 **Вікова категорія:** **9-10 клас**

 **Обладнання:** **маршрутні листи, картки із завданнями, презентація**

Завдання квесту: пройти зупинки за маршрутним листом і виконати завдання. **Правила:**


1. Учні об'єднуються в команди, вибирають капітана та назву команди.
2. Команди отримують маршрутний лист, завдання, яке треба пройти. 3. Учитель контролює хід гри, на дошці записує зароблені бали команд.

Маршрут:

- Зупинка 1. **«Математик»**
- Зупинка 2. **«Конструктор-лего»**
- Зупинка 3. **«Редактор»**
- Зупинка 4. **«Знайди пару»**
- Зупинка 5. **«Головоломка-ребус»**
- Зупинка 6. **«Хмаринка слів»**
- Зупинка 7. **«Інфографіка»**
- Зупинка 8. **«Ментальна карта»**

ХІД КВЕСТ-ГРИ

Вступ

 **Слово вчителя.** Розповідь учителя про Міжнародне гуманітарне право та прав людини в умовах збройного конфлікту із допомогою презентації «Міжнародне гуманітарне право та права людини в умовах збройного конфлікту» (з презентацією)



Основна частина



Слово вчителя. Діти, а зараз ми з вами пограємо у квест-гру «Подорож у країну МГП». *(Учитель пояснює правила квест-гри).*



Зупинка 1. «Математик»

Завдання: Розв'яжіть приклади, розшифруйте текст. Оберіть одну правильну відповідь, яка стосується тексту.

Відповідь: $4 \times (5 + 279) + 813 =$ (відповідь Б). Міжнародне гуманітарне право знаходить своє відображення у відповідних міжнародних договорах (конвенціях). До таких джерел відносяться: чотири Женевські конвенції

Максимальна кількість балів за завдання – 2

Зупинка 2. «Конструктор-лего»

Завдання: Зберіть зі слів визначення, прочитайте й запам'ятайте його.

Відповідь: МГП - це система принципів і норм міжнародного права, які регулюють відносини між державами щодо захисту жертв війни та обмеження засобів і методів ведення війни.

Максимальна кількість балів за завдання – 1

Зупинка 3. «Редактор»

Завдання: Знайдіть помилки в уривку, відредагуйте його. Зачитайте правильний варіант.

Відповідь: ЗАГАЛЬНИЙ КОМЕНТАР КОМІТЕТУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ООН №36 ЩОДО ПРАВА НА ЖИТТЯ СТ. 6 МПГПП, 2018

«Держави-учасниці, які не (які) здійснюють акти агресії, визначені звичаєвим (міжнародним) правом, що не (що) призводять до позбавлення життя, не порушують (порушують) ipso facto статтю 8 (б)» Міжнародного пакту про суспільні (громадянські) та особисті (політичні) права, яка закріплює право на життя.

Максимальна кількість балів – 6
Одна правильно виправлена помилка – 1 бал

Зупинка 4. «Знайди пару»

Завдання: Визначте відповідність до ілюстрації. З'єднайте стрілочками.

Максимальна кількість балів за завдання – 4

Зупинка 5. «Головоломка- ребус»

Завдання: Прочитайте ребуси. Назвіть основні завдання МГП.

Відповідь: 1. Захищати. 2. Обмежувати. 3. Запобігати.

Максимальна кількість балів за завдання – 3
Один розгаданий ребус – 1 бал

Зупинка 6. «Хмаринка слів»

Завдання. Розшифруйте хмаринку слів

Максимальна кількість балів за завдання – 3

Зупинка 7. «Інфографіка»

Завдання. Проаналізуйте інфографіку та визначте: чим военний час відрізняється від надзвичайного

Максимальна кількість балів за завдання – 2

Зупинка 8. «Ментальна карта»

Завдання: Переглянувши відео https://www.youtube.com/watch?v=s_xnmDxFdgw складіть ментальну карту «Порушення прав дитини в умовах збройного конфлікту».

Максимальна кількість балів - 6

Підбиття підсумків. Нагородження переможців



Список використаних ресурсів

1. https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/MGP_4_3.pdf
2. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/05/13/Konsp.ros.ukrayinska.viyina.cherezokulyary.Mizhn.hum.prava.13.05.2022.pdf>
3. <https://naurok.com.ua/prava-lyudini-ta-prava-ditini-v-umovah-zbroynogo-konfliktu-308239.html>
4. https://www.youtube.com/watch?v=s_xnmDxFdgw
5. <https://wordcloud.online/uk>

Навчальне заняття:

«Міжнародне гуманітарне право: чи є у нього майбутнє?»

Авторка:



Рясик Любов, Диплом лауреата, вчитель історії та правознавства Баштанського ліцею №1 Баштанської міської ради Миколаївської області

Мета уроку:

- систематизувати і поглибити знання учнів із міжнародного гуманітарного права;
- формувати в учнів розуміння ролі й місця МГП у дотриманні основних принципів міжнародного права (мирне співіснування, система міжнародної безпеки щодо захисту прав і свобод людини), впливу процесу глобалізації на появу нових інструментів МГП щодо нейтралізації міжнародних збройних конфліктів, сучасних викликів, що постали перед МГП;
- формувати гармонійно розвинену, соціально активну особистість з високим рівнем правової культури; формувати правосвідомість громадянина миру;
- розвивати критичне мислення учнів, їхню здатність і готовність керуватися правовими знаннями в житті та діяти згідно норм права та положень законодавства.

Основний зміст:

- 1.** Війни і МГП.
- 2.** Що зруйнувало мир в людстві.
- 3.** Глобалізація і сучасні виклики МГП.
- 4.** Роль МГП у збереженні найважливішої спадщини миру, яку людство має залишити майбутнім поколінням.

Очікувані результати: після цього уроку учні зможуть:

- застосовувати набуті знання з МГП в нестандартних ситуаціях;
- удосконалити вміння працювати з джерелами права та юридичними документами;
- розв'язувати пізнавальні завдання правового змісту, застосовувати способи дій та правовий досвід в навчальній та життєвій ситуації.
- розширити досвід розв'язання правових проблем;
- оперувати категоріями справедливості, право, демократія, свобода, права людини, спираючись на набуті знання, загальнолюдські й національні цінності та власну систему цінностей;
- визначати причинно-наслідкові зв'язки, сутність і значення правових явищ, процесів і подій, пов'язаних із міжнародно-гуманітарним правом;
- знайти відповідь на запитання: Міжнародне гуманітарне право: чи є у нього майбутнє?;
- висловлювати власну позицією на основі набутих правових знань.

 **Аудиторія: 10 клас (профільний рівень)**

 **Навчальний час: 90 хвилин (2 уроки по 45 хвилин)**

Врахування вчителем вікових особливостей пізнавальної діяльності учнів: стійкість і об'ємність уваги; здатність логічної пам'яті до навантажень; критичне мислення; розвиток творчої уяви.

Врахування вчителем рівнів пізнавальної активності старшокласників:

- бажання пізнати минуле, сучасне і майбутнє суспільства;
- інтерес до проблем міжнародного гуманітарного права;
- розуміння необхідності всебічної підготовки до участі в розв'язанні проблем міжнародного гуманітарного права;
- самостійний вибір інформації, важливої для сприйняття;
- творчий підхід до вивчення правових процесів, предметів та явищ;
- систематична апробація знань на практиці;
- глибокий взаємозв'язок між різносторонньою спрямованістю пізнавальних інтересів і потреб та опануванням правових знань.

Урахування вчителем стану ментального здоров'я учнів під час війни:

- усвідомлення постійності та ідентичності свого фізичного і психічного «Я»;
- постійність і однаковість переживань в життєвих ситуаціях;
- критичне ставлення до себе і своєї діяльності;
- адекватність психічних реакцій впливу суспільного середовища.

Складники роботи вчителя під час підготовки до уроку:

- теоретична та практична концепція уроку;
- проблемний аналіз теми;
- формулювання основних питань;
- формулювання цільової установки;
- добір фактів, аргументів, джерел інформації;
- вибір прийомів та засобів активізації навчальної діяльності учнів;
- композиція навчального матеріалу;
- передбачення засобів психолого-педагогічного впливу, методичних прийомів розвитку учнів;
- педагогічний такт;
- психологічний клімат на уроці (підтримка атмосфери співпраці і ситуації успіху);
- види діяльності учнів;
- сполучення методів і прийомів навчання відповідно до рівня працездатності старшокласників;
- перенесення набутих знань, умінь і навичок в нестандартні навчальні ситуації.

Методичний апарат засвоєння теми:

1. Запитання і завдання.
2. Банк інформаційних матеріалів.
3. Презентаційні матеріали.
4. Пам'ятки-алгоритми, поради, коментарі.
5. Проекти.
6. Запитання для обговорення й дискутування.
7. Ситуативне моделювання.
8. Карта понять, ідей.
9. Рефлексія.

Ключові здобутки у вивченні теми:

1. Думаємо, досліджуючи тенденції розвитку сучасних міжнародних відносин у сфері міжнародного гуманітарного права.
2. Дбаємо про демократичні принципи міжнародних відносин.
3. Діємо, проводячи дослідження сучасного міжнародного безпекового середовища.

Обладнання уроку:

1. Статут Ліги Націй 1919 року.
2. Статут ООН 1945 року.
3. Женевські конвенції 1949 року.
4. Додаткові протоколи до Женевських конвенцій 1977 року.
5. Відео, фото, таблиці, кольорові фломастери.

Організація навчальної діяльності учнів

I. Вступна частина (🕒 20 хв.)

I. Актуалізація опорних знань

- 1.1. Учням пропонується переглянути відео «Лекція. Що таке міжнародне гуманітарне право» https://www.youtube.com/watch?v=z3L1FQJTwBc&ab_channe
- 1.2. **Робота в парах.** Переглянувши відео, учні мають поставити запитання і дати відповіді на них, розкриваючи зміст, сутність та особливості застосування МГП у міжнародних відносинах в період збройних конфліктів.

1.3. Метод «Моя позиція»: Зверніть увагу!

Чому російські військові ігнорують норми, принципи МГП?

1.4. Мотиваційний етюд. Зробіть змістові замальовки МГП в дзеркалі сучасності (що порушено, які виклики кинуті МГП)

КАРТА ПОНЯТЬ ТА ІДЕЙ

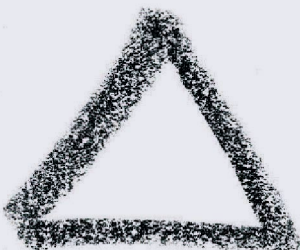
Дерево принципів

МГП



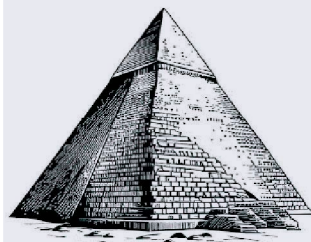
Трикутник конфліктів

МГП



Піраміда цінностей

МГП



Дискусійний майданчик:

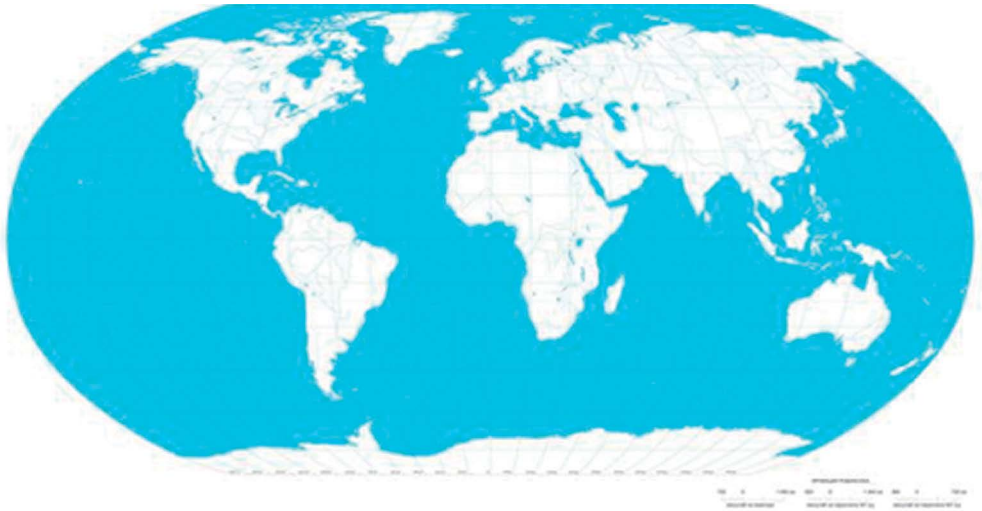
Дехто стверджує, що міжнародне право мертве і з цими наслідками воно не здатне впоратися. Інші ж навпаки – вважають, що зараз переломний момент для міжнародного права загалом, і майбутнє залежатиме від того, як міжнародна система подолає сучасні виклики.

Завдання:

1. Займіть позицію щодо дискусійної дилеми.
2. Заповніть карту світу власними поглядами і ідеями щодо міжнародного права.

Послідовність роботи над картою понять та ідей

1. Почніть з того, що ви вважаєте найголовнішою ідеєю, поняттям, що має бути в центрі карти.
2. Напишіть всі головні ідеї, поняття, що пов'язані з найголовнішою ідеєю.
3. Напишіть другорядні ідеї, поняття, що походять від головних.
4. Позначте стрілками зв'язки між ідеями, поняттями.



3. Підсумок дискусійного майданчика.

Отже, в сучасному міжнародному праві неухильно зростає питома вага принципів і норм, орієнтованих на людину. Найбільш яскравим проявом цього є принципи і норми міжнародного права, прав людини і міжнародного гуманітарного права, що найбільшою мірою відображають загальну гуманітарну праволюдську сутність і розвиток гуманітарної правосвідомості

в усьому світі. В класичному міжнародному праві виникло два самостійних напрями, що відображають найвищою мірою принципи гуманності, – «право Женеви» і «право Гааги». У сучасному міжнародному праві вони входять до складу галузі, традиційно іменованої «міжнародне гуманітарне право». Міжнародне гуманітарне право спрямоване на захист жертв збройних конфліктів.

II. **Оголошення мети, змісту уроку, очікуваних результатів** (🕒 2хв)

III. **Основна частина уроку** (🕒 45 хв.)

3.1. Війни і МГП.

Аналіз цифрової інформації. За останні п'ять тисяч років відбулося близько 14 тисяч воєн, у яких загинуло понад 5 млрд. чоловік. За 3400 років можна нарахувати тільки 250 років загального миру – це менше 1% часу існування людства. ХХ століття не є винятком. Саме у ХХ столітті відбулися дві найбільш руйнівні війни. Перша світова війна унесла за собою 10 млн. убитих і 21 млн. чоловік, загиблих від голоду і хвороб. У Другій світовій війні загинуло понад 40 млн. чоловік.

Завдання:

1. Проаналізувавши цифрову інформацію, висловіть свої міркування щодо такого висновку:

Здається, що людство у своїй історії занадто сильно ідеалізувало війну. «Право на війну» (*jus ad bellum*) отримало обгортку у вигляді церемоній і ще до Першої та Другої світових війн мало характер можливості, якою варто скористатися. Усе кардинально змінилося через жахи ХХ століття. Спочатку Перша світова війна, а потім і наслідки Другої світової війни показали, наскільки

ки безжальною може бути поведінка як військових начальників, так і окремих солдатів. Війна не може бути режимом уседозволеності, тому важливо говорити про правила, які встановлюють не тільки рамки поведінки, але й дають вектор для оцінювання наслідків і вчинених порушень.

2. Зробіть порівняльний аналіз Статутів Ліги Націй і ООН щодо ставлення до війни. Чому ці два важливі документи не забезпечують людство від воєн?

I. Статут Ліги Націй 1919 року

Високі Договірні Сторони, беручи до уваги, що для розвитку співпраці між народами і для гарантії їх миру і безпеки, важливо прийняти деякі зобов'язання щодо не вдавання до війн..

Стаття 11.

Безумовно оголошується, що будь-яка війна або загроза війни, чи зачіпає вона прямо, чи ні, будь-кого з Членів Ліги, цікавить Лігу в цілому і що остання повинна прийняти заходи, здатні дійсним чином захистити світ Націй.

Стаття 12.

Всі Члени Ліги погоджуються, що якщо між ними виникне суперечка, що може, спричинити за собою розрив, то вони піддадуть його або третейському розгляду, або розгляду Ради. Вони погоджуються ще, що члени Ліги Націй ні в якому разі не повинні вдаватися до війни до закінчення тримісячного терміну після рішення третейських суддів або доповіді Ради.

Стаття 16.

Якщо Член Ліги вдається до війни, всупереч прийнятим зобов'язанням у статтях 12, 13 або 15, то він ipso facto розглядається, як вчинив акт війни проти всіх інших Членів Ліги. Останні зобов'язуються негайно порвати з ним все торговельні або фінансові відносини, заборонити всі зносини між своїми громадянами та громадянами держави, що порушив Статут, і припинити всякі фінансові, торговельні або особисті стосунки між громадянами цієї держави і громадянами Стаття 17.

У разі спору між двома державами, з яких лише одна є членом Ліги Націй або з яких жодна не входить в неї, держава чи держави, сторонні Лізі, запрошуються підкоритися зобов'язанням, її членів з метою врегулювання спору, на умовах, визнаних Радою справедливими. Якщо це запрошення приймається, то застосовуються постанови статей 12-16, з дотриманням змін, які ухвалено Радою необхідними.

Статут ООН (1945 року)

Ми, народи Об'єднаних Націй, сповнені рішучості позбавити прийдешні покоління нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе, і знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок і в рівність прав більших та малих націй, та створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права, і сприяти соціальному прогресу й поліпшенню умов життя при більшій свободі, і заради цих цілей виявляти терпимість і жити разом, у мирі один з одним, як добрі сусіди, і об'єднати наші сили для підтримки міжнародного миру й безпеки.

Стаття 1

Організація Об'єднаних Націй має на меті:

1. Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру.
2. Розвивати дружні відносини між націями на основі дотримання принципу рівноправності та самовизначення народів, а також вживати інших відповідних заходів для зміцнення загального миру.
3. Здійснювати міжнародне співробітництво в сфері розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру й у заохоченні та розвитку поваги до прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови та релігії.

Стаття 41

Рада Безпеки має повноваження вирішувати, які заходи, не пов'язані з використанням збройних сил, повинні застосовуватися для виконання її рішень, і вона може зажадати від Членів Організації застосування цих заходів. Ці заходи можуть включати повне або часткове припинення економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо або інших засобів сполучення, а також розрив дипломатичних відносин.

Стаття 42

Якщо Рада Безпеки вважатиме, що заходи, передбачені в статті 41, можуть виявитися недостатніми або вже виявилися недостатніми, вона має повноваження вжити такі дії повітряними, морськими або сухопутними силами, які виявляться необхідними для підтримки або відновлення міжнародного миру й безпеки. Такі дії можуть включати демонстрації сили, блокаду й інші операції повітряних, морських або сухопутних сил Членів Організації.

Стаття 51

Даний Статут жодним чином не зачіпає невід'ємного права на індивідуальну або колективну самооборону, якщо відбудеться збройний напад на Члена Організації, доти, поки Рада Безпеки не вдасться до заходів, необхідних для підтримки міжнародного миру й безпеки.

Аналіз картографічної інформації у поєднанні з цифровою

2. Американський Центр всеохопного миру (CSP), за даними на початок 2017 року, нарахував у світі 36 воєн. Безпосередню участь у них беруть 28 держав. З них майже половина має затягнуті конфлікти: Це Афганістан (36 років), Колумбія (39 років), М'янма (66 років), Сомалі (26 років), Україна (10 років) та інші.



Розгляньте інформаційну палітру карти. Поєднайте її з цифровою інформацією. Дізнайтеся про стан розвитку подій у найбільш конфліктних зонах світу. Знайдіть на карті інформацію про збройний конфлікт на Сході України. Перегляньте інші найбільші зони конфліктів у світі. Об'єднайтеся в групи і визначте, як довго триває той чи інший конфлікт, що стало його причиною, і як він розвивається на теперішній час.

Зробіть короткий висновок методом незакінченого речення:

1. Друга світова війна змінила погляд на сучасне міжнародне право. Оцінка її наслідків
.....
2. Норми міжнародного права не встигали за темпами розвитку інновацій у військовій сфері. І що ми бачимо?
.....
3. Міжнародне гуманітарне право не мертве, воно лише не встигає рухатися в ногу із сучасними подіями. І такий стан справді створює проблему, яка може бути
.....
4. Важливо говорити про правила війни, які встановлюють не тільки рамки поведінки, але й дають вектор для оцінювання наслідків і вчинених порушень
.....
5. Швидкий розвиток технологій і модернізація видів зброї створили запит на оновлення підходів права війни, у тому числі в контексті оцінювання його порушення. Саме збройний конфлікт в Україні став тим викликом для збудованої в середині минулого століття системи міжнародного гуманітарного права, який змушує її
.....

6. Кожна історія воєн ХХ- ХХІ повинна стати саме тим поштовхом, який змінить механізм міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права
.....
7. Також не варто забувати про процеси в Міжнародному суді ООН та Європейському суді з прав людини, внесок яких вагомий не тільки для притягнення до відповідальності росії за її злочини, але й формування міжнародного дискурсу з фундаментальних питань права війни й міжнародного права
.....

3.2. Що зруйнувало мир в людстві.

Робота в групах. Захист презентаційних проєктів «Досліджуючи міжнародне гуманітарне право» (на прикладах війни в Україні 2014–2024 років)

Теми проєктів:

1. Міжнародне гуманітарне право та право прав людини в Україні.
2. Війна очима очевидців.
3. Гуманітарні вчинки у збройному конфлікті.
4. Порушення норм міжнародного гуманітарного права.



Висновок. Що зруйнувало мир в людстві? (Заповнити хмаринку понять, скориставшись переліком ключових слів)

Ключові слова: безлад і його наслідки для людства, жадібність, хаос, зник дух любові між народами, порушення порядку у світі, невігластво, відкидання здорового глузду, гонка озброєнь, глобалізація, безкарність у порушенні прав людини, низький рівень дотримання законів міжнародного гуманітарного права.

2.3. Глобалізація і сучасні виклики МГП.

1. Перегляд відео https://www.youtube.com/watch?v=St9r1jwt4ZY&ab_channel

Фронтальна бесіда: Які виклики глобалізація поставила перед МГП? Опрацюйте навчальний текст, підкресліть виклики МГП і використайте їх під час аргументації своєї думки.

ООН, виступаючи в ролі організації, здатної підтримувати міжнародний мир та безпеку, забезпечувати мирне вирішення конфліктів, у своїй діяльності та інституційній структурі має певні проблеми. До них можна віднести недостатню ефективність механізмів превентивної дипломатії, проблеми функціонування Ради Безпеки, зокрема зловживання правом вето, недостат-

ність фінансування цього органу, складність бюрократичної системи. Тому вважається необхідним укладання нових додаткових протоколів до Женевських конвенцій 1949 року, наприклад, з питань міжнародного контролю над дотриманням норм міжнародного гуманітарного права, методів і процедур запобігання збройних конфліктів як вираження глибинних інтересів народів у сфері затвердження культури сучасних міжнародних відносин. Україна як продовжувач гуманістичних традицій захисту жертв війни й обмеження її жорстокостей могла б виступити ініціатором скликання нової міжнародної конференції по кодифікації норм міжнародного гуманітарного права.

Протягом останніх 150 років МГП стало однією з найбільш широко кодифікованих сфер міжнародного права, доповнених всеосяжною системою звичаєвих норм. Сьогодні МГП запроваджує широкомасштабні обмеження на засоби та методи ведення бойових дій, а також надає детальний опис режимів захисту цивільного населення та інших категорій людей, постраждалих від конфліктів.

Основною причиною страждань під час збройних конфліктів та порушень МГП є не відсутність норм чи їх недосконалість, а невиконання уже існуючих норм через відсутність політичної волі або з інших причин. Тому надзвичайно важливо вивчити чинники, що впливають на дотримання МГП, а також різні індивідуальні та колективні заходи, які можуть бути вжиті для імплементації або застосування МГП.

У сучасному світі укладено величезну кількість міжнародних договорів, направлених на захист осіб як у мирний час, так і під час збройних конфліктів. На жаль ця кодифікація не призвела до більшої захищеності людини під час війни та не забезпечує у повній мірі захист їх прав від свавілля авторитарних режимів. Якщо у XIX ст. це були в основному конфлікти між державами,

то сьогодні це більшою мірою внутрішньодержавні конфлікти, часто із втручанням іноземних збройних сил однієї чи кількох держав; асиметричні конфлікти за участі недержавних збройних груп; транснаціональні конфлікти, що перетікають через державні кордони; конфлікти з розмаїттям воюючих сторін, учасниками яких можуть бути сили міжнародних організацій, збройні сили держав, повстанські групи, приватні військові кампанії та терористичні організації. Відповідно ускладнюються правові режими регулювання таких конфліктів. Якщо раніше під час війни між державами застосовувалося лише міжнародне гуманітарне право (МГП), а міжнародне право прав людини (МППЛ) – ні, адже воно створювалося здебільшого для захисту людей у мирний час, то сьогодні відбувається все більше взаємопроникнення МГП і МППЛ. Норми останнього все частіше застосовується під час збройних конфліктів, а регіональні суди з прав людини все більше звертаються до правил ведення збройних конфліктів при оцінці того, чи мало місце порушення норм МППЛ.

У сучасній науці міжнародного права давно превалює думка, що МГП і МППЛ є комплементарними, тобто доповнюючими одне одного. Ця позиція була закріплена у Загальному Коментарі №36 (2018), прийнятому Комітетом з Прав Людини ООН до ст. 6 МПГПП щодо права на життя. Проблема кореляції цих двох галузей міжнародного права в умовах сучасних конфліктів ускладнюється тим, що держави можуть вдаватися до маніпуляцій із цими правовими режимами. Питання як відрізнити ситуації, коли застосовується тільки МГП чи тільки МППЛ, або коли застосовуються обидві галузі та в якому співвідношенні, є сьогодні надзвичайно актуальними і не завжди мають однозначне вирішення. Всі, хто наразі працює у сфері захисту прав людини під час збройних конфліктів, щодня стикаються з цими задачами. На жаль, у більшості випадків ці практичні працівники не отримували спеціальної підготовки з проблематики взаємодії МППЛ і МГП. Наразі кожен, хто планує стати до лав

урядових і неурядових гуманітарних організацій, правоохоронних органів, працювати у військовій та правозахисній сферах, журналістиці тощо повинен мати базові знання з МППЛ і МГП, розуміти їх взаємодоповнюваність, вміти кваліфікувати сучасні збройні конфлікти та визначати застосовні норми тієї чи іншої галузі при кваліфікації ситуації. Особливу актуальність ці знання сьогодні мають в Україні, яка з 2014 року перебуває у збройному конфлікті з Російською Федерацією.

3.4. Роль МГП у збереженні найважливішої спадщина миру, яку людство має залишити майбутнім поколінням.

Перейдіть за QR-кодом та гляньте світлини:



Після перегляду світлин зробіть 3-хвилинний репортаж до виставки «Гармонія і мир. Гармонія і війна»

Акцентуємо увагу



Війна – це завжди про невідворотні жертви

Гинуть люди, руйнуються міста

Гине культурна спадщина

Проаналізуйте навчальний текст:

- 1)** з точки зору принципів МГП;
- 2)** точки зору захисту прав людини;
- 3)** з точки зору власних почуттів Я задумався над.....?;
- 4)** з точки зору ролі МГП у збереженні миру як найважливішої спадщини миру.

Мир – це стан спокою, де немає війни, конфліктів чи суперечок. Мир у всьому світі – найважливіша і найкраща культурна спадщина, якої потребують всі люди. ЮНЕСКО пояснює світову спадщину так: «Наша спадщина минулого-те, чим ми живемо сьогодні і що ми передаємо майбутнім поколінням». Спадщина світу приносить універсальну цінність всьому людству незалежно від того, де вона існує. Чому світова спадщина важлива і цінна для нас? Разом зі спадщиною людства передається і свідомість предків, які бажали передати прекрасний світ майбутнім поколінням. Коли ми розглядаємо існування людей як існування спадщини, все більше і більше людей будуть цінувати життя. Крім того, коли люди вважають, що їхнє життя може стати спадщиною для майбутніх поколінь, вони будуть вести своє життя більш відповідально. Людина, яка має життя, – це найцінніша світова спадщина, щоб зберегти яку, повинні співпрацювати всі регіональні суспільства і людство. Мир у всьому світі сам по собі є основною умовою збереження спадщини, переданої від предків. Мир у всьому світі – це найбільша спадщина, яку ми повинні створити і передати майбутнім поколінням. А для цього в першу чергу ми маємо стати спадщиною миру і мати свідомість миру.

Обговорення: *Чи здатне МГП зберігати найголовнішу спадщину миру і чому?*

IV. **Заключна частина** (🕒 15 хв.)

Обговорення у загальному колі:

- Як обговорюване сьогодні пов'язане з вашою роллю громадянина України і громадянина миру?
- Наскільки добре ви зрозуміли аспекти сучасних викликів МГП? Чи є у нього майбутнє?
- Про що ви хотіли дізнатися більше про міжнародне гуманітарне право та права людини в умовах збройного конфлікту?

Напишіть і визначте в 3-хвилинному творі свої думки щодо запитання: Яке значення для людини має сьогодні освіта миру, висока правова культура та свідомість особистості, її громадянська позиція як громадянина держави і як громадянина миру? (заслухати твори за бажанням учнів).

V. **Рефлексія** (🕒 7 хв)

1. Поділіться думками з одне одним про те, чи має майбутнє міжнародне гуманітарне право.
2. Висловіться щодо такої точки зору: МГП, ставши втіленням спадщини миру, ми як люди світу із свідомістю миру: чи зможемо залишати нашим нащадкам культурну спадщину – мир у всьому світі?

VI. **Домашнє завдання** (🕒 2 хв)

- 6.1. На основі принципів МГП складіть характеристику громадянина миру.

VII. Загальний підсумок уроку. Оцінювання навчальної діяльності учнів (🕒 6 хв.)

Оцінка навчальної діяльності учня на уроці

Навчальна діяльність учнів на уроці	Бали	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Початковий рівень
Активність на уроці					
Висловлювання власних ідей, думок					
Внесення конструктивних пропозицій					
Уміння працювати з іншими					
Робота з джерелами інформації					
Читацькі уміння і навички					
Коментарі учителя					



Список використаних джерел

1. Т.В. Бакка, Р.І. Євтушенко, Т.О. Ремех та ін. Досліджуючи гуманітарне право Навчальний посібник для загальноосвітніх навчальних закладів. Вид.1-е. К.: Генеза, 2006. 152 с.
2. Войтенко О.М., Гнатовський М.М., Короткий Т.Р., Кориневич А.О., Лисик В.М., Поєдинок О.Р., Хендель Н.В.. Міжнародне гуманітарне право. Посібник : за ред. Т.Р. Короткого. Київ–Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.
3. Войтенко О., Єлігулашвілі М., Козорог О., Короткий Т., Потапова В., Стокоз О., Хендель Н. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник. Друге видання; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса: Фенікс, 2021. С. 70-71.
4. Міжнародне гуманітарне право: чи є у нього майбутнє. URL: <https://justtalk.com.ua/post/mizhnarodne-gumanitarne-pravo-chi-e-u-nogo-majbutne>
5. Електронні ресурси:
 - 5.1. <https://helsinki.org.ua/activities/voienni-zlochyny/>
 - 5.2. <https://memorialmap.org/map>
 - 5.3. <https://www.5am.in.ua/>
 - 5.4. <https://dokaz.gov.ua/>
 - 5.5. <https://youtu.be/e0Ju9bhaVaw>
- 5.5. Право знати. Правила ведення війни //Військове телебачення України, 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0so6YSc16oE>
6. Матеріали тренінгу «Освіта миру», 2023.

Урок мовленнєвого розвитку:

«Написання тексту публічного виступу Правила війни чи війна без правил»

Авторка: **Сербін Ольга**, Диплом лауреата, вчителька української мови та літератури, польської мови Калуського ліцею імені Дмитра Бахматюка Калуської міської ради Івано-Франківської області



Програма: УКРАЇНСЬКА МОВА (рівень стандарту). Програма для 10–11-х класів ЗНЗ (затверджена Наказом Міністерства освіти і науки № 1407 від 23 жовтня 2017 р/). Розділ: Лексична норма.

 **Вік:** **10 клас**

 **Тривалість:** **2 академічні години (2 уроки як пара)**

Ключові слова: Гідність, право, норми права, свобода, гуманність, мова, любов до своєї землі, незалежність як базові цінності виховання людини. Захист територіальної цілісності, російсько-українська війна.

Мета уроку. Розширити розуміння учнями відомостей про події російсько-української війни, ознайомити із нормами міжнародного права, зокрема положеннями Загальної декларації прав людини від 1948 року та Звичаєвими нормами міжнародного гуманітарного права; поглибити усвідомлення відповідальності за долю інших та потребу дотримання правових норм, показати індивідуальні творчі здібності учнів та високий художній смак засобами мови; утвердити усвідомлення того, що мова є важли-

вим засобом впливу на громадську думку та врегулювання міжнародних відносин; допомогти відшукати і розкрити внутрішні резерви для творчості, пошуку на шляху вивчення рідної мови та історії; розвивати здібності, творчу уяву та вміння виступати перед публікою; виховувати любов до України, до її героїчної історії, повагу до людей, почуття відповідальності за сьогоднішнє і оптимістичну віру в майбутнє.

Знанневий складник: поглибити розуміння учнями понять «війна», «терор», «право», «ментальність», «захисник», «нормативний документ»; актуалізувати вагомі дати для України 2024 року; розширити розуміння ролі медіа засобів та їх мовленнєвих ресурсів на формування суспільної думки; сприяння визначенню ролі та стилістичних можливостей вивчених лексичних одиниць, їх комунікативно доцільного використання у власному мовленні; формування правильного й доречного застосування фразеологізмів відповідно до їх стилістичного забарвлення; сприяти усвідомленню учнями зв'язку між історією, правом та мовою, між теперішніми подіями та їхнім майбутнім.

Діяльнісний складник: навчитися визначати роль українців та захисників у творенні та збереженні української культури та ідентичності, вміти характеризувати основні норми права, історичну епоху, зокрема російсько-українську війну, її причини та наслідки, вирізняти риси національної спільноти, розуміти загальноісторичний процес боротьби за українську державність, процеси сучасного державотворення та місце українців у світовій спільноті; мотивувати учнів дотримуватися лексичної норми в усних і писемних висловленнях, уживати слова відповідно до їхніх лексичних значень, правильно використовувати у мовленні багатозначні слова, синоніми, слова в переносному значенні з урахуванням стилю мовлення; розвивати вміння виступати перед публікою із текстами морально-етичного та суспільного спрямування; ініціювати в учнів оцінювати власне й чуже мов-

лення з погляду доречного й виразного слововживання; критично ставитися до зауважень та побажань колег-однокласників.

Ціннісний складник: поважати права інших та захищати свої; поцінювати почуття гідності та свободи людини, виховувати патріотичні почуття до України, захищати незалежність на сучасному етапі, розвивати усвідомлення ціннісних засад українства як частини української спільноти, світоглядні особливості українського менталітету та світобачення, культивувати патріотизм та історичні моменти в долі нації, утверджувати життєствердний характер, емоційність українців та віру в перемогу; формувати внутрішню потребу відчувати себе часткою свого народу; виявляти у власних текстах та обґрунтовувати особистісні й загальнолюдські цінності; демонструвати повагу до себе й інших, добираючи і вживаючи слова, що підтверджують власну позицію.

Емоційний складник: розуміти важливість нормативно-правових норм; виражати емпатію стосовно тих, хто постраждав від насильства; висловлювати адекватні почуття і враження від почутого і прочитаного; вміти керувати емоціями відповідно до обставин.

Обладнання: мультимедійна дошка, фотоскріни із інтернет-статей, документи, відеофайли, підручник О. Заболотного «Українська мова. 11 клас. Заболотний. 2019. Рівень стандарту».

Завдання:

- **розглянути** та опрацювати з учнями основні підходи до підготовки публічного виступу на практиці;
- **навчити** обирати матеріал для виступу, зважаючи на його мету, структуру та жанрову специфіку, та мотивувати його;
- **навчити** учнів опрацьовувати та застосовувати джерельну базу (певні документи) й аргументовано їх використовувати в усному та письмовому висловлюванні;

- **продемонструвати** зв'язок історії, права із мовою та суспільством на прикладі побудованих висловлювань у формі есе та публічних виступів;
- **розкрити** суть принципу гуманності, права, етики як визначальних для побудови виступу на суспільно-політичну чи морально-етичну проблематику;
- **утверджувати** світоглядну позицію вольності українців, патріотичних домінант для нашого етносу,
- **усвідомити** загрози авторитарних та агресивних режимів як таких, що протирічать існуючому міжнародному та українському праву, для державного будівництва та розвитку суспільства, зокрема українського.

Очікувані результати:

Учні:

- **набудуть** соціальну та правову компетентності, що передбачають вміння усвідомлювати, розрізняти та зберігати й захищати національну ідентичність через визначення ціннісних пріоритетів, повагу життя як найвищої цінності, до своєї історії, прав через мовні та мовленнєві практики;
- **розкриють** потенціал правових документів, публіцистичної журналістики, потенціалу мас-медіа як засобу формування свідомого і мотивованого українського світогляду, патріотизму;
- **посилять** інтерес до вшанування міжнародних правових норм та національної пам'яті, вивчаючи правові документи, аналізуючи їх, формуючи вміння виступати перед публікою із текстами суспільно-політичного змісту, мотивуючи свою позицію та грамотно висловлюючись;

- **поглиблять** знання про характер публічного виступу, його структуру та будову, роль для суспільства з метою формування громадської думки, публіцистичні медіатексти періоду російсько-української війни;
- **зрозуміють**, яку роль відіграють норми права, їх дотримання, національна ідентичність, мова, культура у збереженні власної держави та свого життя;
- **розвинуть** творчі навички, навички публічного виступу, захисту власної позиції.

Урок сприяє патріотичному та правовому вихованню учнівства для відстоювання прав людини, своїх прав, ідеалів свободи та державності України та запереченню війни як найбільшої біди для людства;

Після цього уроку учні зможуть:

- **мати** уявлення про міжнародні правові документи, що обстоюють основні права людини, вважати українську мову чинником самоідентифікації українців;
- **оцінювати** діяльність і сміливість українських захисників в умовах суспільно-історичного та збройного протистояння з ворогом;
- **розуміти** правовий та морально-патріотичний посил у письмових творчих текстах та публічному усному мовленні;
- **висловлювати** судження про перемогу та віру в силу й стійкість українського народу у боротьбі із загарбником на основі конкретних правових документів;
- **виразніше** та якісніше планувати та писати усні публічні виступи на суспільно-політичну тематику, впевненіше виступати перед публікою, аналізувати власне висловлювання, аргументувати свою позицію.

Наскрізнi змістові лінії: громадянська відповідальність, здоров'я і безпека, мовно-літературна компетентність, лінгвокогнітивна обізнаність.

Тип заняття: формування умінь та навичок.

Форма проведення: урок розвитку мовлення.

Форми: колективна, індивідуальна.

Методи: частково-пошуковий, творчий, евристичний.

Міжпредметні зв'язки: правознавство, культурологія, українська мова, історія, журналістика.

Хід проведення

I. Актуалізація опорних знань.



Слово вчителя

Учні! Лексика кожної мови – це унікальний світ, де відображаються звичаї, культура, світогляд та ментальність представників кожної нації та носіїв мови. Представляю вам слова Вольтера: «Чудова думка втрачає всю свою цінність, коли вона погано висловлена». Тож правильно висловлюватися – це велике вміння. Попрактикуймося ж в цьому.

Правильно і грамотно висловлюватися – це знати, що говориш, і розуміти, про що говориш. Запорукою цього є лексичне багатство, доповнене ораторськими навичками. Отож спробуймо підібрати синоніми до слів:

Воля –

Очікувана відповідь: свобода, незалежність, привілля, дозвілля, самостійність, бажання, рішення, бажання, настрої, нахил (схильність), рішучість, хотіння, жадання, витримка...

Війна –

Очікувана відповідь: брань, кровопролиття, м'ясорубка, сварка, суперечка, сутичка, конфлікт, боротьба.

Боротьба –

Очікувані відповіді: бій, дуель, змагання, суперництво.

Право –

Очікувана відповідь: законодавство, правознавство, перевага, привілей, пільга, дозвіл.

Загроза –

Очікувана відповідь: погроза, погрожування, нахваляння, грозьба, небезпека...

2. Фронтальна бесіда.

– Чи пам'ятаєте Ви події першого дня?

Очікувана відповідь: Так, цей четвер назавжди змінив життя всіх.

– Як вони дотичні до сучасних воєнних дій?

Очікувана відповідь: Перші дні війни вирішили хід всієї нашої сучасної історії, показавши, що ми не здамося, а боротимемося за наше майбутнє.

– Чи знаєте ви, що спровокувало повномасштабне вторгнення?

Очікувана відповідь: Різні причини. Бажання України вступу до ЄС, існування корупції, плани Путіна, політичні домовленості, занадто довгий вплив російської еліти на українську політику та соціум.

– Що для вас символізує український воїн?

Очікувана відповідь: Незламність, стійкість, патріотизм, жертовність.

3. Слайди на мультимедійній дошці про перші події російсько-української війни (Додаток 1).



4. Слово вчителя.

Перед вами три фрагменти із інтернет-новин про події початку російсько-української війни. Пропоную вам розглянути повідомлення та коротко висловити свою думку щодо побаченого і прочитаного на зображенні, використовуючи весь спектр мовних зображально-виражальних засобів.

Очікувана відповідь 1. Перший слайд-повідомлення іронічно висміює спецоперацію Путіна стосовно спасіння російськомовних жителів України, приховуючи цим свої справжні наміри. Вторгнення, як скринька пандори, випустила все зло путінських найманців та спровокувала вбивство мирних жителів, що було неприпустимо.

Очікувана відповідь 2. Другий слайд висміює ідеологію рашизму, створюючи свого роду неологізм – рашизм – поєднанням фашизму із словом Росія. Також засуджує суть цього режиму, бо він має на меті знищення українського населення шляхом залякування, терору та масових невиправданих вбивств. Саме візуальне зображення суті рашизму співвідносне з гітлерівським фашизмом та його вбивчою расистською ідеологією, яку світ засудив після II Світової війни.

Очікувана відповідь 3. В інтернет-повідомленні йдеться про реакцію українського суспільства; в ньому показано його патріотичну позицію стосовно іронічного висловлювання Путіна про Україну як красуню, яка начебто має терпіти все і ставитися ло-

яльно до будь-яких примх диктатора. Це вияв спротиву серед культурної інтелігенції України.

Очікувана відповідь 4. Загалом, усі ці публіцистичні інтернет-новини повідомляють суспільству новини перебігу російсько-української війни та засуджують дії загарбника.

5. Слово вчителя: Якими засобами це досягається?

Очікувана відповідь: уживання новоутворених метафор типу «рашизм», «прояв тваринності», «спецоперація на Донбасі», риторичне звернення із антитезою «Красуня терпіти не буде», загалом, вживанням слів у переносному значенні.

II. Мотивація навчальної діяльності.

Слово вчителя. Отож публіцистика, використовуючи мовні засоби, має могутній інформаційний ресурс та несе потужний експресивний посил, цим підтримуючи населення та формуючи громадську думку та громадянську свідомість. Вона впливає на кожного з нас, використовуючи доступні їй мовні та позамовні ресурси. Сьогодні спробуємо побудувати власне висловлювання, щоб вплинути на свідомість слухачів та донести свої ідеї.

III. Повідомлення теми та мети уроку

Слово вчителя. Сьогодні на вас чекає написання тексту публічного виступу «Правила війни чи війна без правил» та його виголошення. Ви навчитеся будувати текст промови й аналізувати події воєнного часу на основі певних правових норм.

IV. Засвоєння нового матеріалу

1. Слово вчителя. Публічний виступ має бути написаний. В основі класичної схеми ораторського мистецтва лежить 5 етапів:

- 1) добір необхідного матеріалу, змісту публічного виступу;
- 2) складання плану, розподіл зібраного матеріалу в необхідній логічній послідовності;
- 3) словесне вираження, літературна обробка мови;
- 4) заучування, запам'ятовування тексту;
- 5) проголошення.

Інші мовознавці в ораторській діяльності виокремлюють 3 основних етапи:

- 1) докомунікативний (підготовка тексту);
- 2) комунікативний (відповіді на запитання);
- 3) післякомунікативний (аналіз промови).

Спробуймо цього досягти засобами мови.

2. Робота з підручником.

Параграф 40, ст. 181–182. Опрацьовуємо таблицю про стилістичне забарвлення фразеологізмів та використання їх в усному та письмовому мовленні.

Вправа 400. Опрацювання фразеологізмів усно.

V. Закріплення нового матеріалу.



1. Слово вчителя. Щоб говорити чи писати про війну та її правовий статус, опрацюймо спершу фрагмент Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року.

2. Читання вголос. Робота із документами.

Стаття 1. Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в душі братерства.

Стаття 2. Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Крім того, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті.

Стаття 3. Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.

Стаття 4. Ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах.

Стаття 5. Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.

Стаття 6. Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.

Стаття 7. Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації.

Стаття 8. Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.

Стаття 9. Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання.

3. Фронтальна бесіда.

- На чому акцентують ці статті?
- Чи дотримувалися російські війська цих статей?
- Якщо вони їх порушили, то чому?
- Чи відбувалися порушення прав людини на території України і чому?
- Чи захищає Загальна декларація прав людини українців у сучасній російсько-українській війні?



4. Коментар учителя. Продовжуємо опрацювання інтернет-новин про перебіг російсько-української війни. Певно, більшість із нас бачила такі дорожні знаки, які з'явилися на українських дорогах невдовзі після повномасштабного російського вторгнення. Ці надписи – іронічна вказівка на те, що в будь-якому разі чекає на кожного російського солдата, бо, як ви знаєте, в Гаазі знаходиться Міжнародний кримінальний суд: дуже сподіваємося, що він буде виносити вирок росіянам, які вчинили воєнні злочини в Україні (Додаток 2).

У Міжнародному суді ООН 18 вересня планували розпочати слухання в унікальній справі: Україна стала першою державою, яка позивається через хибне трактування Конвенції про запобігання геноциду іншою державою – Росією. Звинувачення в геноциді щодо російськомовного населення Путін використав як одне з виправдань для нападу на Україну. Київ у відповідь негайно

звернувся до Міжнародного суду в Гаазі – на третій день повномасштабного вторгнення. На підтримку України до справи долучилися ще 32 держави, а парламенти кількох держав уже визнали цей факт.

5. Читання в парах. Опрацювання статті від 12 жовтня 2022 р. «Ласкаво просимо до Гааги» (Додаток 2). Україна знайшла спосіб покарати Путіна. Журналіст – Ірина Дорошенко. Співрозмовник: Олег Олегович Гавриш – журналіст, медіаменеджер, головний консультант відділу організаційної роботи кабінету голови Офісу Президента України.

– Пане Олегу, розкажіть, чи дійсно Міжнародний трибунал, створенням якого зараз займається наша країна, – це єдиний шлях притягнути російського президента до відповідальності? А як же Гаага, на яку чекають, мабуть, усі українці?

– Якщо все буде йти так, як іде, то найближчим часом (а може, взагалі ніколи) ані Путін, ані вище політичне керівництво Росії не буде притягнуте до відповідальності – маю на увазі міжнародним співтовариством. Поясню чому.

Міжнародний кримінальний суд (МКС), який працює в Гаазі, розслідує воєнні злочини (важливо: не військові, а саме воєнні; військовий злочин – це той, що коїться безпосередньо в армії, а воєнним називається злочин по відношенню до нонкомбатантів, тобто до мирного населення).

Що конкретно може розслідувати цей суд? Наприклад, факт вбивства, катування чи зґвалтування якоїсь людини, скоєний, припустимо, в Бучі російським військовим. Але щоб довести, що до цього факту має відношення безпосередньо російський президент, злочинець має сказати: «Мені особисто Путін наказав вбити цю людину». Якщо ж прямого зв'язку між ним і конкрет-

ним злочином немає, то Міжнародний кримінальний суд в Гаазі нічого Путіну зробити не зможе. Отже, нема варіанту покарати його та вище російське керівництво шляхом звинувачення їх у воєнних злочинах.

– Чому МКС не може покарати їх за злочин геноциду?

– Цим шляхом також важко підібратися до Путіна, бо майже неможливо довести провину у скоєнні геноциду. На доведення цього злочину може піти 5-10 років, і результат не гарантований. Бо якщо взяти міжнародне поняття геноциду, то в діях росіян є лише одна річ, яка чітко йому відповідає. Це той факт, що дітей з України вивозили до Росії без дозволу батьків. Це називається примусова депортація, і вона є ознакою геноциду.

– Президент Володимир Зеленський ініціював створення для Путіна особистого трибуналу (відповідний указ про це був підписаний Президентом 22 вересня 2022 року). Як саме, згідно з цим, Путін може бути покараний?

– Трибунал має довести, що Путін та ще 19 людей, які входять до складу російської Ради безпеки (Патрушев, Шойгу, Лавров, Медведєв, Бортніков та інші) причетні до одного-єдиного злочину. Є кейс, як усіх цих людей посадити або на 30 років, або пожиттєво, причому зробити це швидко (так, що вже через півтора роки їм буде винесено підозру і рішення про арешт). І підстава для цього – звинувачення в агресії. У міжнародному праві є таке поняття, як злочин агресії. Це коли якась країна безпідставно розпочинає війну проти іншої країни. І щоб довести, що російське вище керівництво винне в цьому злочині, суд має просто проаналізувати два відео. Перше – де вся російська Рада безпеки голосує за те, щоб почати так звану військову операцію. Друге – виступ Путіна зі словами безпосередньо про початок «операції». Цього достатньо, щоб довести провину Росії та зокрема її

вищого керівництва у злочині агресії. І прокурор стовідсотково її доведе, в цьому немає жодних питань, бо юристи зі світовим іменем, зокрема британський королівський адвокат Джеффри Найс, підтверджують: Путін буде засуджений.

– Як взагалі має виглядати трибунал для Путіна?

– Це повинен бути міжнародний договір, який би об'єднав усі країни, що бажають взяти в цьому участь. Попередньо близько десяти країн дали згоду приєднатися до трибуналу. Тобто ці держави готові підписати необхідні угоди, і власне, ми просто зараз могли б розпочати трибунал. Але нам потрібна участь набагато більшої кількості країн. Це майже всі європейські держави, США, Австралія, Японія. Те, що називається цивілізованим світом. Ми запрошуємо усіх бажаючих: договір залишається відкритим, і будь-яка країна в будь-який момент може доєднатися до нього.



6. Слово вчителя. Прочитавши текст статті, запишіть в зошиті тези стосовно твердження, чи є у війни правила та що може врегулювати воєнні конфлікти. Їх ви використаєте у своєму виступі.

7. Робота над статтею в зошиті. Складання тез до теми.




8. Слово вчителя. Пропоную вам переглянути документальне відео про офіцера ГРУ, який втік в Амстердам, щоб дати свідчення в Гаазі про війну (Документ, Відео) 18:0218.12.2023 (Додаток 2).


Сьогодні, 18 грудня 2023 року, в передріздвяний тиждень року, що минає, до головного аеропорту Нідерландів Схіпол (Амстердам), розташованого за 45 км від Гааги (штаб-квартира Міжнародного Кримінального Суду), рейсом KL 598 із Кейптауна (ПАР) прилетів офіцер військової розвідки (ГРУ) Міноборони РФ Ігор

Саліков, екс-начальник 4 відділу Управління спецоперацій т. зв. «Генпрокуратури ДНР», який брав участь у бойових діях і спецопераціях ЦСН ФСБ і ГУ ГШ Міноборони РФ на території Сходу України у 2014-2015 роках. У 2017 році він був старшим інструктором «ПВК Вагнер» у Сирії та в лютому 2022 року командував одним із підрозділів «ПВК Редут» Міністерства оборони РФ під час вторгнення в Україну під час повномасштабної війни.

9. Перегляд відео (Додаток 3).

10.  **Робота в зошиті.** Учитель пропонує дописати аргументи в зошитах для тексту виступу.

VI. Узагальнення та закріплення вивченого матеріалу.

 **1. Слово вчителя.** Пропоную вам доповнити ваші тексти виступу фрагментами із Звичаєвих норми міжнародного гуманітарного права. До вашої уваги Витяг із документа.

Норма 53. Заборонено використовувати голод серед цивільного населення як метод ведення війни. [МЗК/НМЗК]

Норма 87. З цивільними особами й особами, позбавленими боєздатності (*hors de combat*), слід поводитися гуманно. [МЗК/НМЗК]

Норма 88. Застосування міжнародного гуманітарного права передбачає заборону будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи віросповідання, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, статків, народження чи іншого статусу або за будь-якими іншими подібними ознаками. [МЗК/НМЗК]

Норма 89. Убивство заборонено. [МЗК/НМЗК]

Норма 90. Заборонено тортури, жорстоке чи нелюдське поводження, наруга над людською гідністю, зокрема принизливе й образливе поводження. [МЗК/НМЗК]

Норма 91. Заборонено тілесні покарання. [МЗК/НМЗК]

Норма 92. Заборонено заподіювати каліцтва, піддавати медичним або науковим експериментам чи будь-якій іншій медичній процедурі, якої вказана особа не потребує за станом здоров'я і яка не відповідає загальноприйнятим медичним нормам. [МЗК/НМЗК]

Норма 93. Заборонено зґвалтування й інші форми статевого насильства. [МЗК/НМЗК]

Норма 94. Заборонено рабство і работоргівля в усіх їхніх формах. [МЗК/НМЗК]

Норма 95. Заборонено незаконне залучення до примусової праці без винагороди. [МЗК/НМЗК]

Норма 96. Заборонено брати заручників. [МЗК/НМЗК]

Норма 97. Заборонено використовувати живі щити. [МЗК/НМЗК]

Норма 98. Заборонено примусове зникнення. [МЗК/НМЗК]

2. Фронтальна бесіда.

- Про що ви дізналися із цього фрагмента?
- Чому ще актуально слововживання «рабство» та «рабська праця»?
- Що означає «дискримінація за расовими ознаками»?

3. Творча робота. Написання есе про події війни.

У класі є учні, які є внутрішньо переселеними і на свої очі бачили жахіття війни. Пропоную їм та вам написати вільне есе про початок російсько-української війни.

4. Виступ учениці.

Сміх. Це те, що притаманне було нашому народу здавна. Сміючись, ми долали труднощі, намагалися заглянути в майбутнє, висміювали ледарів та невдах. Гумором, іронією, навіть сатирою просякнута наша ключова віха української літератури – поема «Енеїда». Тож сміятися для українців є так природно, як, скажімо, співати чи навіть дихати. Це наша ментальна риса.

Проте не все так було просто на безпечно за століття нашого державотворення. Відомий вислів про те, що «...історію України неможливо читати без брому», доводить, що трагізмом пройняті спроби українців здобути свою незалежність та право бути господарями на своїй землі. Тому дуже часто було чути якраз сміх ворога. Навіть не сміх, а насмішку, принизливе, зверхнє ставлення, що згодом призведе до комплексу меншовартості. Сміх та зневага до всього українського лунали на території України впродовж століть, проте чи це не зміниться? Час покаже.

23 лютого у тата був День народження, і ми святкували, п'ючи чай із тортком. Так, ми сміялися, раділи святу тому, що ми разом. Я переймалася через контрольну на ЗАВТРА. Хто б міг подумати, що те ЗАВТРА настане не завтра, а простягнеться на сотні завтрашніх і вчорашніх днів, що сплетені в єдине жахіття непам'ятства та суцільного жаху? Досі не вірю, що через декілька годин я, чотирнадцятирічна дитина, побачила все жахіття війни в XXI віці. Роблю висновок: людство нічого і нічому не вчиться, знаючи минуле, повторюємо його помилки. То куди йдемо? І це зовсім не смішно усвідомлювати жорстоку реальність.

24 лютого – це початок частини мого життя «жахіть» та насмішок ворога. Ранок почався з пострілів. Мама не хоче відпускати тата на роботу, кажучи, що це небезпечно, але він йде, бо відповідальний за працівників, вони ж чекають на НЬОГО, каже, щоб вона, ЖІНКА, нікуди не йшла, дбаючи про нас. Він – уявіть собі! – намагається усміхатися до неї, щоб заспокоїти. Але я прочитую ту посмішку як іронію до реальності, яка прийшла. У чаті написали, що цього тижня уроків не буде. Уроків? Та то їсти що не було, люди втратили домівки, були мішенями для танків, а ми думали про уроки... Діти...

Початком розуміння всієї ситуації став випадок із підірваним мостом у Генічеську. Половини моста не було, а велика кількість автівок із людьми опинилися під водою. Я зрозуміла, що ми в пастці, це кінець, бо міст – не просто засіб сполучення, якщо мислити стратегічно. Це антигуманна тактика якогось недолугого, жорстокого, нелюдського та позбавленого співчуття до дитинчат ворога. Міст став початком кінця. Історичне «спалення мостів» перетворилося в нашому випадку на їхнє потоплення та підірвання. Історія повторюється, але дивним чином. Спалення мостів – знищення мостів. Але хіба це може спинити того, хто має ціль? Іронія долі. Як бачимо, вона часто теж сміється із нас, людей, які думають, що керують світом.

У той день будинок, у якому я зростала, перестав бути таким рідним, як раніше. Навесні орки почали агресивно ставитися до мого тата та погрожувати. Батьки хотіли поїхати, але не мали можливості, намагалися підтримати нас із братом, але я бачила, що у мами тремтіли руки від постійного стресу, а тато більше не посміхався. Так, сміх на його обличчі та в характері зник. Слова – срібло, мовчання – золото. У погляді – срібний смуток. А в обіймах на ніч – золота батьківська ніжність та оксамитова турбота і пересторога, аби не востаннє... Сміху більше не було. Але як хотілося...

Лише в серпні ми змогли виїхати з окупованої території, кинувши все та всіх. Довелося залишити не тільки дім, Азовське море та Сиваш, котрі я справді дуже любила, а ще бабусю та дідуса. Ця вимушена «подорож» була жахливою. Нас принижували, тата змушували роздягатись та показувати, чи є у нього татування. Вони висміювали людей, їхні роздягнені тіла. Цей СМІХ ворога був неначе із безодні зла та темряви, яка відкрилася переді мною. Казали, що дарма їдемо на «вільну» територію, бо все одно «звільнять» її та прийдуть за нами. І знову сміялися із нас, безпомічних, сумних та мовчазних. Доводилося лише мовчки слухати це, інакше могли постраждати інші невинні люди. І ми мовчали, ховали погляд у землю, зрозуміло, без сміху. Тоді я по-справжньому навчилася мовчати. Не лише словесно, а й подумки, не мислячи і не чуючи... і я розучилася сміятися, так, по-дитячому.

Нарешті синьо-жовтий стяг. Після місяців окупації я відчула полегшення, бо знову можу вільно спілкуватися, ДУМАТИ і бути разом. Як зараз пам'ятаю, яким БЛАКИТНО-БЛАГОСЛОВЕННИМ небом, яке сміялося українським вільним сонцем, нас зустріла Україна. У людей сяяли очі від радості. Хтось навіть плакав від щастя. 23 серпня. Жахіття позаду, та порожнеча всередині.

Я на волі, але ніколи не забуду, що довелося пережити моїй сім'ї, не зможу їм пробачити вбивств невинних та те, як вони безжально та іронічно знищили моє звичайнісіньке дитинство, у якому я повинна була сміятися і радіти життю.

Сподіваюся, що пророк Тарас Шевченка умів передбачити майбутнє, бо дуже хочу, щоб «лютий ворог» та його «пекельний сміх» назавжди зник із лиця землі, бо це проти усякої гуманності та прогресу. Це руйнує життя і знищило моє дитинство. Тож із гордістю та впевненістю в правому ділі до перемоги. Правду кажуть: сміється той, хто сміється останнім.

5. Робота із прослуханим текстом.

- Які мовні засоби були використані в есе?
- Які права та свободи було порушено в прослуханому уривку?
- Що пропагує почуте есе?
- Які настрої домінують у прослуханому вами творі?

6. Робота з підручником. Вправа 406, ст. 184. Фрагмент із Закону України «Про охорону дитинства». Усно коментувати фрагмент закону та мовні засоби, використані в його змісті.

7. Слово вчителя. Є певні правила основ безпеки та правила поведінки в період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій. Використайте їх у своїй доповіді. Ось деякі з них.

Якщо ви знаходитесь у районі бойових дій або в іншій надзвичайній ситуації:

- по-перше, у разі початку бойових слід якомога швидше покинути зону бойових дій;
- по можливості заздалегідь створити запас питної води і продуктів;
- вкласти найцінніші речі, документи в зручну для перенесення упаковку і бути готовим до евакуації;
- об'єднатися з мешканцями будинку з метою взаємодопомоги;
- не наближатися до військової техніки, що рухається, оскільки її водії мають малий ближній огляд і можуть завдати травму;
- з настанням темряви вмикати світло, тільки якщо зашторені вікна;
- не зберігати зброю і боєприпаси;

- дбайливо витратити продукти і воду;
 - на вікна та/або скляні двері необхідно приклеїти прозору ліпку стрічку, яка буде запобігати розлітання скла.
- 6. Перегляд відео** «Чи є у війни правила?» (Додаток 2).
 - 7. Написання промови із використанням різних мовних та стилістичних засобів.** Творча самостійна робота.
 - 8. Виголошення промови.** Учні виголошують промову, дотримуючись норм ораторського стилю.

ПРАВИЛА ВІЙНИ ЧИ ВІЙНА БЕЗ ПРАВИЛ?

Гра. Вона захоплива та цікава. Розважає та відволікає від реальності. Гравці часто придумують різні стратегії та маневри, граючи. Це іноді займає багато часу та для багатьох є своєрідним хобі. Лише погано, що для деякого грою стала справжня ВІЙНА.

У грі, як і у війні, є свої правила. Наприклад, дотримуватися статуту, не ображати слабших, не давати волі емоціям, а керуватися холодним розумом, щоб виграти. Але в реальності це виглядає жорстоко і зовсім не по-дитячому.

Тож чи можна стверджувати, що у війни є правила? Частково, так. Зокрема, Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року, Конвенція ООН про права дитини чи ті ж самі Мінські угоди, яких, за твердженням Росії, Україна ніколи не дотримувалася.

У Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 лютого 1950 року в Статті 2 (Право на життя) говориться, що право кожного на життя охороняється законом. «Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше, ніж на виконання смертного вироку суду... проте Україну втягнуто у війну, і права цивільних громадян знову безпрецедентно порушуються, незважаючи на будь-які договори та домовленості. Тож угоди та ста-

тути існують, правила прописані про поводження з полоненими, про заборону праці полонених під час війни, про насильницьку смерть цивільних. Отож правила у війни є.

А в реальності? Теракт в Оленівці, захоплені заручними з Азовсталі? Історія Пташки Катерини Поліщук, катівні в Бучі та несолодкому Ізюмі, масові поховання в Рудому лісі та розповіді тих, кого звільнили з полону. Виявляється, їх змушували до примусової праці на ворога, наче це Перша чи Друга світова війна, та ще й катували ...голодом, не давали їжі... Це пряме звернення до Міжнародного суду в Гаазі як вражаючий факт порушення міжнародних конвенцій.

То який можна зробити висновок? Історія справді йде колами, спірально, вона повторюється, тільки має інше обличчя та форму вияву. Людство нічого не навчилося, бо толерує насильство та ініціює розробку нових видів озброєння – скриньку Пандори – для знищення, як правило, мирних громадян, щоб цим посіяти паніку, а військові вправляються у застосуванні та виявленні потужності нового озброєння.

Так, картина сюрреалістична, на мій погляд. Поки людство не зрозуміє, що не може допускати злочинних воєнних дій будь-де на території проживання ЛЮДИНИ як виду, то воно приречене на самознищення.

Тому вважаю, що війна не має правил, перемагає, як і в грі, сильніший, найбільш озброєний, нахабніший та антигуманний, що і є підтвердженням з огляду на події за останні два роки на території України. Це стається тому, що раціональний та юридично грамотний керівник організації чи держави, що керується хоч мінімальними гуманними принципами людиноцентризму, на якому побудовані всі правозахисні документи та конвенції, не розпочне війни, а якщо це трапляється, то вступає в гру відоме правило «на війні, як і в любові, всі засоби хороші».

Тож війна не має правил, вона руйнує людські долі, нищить дитяче майбутнє, зневажає прогрес, ігнорує всі конвенції та документи. Зло шириться, аж поки його не зупинять. Тож війна правил не має. Це ахіллесова п'ята демократій, наче гра, де гравець змінює інструкцію упродовж гри відповідно до своєї стратегії, щоб виграти самому. У в цій грі людство поки програє, бо ним маніпулюють заради комфорту та амбіцій інших, фінансової вигоди та поділу сфер впливу. Але не ставиться на карту життя простої людини як частинки народу, етносу, людства. Її правами ігнорують, що, власне, призводить до деморалізації, антигуманності та краху демократії загалом. Тож у війні правил немає. А закони диктує сила, вона є основним вектором війни та насильства.

9. Відповіді на запитання учнів. Орієнтовані запитання.

– Якщо, як Ви стверджуєте, війна без правил, то навіщо розробляються усі конвенції та закони?

Очікувана відповідь: Їх намагаються обійти силою ті, хто прагне більше влади. Таких потрібно зупиняти колективно на початку.

– Як протидіяти війнам?

Очікувана відповідь: Встановлювати жорстку індивідуальну та колективну відповідальність, обмежувати їх ресурсно, відразу заморожувати грошові перекази та рахунки. Конфісковувати грошові накопичення. Тепер це можливо, як ніколи.

– Що повинна робити світова громадськість, щоб уникати збройних конфліктів?

Очікувана відповідь: Встановити колективну відповідальність і діяти на випередження, а не чекати. Розумію, що це легше сказати, аніж зробити. Але це необхідно.

– *Чому існуючі закони не стримують агресора?*

Очікувана відповідь: Агресор думає, що війн не хоче ніхто, бо вони несуть руйнацію, і провокує світову громадськість, шантажує її. Прагне обійти закони, домовитися, за 30 срібняків віддати захоплені території. Це неправильно.

VII. Рефлексії.

1. Аналіз промови самим промовцем, його відгук.

Я підібрав аргументи для свого виступу, дотримувався структури, можливо був малоемоційним, над чим попрацюю більше. Намагався донести, що не можна ігнорувати встановлених норм міжнародного права, бо воно, хоч і є наче прокрустовим ложем, проте пропагує гуманізм та демократію, право кожного на життя як найвищу цінність.

2. Слово вчителя.

Отож ми розуміємо, що мова – важливий чинник самовизначення нації та розуміння людиною себе й своїх прав.

У мові збереглися вірність ідеям рівності, людинолюбства, принципи народної моралі та духовності.

Мовні та мовленнєві засоби допомагають переконати всіх, що важливим та необхідним є розуміння громадянського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Вітчизни.

3. Фронтальна бесіда. Відгуки учнів на почуте.

- Російська Федерація – агресор. Наразі її громадяни здебільшого не визнають, що чинять неправильно і коять зло, порушуючи всі міжнародні конвенції та статuti.

- Росіяни не готові отямитися, багато досі підтримує Путіна. Та вони повинні пройти цей шлях, щоб визволитися від омани жорстокості та світового осуду.
- Нещодавно бачила відео про ексгумацією тіл жертв російської армії в Ізюмі. І серед тих випадків, які остаточно підтвердила прокуратура, було знайдене тіло неповнолітньої дівчини, яка була зґвалтована, перш ніж вбита. І таких випадків багато. Це явне свідоме та крикуче порушення норм Міжнародний конвенцій та статутів. Сподіваюся, Гаазький суд винесе вирок усім воєнним злочинцям.
- Задokumentованих воєнних злочинів російської армії є близько двадцяти тисяч, а незадokumentованих, мабуть, сотні тисяч. Тепер слово за українськими правозахисниками, щоб домогтися справедливості. Але це не допоможе тим, хто загинув.

VIII. Підсумки.

Слово вчителя. Важливо знати норми права, бо «Незнання законів не звільняє від відповідальності». Проте є вищий закон – це людинолюбство та право на життя, яке не можна порушувати. Навіть Біблія пропагує «Не вбий!» Щоб це усвідомити, треба вміло використовувати мовні ресурси – вони допомагають сформулювати думку, судження та донести до широкого кола слухачів та читачів.

IX. Домашнє завдання.

Написати вільне есе (до 15 речень) на тему: «Я після війни», використовуючи синоніми та антоніми.



Слово вчителя. Дякую за увагу та співпрацю!



Список використаних ресурсів

1. «Женевські та Гаазькі конвенції: про що вони?»
Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=iseYnfZcz60&list=PLIY_vhFNBrGs-BGDMu1zLh-6lybf9_6dg&index=3&pp=iAQB
2. Основні поняття міжнародного гуманітарного права. Режим посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=5G4QVswyzGQ>
3. Що таке міжнародне гуманітарне право і кого воно захищає? Режим доступу: <https://jurfem.com.ua/mizhnarodne-humanitarne-pravo-koho-zachychae/>
4. Наказ Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>
5. «Полон вбиває»: напередодні Різдва рідні українських військовополонених закликали повернути бранців додому. Режим доступу: <https://suspilne.media/646724-polon-vbivae-naperedodni-rizdva-ridni-ukrainskih-vijskovopolonениh-zaklikali-povernuti-branciv-dodomu/>
6. Росіяни розстріляли українських полонених. Режим доступу: <https://mil.in.ua/uk/news/rosiyany-rozstrilyaly-ukrayinskyh-polonenyh/>
7. «Чи є у війни правила?» Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=df6FPkf8mus&list=PLIY_vhFNBrGsBGDMu1zLh-6lybf9_6dg&index=1&pp=iAQB
8. [df6FPkf8mus&list=PLIY_vhFNBrGsBGDMu1zLh-6lybf9_6dg&index=1&pp=iAQB](https://www.youtube.com/watch?v=df6FPkf8mus&list=PLIY_vhFNBrGsBGDMu1zLh-6lybf9_6dg&index=1&pp=iAQB)

Додаток 1

Перелік використаних скріншотів новин із публіцистичних інтернет-сторінок



🔴 Українські міста до і після «спасіння» путіна 12:59 | 11.03.2022



5 ранку 24 лютого. У цей час президент росії путін оголосив, що ухвалив рішення про початок проведення так званої "спецоперації на Донбасі" (читай війна) після прохання про допомогу угруповань "ДНР" та "ЛНР". Сьогодні, 11 березня, йде вже шістнадцятий день повномасштабної війни — росіяни розстрілюють мирне населення, зокрема жінок та дітей. Натомість українська армія вже знищила 12 тисяч російських окупантів. Розуміючи свою

<https://my-kiev.com/city/ukrayinski-mista-do-i-pislya-spasinnya-putina-71066.html>



Рашизм як прояв тваринності проти людства і людяності

Прочитаєте за: 4 хв. 9 Березня 2022, 14:25 ↻ 744



Намагаючись зрозуміти логіку російських окупантів, ми шукаємо коріння в їхній ідеології. У чому вона полягає? Яка мета їхніх дій, жорстокості, тотального знищення населення України? Якщо роздивитися наративи, що поширює російська пропаганда, ми побачимо, що все це в минулому:

<https://armyinform.com.ua/2022/03/09/rashyzm-yak-proyav-tvarynnosti-proty-lyudstva-i-lyudyanoi>



<https://suspiarne.media/226157-krasavica-terpiti-ne-bude-hudoznik-z-rivnogo-muralom-vidpoviv-okupantam>

Додаток 2



<https://www.dialogtut.org/laskavo-prosymo-do-gaagy-ukrayina-znajshla-sposib-pokaraty-putina/>



<https://www.radiosvoboda.org/a/sprava-za-pozovom-ukrayiny-u-mizhnarodnomu-sudi-oon/32594420.html>

Додаток 3



Відеофайли, використані в розробці уроку

Зображення офіцера ГРУ, що втік в Амстердам, щоб дати свідчення в Гаазі про війну (Документ, відео) 18:0218.12.2023

<https://www.dialogtut.org/laskavo-prosymo-do-gaagy-ukrayina-znajshla-sposib-pokaraty-putina/>

«Чи є у війни правила?»

https://www.youtube.com/watch?v=df6FPkf8mus&list=PLIY_vhFNBrGsBGDMu1zLh-6lybf9_6dg&index=1&pp=iAQB

Для оформлення титульної сторінки використано фрагмент роботи **Довбишевої Марти**, учениця Одеського ліцею №111 Одеської міської ради, переможниці Всеукраїнського конкурсу учнівських робіт «Права людини та права дитини в умовах війни» в категорії «Соціальний плакат».



2024 p.